

Over de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid

OVER DE GODDELIJKE LIEFDE
EN
DE GODDELIJKE WIJSHEID.

POSTHUME VERHANDELING

VAN

EM. SWEDENBORG

NAGELATEN MANUSCRIPT

(CODE I3)

De Divino Amore.

1. Quid in mundo parum comprehendat ^{quod amari}
faciem et sui ipsa vita homines, potest a communi ore
dicere, quod amor, cum quod quod amari in ipso est
qua cum videtur in se habere, sed non se habet, et quia
non apparet eorum intellectu, ipsa existantia quod est
intellectus, et in quadam luce ac intellectu et receptio-
nem huius ceteri, inde cogitatio, et quod in illum lucem
venit, huc apparet lateris, sed etiam homo quod
fertur, quare etiam homo dicit de illa quod hoc aut
est in luce intellectus, non quod hoc videtur quod est
sibi, et quoque orat et a Deo illis habet, ac illis
invenit, et etiam huius in spiritu huius, cum huius auto-
rati correspondet, et quia de intellectu suo dicit quod
videtur, et a quo et qua venit a Deo illustrari ac
illuminari; sapienter orat a Deo illustrari sequens ac illis
inveni, huc et intelligit; cum, tunc huius videtur
quod cogitatio, intellectus per cogitationem se sibi
videndum, et non amor, de huius non huius
idam, sed aliquid idem de amore potest habere,
cum huius amor est ipsa anima sui vita
cogitatio, autem cogitatio, si autem est amor, huius
sibi et huius sibi sibi et convertitur, sicut fluxus,
si est autem huius, sicut huius et huius intellectus
et amor, sicut et huius huius et huius, cum
enim accendit, huius et animal cogitatio non;
et huius amor et huius
cogitatio huius huius, cum potest cogitatione aliquid

[dit is de bovenhelft der eerste pagina van het Manuscript gereproduceerd. Volgens de chronologische lijst der werken van Swedenborg, opgesteld door Alfred H. Stroh, was de Apocalyps Ontvouwd neergeschreven in de jaren 1757, 1758, 1759. Daarna volgden enige Varia Theologica; en in 1759-1760 de Beknopte Uiteenzetting van den Inwendigen Zin der Profeten en Psalmen. Eerst in de jaren 1762-1763, dus 4 jaar na de Apocalyps Ontvouwd, volgde de onderhavige Verhandeling Over de Goddelijke Liefde en Over de Goddelijke Wijsheid. In hetzelfde jaar 1763 werden ook neergeschreven de Vier Leerstukken, alsmede de Voortzetting over het Laatste Gericht; verder De Engellijke Wijsheid aangaande de Goddelijke Liefde en aangaande de Goddelijke Wijsheid, waaraan zich in 1764 toevoegde De Engellijke Wijsheid aangaande de Goddelijke Voorzienigheid. In 1766 verscheen dan de Apocalyps Onthuld, 7 jaar na De Apocalyps Ontvouwd.]

Colofon

Swedenborg Bibliotheek ©2017

Over de Goddelijke liefde

1. *Dat in de wereld slechts weinig wordt begrepen wat de liefde is, terwijl zij toch het leven zelf van den mens is, blijkt uit het gewone gezegde: Wat is liefde? De oorzaak dat zij niet wordt geweten, is deze dat zij niet verschijnt voor het verstand, en het verstand is het receptakel van het licht des hemels; en wat in dat licht komt, dat verschijnt innerlijk; de mens immers weet wat hij denkt; en daarom ook zegt de mens dat dit of dat voor hem is in het licht van zijn verstand, voorts dat hij dit ziet dat het zo is, en eveneens bidt hij uit God te mogen worden verlicht en beschenen [illustrari ac illuminari]; er is ook het geestelijk licht, waarmede het natuurlijk licht overeenstemt, vanuit hetwelk hij aangaande zijn verstand zegt dat hij ziet, en vanuit hetwelk de wijze bidt uit God verlicht en beschenen te mogen worden, dat is, verstaan; daar dus het verstand door de denking zich zichtbaar vertoont, en niet de liefde, kan derhalve de mens niet enig idee aangaande de liefde hebben, terwijl toch de liefde de ziel zelf of het leven der denking is; indien aan de denking de liefde wordt afgenomen, zo wordt zij koud en sterft af, zoals een bloem, indien aan haar de warmte wordt afgenomen; de liefde immers ontsteekt de denking, maakt haar levend en bezielt haar; span den animus in en overdenk bij uzelf, of gij zoudt kunnen denken zonder enige aandoening, welke der liefde is, en gij zult bevinden in u, dat gij het niet kunt; daaruit blijkt, dat de liefde het leven des verstands en vandaar der denking is, en dat wat het leven des verstands en vandaar der denking is, dit is eveneens het leven van den gansen mens; het is immers het leven van alle zinnen, en het leven van alle bewegingen; aldus is zij het leven der organen door hetwelk de zinnen en de bewegingen ontstaan; dat het ook het leven der overige ingewanden is, zal men in hetgeen volgt zien. Dat men niet weet wat de liefde is, is ook ter oorzake hiervan, dat de liefde des mensen het universele leven is; onder het universele leven wordt het leven in de meest afzonderlijke dingen verstaan; want krachtens deze wordt het universeel geheten, zoals krachtens de delen het gemene. Dat wat aldus universeel is, wordt niet anders doorvat dan zoals een éne; en een éne zonder de afzonderlijke doorvatting van de afzonderlijke dingen, is duister; het kan worden vergeleken met een allerblinkendst licht hetwelk het oog verblindt; zodanig eveneens is het Goddelijk universele in de meest afzonderlijke dingen der wereld; en daarom ook is dat voor den mens zó duister, dat het niet voor het geopende oog verschijnt, maar alleen voor het toegeslotene; het al der wereld immers is het werk der Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid, en*

de wijsheid in de meest afzonderlijke dingen is het allerblinkendste Goddelijke licht hetwelk verblindt, zoals gezegd is.

II. *Dat de Heer alleen is de Liefde zelf, omdat Hij het leven zelf is, en dat mens en engel slechts een ontvanger is:* dit is eerder met veel dingen toegelicht, waaraan alleen deze dingen zijn toe te voegen: dat de Heer, omdat Hij de God des heelals is, ongeschapen en oneindig is; de mens echter en de engel is geschapen en eindig; het ongeschapene en oneindige is het Goddelijke zelf in zich; vanuit dit kan de mens niet worden geformeerd; zo immers zou hij het Goddelijke in zich zijn; maar hij kan worden geformeerd vanuit geschapen en eindige dingen, waaraan het Goddelijke kan inzijn, en Zijn leven vergemeenschappen, en dit door de warmte en het licht uit Zich als Zon, aldus vanuit Zijn Goddelijke Liefde: vergelijkenderwijs zoals de uitspruitingen van den aardbol, welke niet uit het wezen zelf van de zon der wereld kunnen worden geformeerd, maar vanuit de geschapen dingen vanuit welke de aardbodem bestaat, waaraan de zon door haar warmte en haar licht kan inzijn en haar leven vergemeenschappen. Uit welke dingen blijkt, dat mens en engel niet in zich het leven zijn, maar slechts de ontvangers van het leven. Uit deze dingen volgt eveneens, dat de ontvangenis van den mens uit den vader niet enige ontvangenis van het leven is, maar slechts de ontvangenis van den eersten en zuiversten vorm ontvankelijk voor het leven, waarop als op een draad of een initiament in de baarmoeder opeenvolgende substanties en materies toetreden, in vormen tot de opneming van het leven in zijn orde en in zijn graad aangepast, tot aan den laatsten vorm toe, welke aan de wijzen van de natuur der wereld evengelijk is gemaakt.

III. *Dat het leven, zijnde de Goddelijke Liefde, in een vorm is.* De Goddelijke Liefde, zijnde het leven zelf, is niet eenvoudig liefde, maar zij is het Goddelijke voortgaande; en het Goddelijke voortgaande is de Heer Zelf; weliswaar is de Heer in de Zon, die verschijnt aan de engelen in de hemelen, vanuit dewelke voortgaat de liefde als warmte, en de wijsheid als licht, maar nochtans is de liefde met de wijsheid ook Hijzelf buiten de Zon; de afstand is slechts schijn, want het Goddelijke is niet in de ruimte, maar is onafstaande [*indistans*] zoals boven gezegd is; dat er afstand verschijnt, is omdat de Goddelijke Liefde, zodanig als zij in den Heer is, niet door enig engel kan worden opgenomen, want zij zou hen verteren; zij is immers in zich brandender dan het vuur in de zon der wereld is; en daarom wordt zij door oneindige omwikkelingen geleidelijk verminderd, totdat zij getemperd en aangepast genaakt tot de engelen, die bovendien met een tere wolk worden oversluierd, opdat zij niet door den gloed van haar worden gekwetst. Dit is de oorzaak van den

schijn zoals van afstand tussen den Heer als Zon, en tussen den hemel waar de engelen zijn; nochtans is de Heer Zelf aanwezig in den Hemel, maar geëvenredigd aan de opneming: de aanwezigheid des Heren is ook niet zoals de aanwezigheid van den mens, die een ruimte vult, maar een aanwezigheid zonder ruimte, en deze is dat Hij is in grootsten en kleinsten, aldus in grootsten Hijzelf, en in kleinsten Hijzelf; ik weet dat dit bezwaarlijk kan worden begrepen door den mens, omdat hij van de ideeën zijnder denking bezwaarlijk de ruimten kan verwijderen, maar het kan worden begrepen door de engelen, in wier ideeën geen ruimten zijn; hierin verschilt de geestelijke denking van de natuurlijke denking. Daar dus de uit den Heer als Zon voortgaande liefde de Heer Zelf is, en die liefde het leven zelf is, zo volgt mede dat de liefde zelf welke het leven is, Mens is, en zo dat zij in oneindigen vorm alle en de afzonderlijke dingen die bij den mens zijn, samenhoudt. Deze dingen zijn eveneens de gevolgtrekkingen vanuit de dingen die eerder over het Leven van alle dingen uit den Heer, voorts die over Zijn Voorzienigheid, Almacht, Alomtegenwoordigheid, en Alwetendheid gezegd zijn.

iv. *Dat die vorm is de vorm des nuts in de gehele samenvatting*, is aangezien de vorm der liefde de vorm des nuts is; de subjecten immers der liefde zijn de nutten; de liefde immers wil goede dingen doen, en de goede dingen zijn niet iets anders dan nutten; en omdat de Goddelijke Liefde oneindig alles te boven gaat, is derhalve haar vorm de vorm des nuts in de gehele samenvatting. Dat de Heer daadwerkelijk Hijzelf is Die bij de engelen in de hemelen en bij de mensen op aarde is, en in hen met wie Hij door de liefde verbonden is, voorts dat Hij is in hen, hoewel Hijzelf is oneindig en ongeschapen, doch de engel en de mens geschapen en eindig, kan door den natuurlijken mens niet worden begrepen, zolang hij niet door verlichting uit den Heer kan worden afgeleid van de natuurlijke idee aangaande de ruimte, en daardoor in het licht [geleid] aangaande het geestelijk wezen, hetwelk in zich beschouwd, is het Goddelijke zelf voortgaande, aangepast aan iederen engel, zowel aan den engel van den hoogsten hemel als aan den engel van den laagsten, en eveneens aan ieder mens, zowel den wijzen als den eenvoudigen; want het Goddelijke dat voortgaat uit den Heer, is het Goddelijke uit eersten tot aan de laatsten toe; de laatsten zijn de dingen die vlees en been worden genoemd; dat ook die door den Heer Goddelijk zijn gemaakt, leerde Hij aan de discipelen, namelijk dat Hij vlees en beenderen heeft, welke geen geest heeft, Lukas xxiv: 39; en voorts daarmee dat Hij door gesloten deuren binnentrad, en onzichtbaar werd, hetgeen klaarblijkend bewijst, dat de laatsten van den mens in Hem ook Goddelijk waren geworden, en dat er vandaar overeenstemming is met

de laatsten van den mens. Maar hoe het Goddelijke voortgaande, zijnde het leven zelf en het enige leven, aan de geschapen en eindige dingen kan inzijn, zal nu worden gezegd; dat leven plooit zich niet aan den mens aan, tenzij alleen aan de nutten in hem; de nutten zelf, in zich beschouwd, zijn geestelijk; en de vormen van het nut, zijnde de leden, organen en ingewanden, zijn natuurlijk; maar nochtans zijn zij reeksen van nutten, dermate dat er in niet enig lid, orgaan en ingewand, een deeltje of het kleinste van een deeltje is, dat niet een nut in vorm is. Het Goddelijke leven plooit zich aan de nutten zelf in de gehele reeks aan, en geeft daardoor het leven aan iederen vorm; vandaar heeft de mens het leven, hetwelk diens ziel wordt genoemd. Deze waarheid verschijnt weliswaar alles te boven gaande bij de mensen, maar niet bij de engelen; doch nochtans gaat zij niet zozeer het menselijk verstand te boven, of zij kan als het ware door een traliewerk worden gezien door hen die willen zien; mijn verstand, hetwelk een redelijk verlicht verstand is, gaat zij niet te boven.

v. *Dat in zulk een vorm de mens in het bijzonder is*, kan worden gezien door diegenen alleen, die alle dingen die in den mens zijn, monsteren, niet alleen met een anatomisch oog, maar ook met een redelijk oog; wie die dingen tegelijk met een redelijk oog monstert, zal zien dat alle afzonderlijke en meest afzonderlijke dingen daarin zijn geformeerd vanuit het nut en tot het nut, en dat ieder deel en deeltje een functie in het gemeen heeft; en dat het gemene nut, zijnde het gemene goede, het afzonderlijkste beschouwt zoals zich in hetzelve, en omgekeerd, het afzonderlijkste zich in het gemene; door dit zijn alle dingen die in het lichaam zijn, van hoofd tot voetzolen, één; en wel dermate dat de mens volstrekt niet weet dat hij vanuit zovele myriaden delen van verschillende en uiteenlopende functie bestaat; om deze zaak toe te lichten, is het geoorloofd om alleen den bouw van de longen en de luchtpijp met een redelijk oog te monsteren, en het nut ervan te overwegen; wat *de Longen* betreft: Haar meest gemene nut is de ademhaling, welke geschiedt door de lucht toe te laten door het strottenhoofd ¹⁾, de luchtpijp, de luchtpijptakken en de takken in de blaasjes der lobben, waardoor zij zich om beurten uitzetten en samentrekken. Hierdoor ook brengen zij in het algehele organische lichaam en in al zijn leden wederkerige bewegingen; want het hart en de long zijn de beide bronnen van alle bewegingen in het

1 Vrijwel alles wat hier over het strottenhoofd en de luchtpijp werd geschreven in 1763, is een rechtstreekse aanhaling uit *Oeconomia Regni Animalis*, uitgegeven te Amsterdam in 1740-1741.

algehele lichaam, vanuit welke alle en de afzonderlijke dingen in hun vitale werkzaamheden en functies worden voortgeleid. Zij vergezelschapen ook het willijk beweegleven, hetwelk uit het cerebrum zijn aanvang neemt, met het natuurlijk beweegleven, hetwelk uit de leiding van het cerebellum vloeit; het nut van dezelve is ook, dat zij alle ingewanden des lichaams, vooral de beweegvezels ervan, welke de spieren worden genoemd, in orde stellen, opdat de wil zijn bewegingen eendrachtig volvoert en zonder onderbreking, waar dan ook. Het nut van dezelve is ook dat zij met alle klanken der spraak en met alle klanken van het gezang niet slechts samentreffen, maar ze ook zoals vanuit een baarmoeder voortbrengen. Het nut van dezelve is ook, al het bloed des lichaams vanuit het rechterdeel van het hart in zich op te nemen, het te zuiveren van de slijmerige en stoffige dingen, en deze te verwerpen, en daaraan nieuwe elementen [*elementa*], als het ware voedingsstoffen [*alimenta*], toe te voegen vanuit de aangezogenlucht, en zo hetzelfde als nieuw terug te brengen in de linkerhartkamer, aldus door het aderlijk bloed te verkeren in slagaderlijk bloed; aldus treden de longen ten aanzien van het bloed op als een filtreerder, een snuiter, een hersteller, een voorbereider, behalve als een reiniger van de lucht; behalve deze nutten der longen zijn er verscheidene andere, zowel gemene als bijzondere, en iedere porie en ieder lobje daar is medegenoot van alle taken ervan, dat is, van alle nutten, sommige van naderbij, en sommige van verderaf. *De luchtpijp*, welker nutten zijn: 1. Een weg verstrekken aan de op en neer vloeiende ademtochten der longen, en zich aanpassen aan haar afzonderlijke en uiteenlopende wijzen van handelen, zowel bij de inademing als bij de uitademing. 2. De in de longen te vullen lucht aan controle te onderwerpen en te beteugelen, opdat niets schadelijks invloeie, en de inglijdende lucht van dampen gescheiden te houden, en zo bedompte adems op te vangen, en te verjagen, en eveneens in het gemeen de longen te zuiveren van slijmerigheden door schrapingen. 3. Het strottenhoofd en de strotklep van dienst zijn als zuil en firmament; zich geheel en al aanpassen aan alle wenken en trilbewegingen ervan: de wanden van zijn kanaal zo te schikken, dat de lucht ertegen aan kan slaan, en zijn membraan spannen, zodat het trilt door de aanstotende lucht, en aldus op rudimentaire wijze een geluid opwekt dat strottenhoofd en stemspleet tot gezang of spraak kan vormen, dat is, modificeren; voorts ook het strottenhoofd voortdurend bevochtigen met een dampige dauw. 4. Aanvullende hulp en bijstand verlenen aan de naburige slokdarm in zijn taak van slikken. 5. Aan de naburige delen, en door deze aan de meer verwijderde en laatste delen, in te gieten de afwisselende adembewegingen der longen, namelijk aan den slokdarm, door dien met het

middenrif aan de maag, en zo aan de ingewanden van de buikholte; voorts ook aan de opklimmende halsslagader, en de afdalende halsader, voorts aan de grote sympathetische zenuwen, de tussenribse en de *parvagum*, en zo het beweegleven van het lichaam te instaureren. 6. Aan de naburige delen, en door die aan de hoogste en de laagste, zijn eigen sonore trillingen en die van het strottenhoofd inboezemen, en het slagaderlijk bloed opklimmend tot het hoofd en het cerebrum, en het aderlijk bloed terugvloeiend van hoofd en cerebrum, opwekken, en door een gemene modificatie, opvrolijken en bezielen, en zo het zinlijk leven des lichaams herstellen. Bovendien, vanuit de luchtpijp en tevens vanuit de beenderen van het strottenhoofd en het strotklepje, welke hier niet worden opgesomd, kan een gemoed begaafd met verstand en toegerust met wetenschappen, de anatomie hebbende als leermeester, en het oog als gids, onderwezen worden en weten [*nosse*], hoe de natuur de klanken moduleert en de verhoudingen ervan in articulaties bepaalt: niets schuilt in acoustiek, in muziek en harmonie, hoe ingeënt en verborgen ook, en niets in de trillingen en sidderingen van een samenhangend lichaam, en in de modificaties van een aangrenzend volume of atmosfeer, hoe afgelegen en diep verscholen ook, dat het geestelijke niet vanuit de natuur hier uit het binnenste heeft opgehaald, tot één verzameld, en in deze beide organen, en tevens in het oor, samengebracht. Eendere verborgenheden zijn in elk overig ingewand, zowel van het hoofd als van het lichaam, en nog meerdere in die welke innerlijk schuilen en niet met enig oog gemonsterd kunnen worden, want hoe innerlijker, des te volmaakter. In één woord, van ieder lid, orgaan en ingewand bestaat het opperste leven of de uitnemendheid des levens hierin, dat er niets eigen is aan een ervan, dat niet gemeen is aan het geheel, en zo dat in de afzonderlijke dingen de idee van den gansen mens is; dit is de verborgenheid, die gegeven wordt als conclusie: Dat de mens het complex is van alle nutten, welke dan ook, die in de wereld, zowel in de geestelijke als in de natuurlijke bestaan; en dat ieder nut krachtens de idee van het heele in hetzelve, is zoals een mens, maar zodanig als het nut is, dat is, deszelfs functie in het gemeen; dit ontleent de mens daaraan, dat hij een ontvanger is van het leven uit den Heer; het leven immers dat uit den Heer is, is het complex van alle nutten tot in het oneindige; de Heer immers is de Allene Mens in Zich levende, vanuit Wien het al des levens is; en als die vorm des nuts niet oneindig was in den Heer, zo zou die vorm niet eindig kunnen bestaan in enig mens.

VI. *Dat in zulk een vorm de mens in het gemeen is.* Onder den mens wordt in den meest gemenen zin het ganse menselijke geslacht verstaan; in den gemenen

zin worden de mensen verstaan van één koninkrijk tezamen; in minder gemenen zin de mensen van één gewest in het koninkrijk, in nog minder gemenen zin de mensen van één stad, en in bijzonderen zin de mensen van één huis, en in den afzonderlijken zin ieder mens. In den aanblik des Heren is het algehele menselijke geslacht zoals één mens; eveneens zijn allen van één koninkrijk zoals één mens; eender allen van één gewest, voorts allen van één stad, en ook van één huis. Niet zijn het de mensen zelf die aldus tezamen verschijnen, maar het zijn de nutten bij hen; zoals een volmaakt en schoon mens verschijnen degenen tezamen die goede nutten zijn, diegenen namelijk die uit den Heer dezelve doen; dezen zijn het die de nutten doen terwille van de nutten, dat is, die de nutten liefhebben omdat zij de nutten van het huis, van de stad, van het gewest, van het koninkrijk, of van het ganse aardrijk zijn. Degenen echter die de nutten doen niet terwille van de nutten, maar terwille van zich alleen of van de wereld alleen, verschijnen eveneens voor den Heer zoals één mens, maar zoals een onvolmaakt en wanstaltig mens; uit deze dingen kan vaststaan, dat de Heer de mensen der wereld aanziet, afzonderlijk vanuit het nut, en concreet vanuit de nutten tot den vorm eens mensen verbonden. Onder de nutten worden de nutten verstaan van ieders functie, zijnde die van diens ambt, studie en werk; deze nutten zijn de goede werken zelf in den aanblik des Heren; aangezien allen van één koninkrijk voor den Heer verschijnen zoals één mens volgens de liefde der nutten, zo blijkt dat alle engelen verschijnen voor den Heer als één mens, dat alle Hollanders het doen, alle Duitsers, alle Zweden en Denen, voorts ook alle Franssen, Spanjaarden, Polen, Russen; maar elke believelijke natie volgens de nutten. Zij die in de Koninkrijken de nutten van hun ambten liefhebben omdat het nutten zijn, verschijnen tezamen zoals een Mens-engel; en zij die de nutten van hun ambten liefhebben terwille van de allene wellusten gescheiden van de nutten, verschijnen tezamen zoals een Mens-duivel. De handelaren in den Mens-engel zijn zij die den handel liefhebben, en de schatten terwille ervan, en tevens tot God schouwen; maar de handelaren in den Mens-duivel zijn zij die de schatten liefhebben, en den handel terwille van die alleen; bij dezen is de gierigheid, welke de wortel is van alle boze dingen, niet echter bij genen; want de allene schatten liefhebben en niet enig nut vanuit dezelve, of de schatten beschouwen in de eerste plaats, en de handel in de tweede, is het gierige; dezen zijn weliswaar nuttig voor het koninkrijk, maar als zij sterven, wanneer hun schatten tot het openbare nut der handelaren uitvloeien, is de nuttigheid door die schatten dan een nuttigheid voor het koninkrijk, maar niet voor

hun ziel. ²⁾ In één woord, de verwerving van schatten door den handel terwille van de allene schatten, is een Joodse handel; doch de verwerving van schatten door den handel terwille van den handel, is een Hollandse handel; de welgesteldheid is voor dezen geen nadeel, maar voor genen.

VII. *Dat in zulk een vorm de Hemel is:* In DE HEMELSE VERBORGENHEDEN is getoond, dat de algehele hemel als het ware in gebieden is onderscheiden volgens de nutten van alle leden, organen en ingewanden in het menselijk lichaam, en dat door de engelen in de hemelen wordt geweten in welk gebied deze of gene gezelschappen zijn; zoals welke in het gebied der ogen, welke in het gebied der oren, der neusvleugels, van den mond en de tong, voorts welke in het gebied van de lever, de alvleesklier, de milt, de nieren, de pisleider, en welke in het gebied der geslachtsorganen; alle gezelschappen die in deze gebieden zijn, stemmen geheel en al overeen met de nutten der genoemde leden, organen en ingewanden in den mens; vanwege die overeenstemming is het, dat de algehele hemel voor den Heer verschijnt zoals één mens, eender ieder gebied des hemels, en ieder gezelschap van het gebied; het is ook vanwege die overeenstemming dat alle engelen en alle geesten mensen zijn, volstrekt eender aan de mensen in de wereld; de oorzaak hiervan is deze, dat het uit den Heer voortgaande Goddelijke, hetwelk het leven en de vorm is, Mens is in grootsten en in kleinsten, zoals eerder ettelijke malen is gezegd. Over die overeenstemming in het gemeen en in het bijzonder is gehandeld in DE HEMELSE VERBORGENHEDEN, in de volgende artikelen daar: n 302I, 3624 tot 3633, 3636 tot 3643, 374I tot 3745, 3883 tot 3896, 4039 tot 4055, 4218 tot 4228, 4318 tot 433I, 4403 tot 442I, 4523 tot 4533, 4622 tot 4633, 4652 tot 4660, 479I tot 4805, 493I tot 4953, 5050 tot 506I, 517I tot 5189, 5377 tot 5396, 5552 tot 5573, 571I tot 5727, 10030. Opdat eveneens in dien vorm de Hel zij, wordt een elk daar tot werken gedwongen; maar omdat zij die daar zijn, niet vanuit de liefde die nutten doen, maar vanuit de noodzakelijkheid van voedsel en kleding, verschijnen zij weliswaar als mens, maar als een mens-duivel, over wien men zie boven n [VI].

VIII. *Dat ook tot een eenderen vorm alle dingen der wereld schouwen.* Onder alle dingen der wereld worden de bezielde wezens verstaan, zowel die welke lopen en kruipen over de aarde, als die welke vliegen in de hemelen, en welke zwemmen in de wateren; en eveneens worden de plantaardige dingen verstaan,

2 Kanttekening aan de linkerkant van het handschrift: Hij draagt weliswaar zorg voor het gemenebest door daar schatten op te hopen en hetzelfde te verrijken, maar hij draagt geen zorg voor zijn ziel.

zowel bomen als heesters, bloemen, planten, en grassen; de atmosferen echter, de wateren, en de materies van den aardbol, zijn slechts de middelen ter verwekking en ter voortbrenging van dezelve; niet ergens anders vandaan kan men beter dan vanuit de schepping van het heelal en ten slotte van den aardbol en van alle dingen in den aardbol en in het heelal, zien dat de Goddelijke Liefde, die is het leven zelf, en die is de Heer, is in den vorm der vormen van alle nutten, welke vorm de Mens is; er is immers van scheppingswege niet iets op den aardbol dat niet tot nut is; het ganse delfstoffenrijk is vol van nutten; en in hetzelfde is niet een stofje, of vanuit de stofjes een klomp, die niet tot nut is; het ganse plantenrijk is vol van nutten; er is geen boom, plant, bloem en gras, dat niet tot nut is, ja zelfs ook niet wat ook in boom, in plant, bloem en gras, dat niet tot nut is; een ieder is van zijn nut de vorm; het ganse dierenrijk is eveneens vol van nutten; er is niet een dier, van het wormpje tot den leeuw toe, dat niet tot nut is, en eveneens de vorm van zijn nut; eender de dingen die boven den aardbol zijn, tot aan de zon toe; in één woord, elk punt van het geschapene en van de geschapen dingen is nut, ja zelfs is in een opklimmende reeks uit het nut in eersten tot het nut in laatsten, aldus uit het nut tot het nut aanhoudend, een klaarblijkende aanwijzing dat de Schepper en Formeerder, Die de Heer is, de oneindige samenvatting is van alle nutten, in Zijn wezen Liefde, en in Zijn vorm Mens, waarin Hij de samenvatting is; wie die deze dingen wil overwegen, zij het met gemenen zin, kan ooit van zo waanzinnige rede zijn om te denken dat deze dingen van de dode zon zijn, en vandaar van de dode natuur zijn?

ix. *Dat er zoveel aandoeningen zijn als er nutten zijn.* Dat de Goddelijke Liefde het leven zelf is, en dat vandaar de liefde bij den mens het leven van hem is, daarvoor zijn er verscheidene dingen die daarvan getuigenis afleggen; maar onder de getuigenis afleggende bewijsstukken is dit een overduidelijke, namelijk dat des mensen geest niets anders dan aandoening is, en dat vandaar de mens na den dood aandoening wordt, een engel des hemels indien hij de aandoening vaneen goed nut is, en een geest der hel indien hij de aandoening van een boos nut is; vandaar is het, dat de algehele Hemel is onderscheiden in gezelschappen volgens de geslachten en soorten der aandoeningen, en eender de hel vanuit het tegengestelde; vandaar is het, dat het hetzelfde is of gij zegt aandoeningen, dan wel gezelschappen in de geestelijke wereld; onder de aandoeningen worden de voortzettingen en de afleidingen der liefde verstaan; de liefde kan worden vergeleken met een bron, en de aandoeningen met de beken vanuit dezelve; en zij kan ook worden vergeleken met het hart, en de aandoeningen met de vaten daaruit afgeleid en voortgezet; en het is

bekend, dat de vaten welke het bloed vanuit het hart voeren, in elk punt hun hart weergeven, zodat zij als het ware de uitbreidingen ervan zijn; vandaar de omlopen van het bloed uit het hart door de slagaderen, en uit de slagaderen in de aderen, en wederom in het hart; zodanig zijn ook de aandoeningen; zij worden immers afgeleid en voortgezet uit de liefde, en zij brengen nutten in vormen voort, en in dezelve schrijden zij voort uit de eersten der nutten tot de laatsten ervan, en vanuit deze keren zij terug tot de liefde waaruit zij zijn: uit welke dingen blijkt, dat de aandoening de liefde in haar wezen is, en dat het nut de liefde in haar vorm is. Uit deze dingen spruit voort, dat de objecten of de doelen der aandoeningen de nutten zijn, en dat vandaar de subjecten van haar de nutten zijn, en dat de vormen zelf waarin zij ontstaan, de uitwerkingen zijn welke de gestalten [*effgies*] van haar zijn, waarin zij voortschrijden uit het eerste doel tot het laatste, en uit het laatste doel tot het eerste, en door dewelke zij haar werken, taken en beoefeningen bedrijven. Wie kan niet vanuit deze dingen zien, dat de allene aandoening niet iets is, en dat iets in wording komt daardoor dat het in een nut is; en dat de aandoening van het nut ook niet iets is dan een idee tenzij zij in een vorm is, en dat de aandoening van het nut in een vorm ook niet iets anders is dan potentie; maar dat de aandoening dan eerst iets wordt wanneer zij in de daad is? Deze is het nut zelf dat wordt verstaan, hetwelk in zijn wezen de aandoening is; omdat nu de aandoeningen de wezens der nutten zijn, en de nutten de subjecten van dezelve zijn, zo volgt dat er zoveel aandoeningen zijn als er nutten zijn.

x. *Dat er van de aandoeningen geslachten en soorten zijn, en van de soorten verschillen tot in het oneindige, eender van de nutten*, kan vaststaan uit het menselijk lichaam, en uit het menselijk geslacht, en uit den engellijken hemel, voorts uit het dierenrijk en uit het plantenrijk. In de afzonderlijke dingen zijn de geslachten, soorten en verschillen der aandoeningen of der nutten, onuitsprekelijk in getal; er bestaat immers niet iets het zelfde, maar verschillend; en dit verschillende wordt overal onderscheiden in geslachten en in soorten, en wel deze en gene in verschillen; en de verschillen in zich zijn oneindig, omdat zij uit den Oneindige zijn: dat het zo is, kan een ieder zien uit de menselijke aangezichten, waarvan er geen is geweest zó volstrekt eender dat het hetzelfde is, van den dag der schepping aan, noch kan zijn tot in het eeuwige; aldus is er evenmin enig kleinste in het menselijk lichaam dat daar met een ander hetzelfde is; iets eenders is het geval met de aandoening en de nutten ervan. Dat iets eenders het geval is met de aandoeningen en vandaar met de nutten, weet de mens zó in het geheel niet, dat hij vraagt wat de aandoening en wat de liefde is; en daarom kan dit niet ergens anders vandaan

worden toegelicht dan vanuit den hemel, waar allen vanuit de Goddelijke Liefde, welke het leven zelf is, aandoeningen zijn; daar wordt de Goddelijke Liefde, die het leven zelf is, onderscheiden in twee Rijken, het ene waarin de liefde tot den Heer regeert, en het andere waarin de liefde jegens den naaste regeert; de liefde tot den Heer behelst het nut uit wien [*a quo*], en de liefde jegens den naaste behelst het nut tot wien [*ad quem*]. De Goddelijke Liefde, welke het leven zelf is, wordt verder onderscheiden in kleinere rijken, welke de gebieden kunnen worden genoemd, en deze wederom in gezelschappen, en de gezelschappen in families en in huizen; zodanig zijn in de hemelen de onderscheiden der Goddelijke Liefde in geslachten, en in soorten, en deze wederom in de hunne, welke worden verstaan onder de verschillen; dat aldus de aandoeningen en eender de nutten worden onderscheiden, is omdat iedere engel een aandoening is, en eveneens een nut is. Aangezien in de Hel alle dingen in het tegengestelde zijn ten opzichte van de dingen die in den hemel zijn, is het aldus eveneens de liefde. De duivelse liefde, welke de dood zelf is, wordt daar ook onderscheiden in twee rijken; het ene waarin de liefde van zich regeert, het andere waarin de liefde van de wereld regeert; de liefde van zich behelst de boze nutten uit wien [*a quo*], dat is uit zich, en de liefde van de wereld behelst de boze nutten tot wien [*ad quem*]; en omdat deze geschieden uit zich, geschieden zij ook terwille van zich, want elke liefde keert zoals door een cirkelgang terug tot hem uit wien zij komt. De duivelse liefde wordt verder onderscheiden in gebieden, en deze wederom in gezelschappen, en verder. Eendere onderscheiden der aandoeningen zijn in het menselijk lichaam, desgelijks der nutten; aangezien zoals boven is gezegd, alle dingen van den mens overeenstemmen met alle dingen des hemels; het hart en de longen daar stemmen overeen met de beide rijken des hemels; de leden, de organen en de ingewanden daar stemmen met de gebieden des hemels overeen; en de samenweefsels van elk lid, orgaan en ingewand, stemmen overeen met de gezelschappen des hemels; en omdat deze in het gemeen en in het bijzonder nutten zijn, en de nutten leven vanuit het leven hetwelk de liefde is, kan het leven ervan niet anders worden genoemd dan de aandoening des nuts. Gelijkerwijs het is in het menselijk lichaam, en eveneens in den hemel, aldus is het ook in het ganse menselijke geslacht, aangezien dit gelijk als de hemel voor den Heer is zoals één mens, zoals eerder is gezegd. Dat de bezielden wezens van den aardbol, en eveneens de plantaardige dingen ervan eender zijn onderscheiden in geslachten en soorten, en in de verschillen van deze en gene, is bekend. Er zijn ook in het dierenrijk twee universalia; in het ene universele zijn de beesten der aarde, en in het andere de vogels des hemels;

en er zijn eveneens in het plantenrijk twee universalia; in het ene zijn de vruchtbomen, in het andere zijn de zaadplanten; uit deze en gene dingen kan men eveneens zien, dat er geslachten en soorten van aandoeningen zijn, en verschillen van soorten tot in het oneindige, eender van de nutten, aangezien, zoals eerder gezegd is, de natuurlijke aandoeningen de zielen der dieren zijn, en de nutten der aandoeningen de zielen der plantaardige dingen zijn.

XI. *Dat er graden van aandoeningen en nutten zijn*; er zijn continue graden, en er zijn discrete graden; deze en gene zijn in elke vorm zowel in de geestelijke wereld als in de natuurlijke wereld; allen weten de continue graden, maar weinigen weten de discrete graden; en zij die deze niet weten, tasten als het ware in het duister als zij de oorzaken der dingen naspeuren; de ene en de andere graad zijn beschreven in het werk *Over den Hemel en de Hel*, n 38; de continue graden, die allen weten, zijn zoals de graden van het licht tot de schaduw, van de warmte de koude, van de dunheid tot de dichtheid; zodanig is de graad van het licht, van de warmte, de wijsheid en de liefde in ieder gezelschap des hemels binnen hetzelfde; zij die daar in het midden zijn, zijn in een klaarder licht dan zij die in de laatsten zijn; volgens den afstand van het midden uit neemt het licht af tot aan de laatsten: eender de wijsheid; zij die in het midden of middelpunt van het gezelschap zijn, zijn in het licht der wijsheid; degenen echter die in de laatsten of in de omtrekken zijn, zijn in de schaduw der wijsheid, en zij zijn de eenvoudigen; iets eenders in het geval met de liefde in de gezelschappen: de aandoeningen der liefde, welke de wijsheid maken, en de nutten der aandoeningen, welke daar het leven van hen maken, nemen uit het midden of het middelpunt aanhoudend af tot aan de laatsten of de omtrekken; dit zijn de continue graden: de discrete graden echter zijn gans andere: deze gaan niet aan de oppervlakte tot de zijden rondom, maar uit het hoogste tot het laagste; en daarom worden zij afklimmende graden genoemd; zij zijn discreet zoals de uitwerkende oorzaken en de uitwerkingen, die wederom uitwerkend worden tot aan de laatste uitwerking toe, en zij zijn zoals de voortbrengende kracht ten opzichte van de voortgebrachte krachten, die wederom voortbrengend worden tot aan de laatste voortgebrachte toe; in één woord, het zijn de graden der formering van het ene uit het andere, aldus uit het eerste of hoogste tot het laatste of laagste, waar de formering stil houdt; en daarom zijn de eerdere en de latere, voorts de hogere en de lagere dingen, die graden. Elke schepping is geschied door deze graden, en alle voortbrenging is door die, en elke samenstelling in de natuur der wereld desgelijks; indien gij immers enig samengestelde uiteenwikkelt, zo zult gij zien dat daar het ene uit het andere is, tot aan het uiterste toe, hetwelk het gemene van alle dingen is;

de drie engellijke hemelen zijn onderling onderscheiden door zulke graden; deswege is de ene boven den anderen; de innerlijke dingen van den mens, welke van zijn gemoed zijn, zijn onderling eveneens onderscheiden door zulke graden; eender het licht hetwelk de wijsheid is, en de warmte welke de liefde is, in de hemelen der engelen en in de innerlijke dingen der mensen; het Licht zelf dat voortgaat uit den Heer als Zon, en eveneens de Warmte zelf die ook daaruit voortgaat, eender; en daarom is het licht in den derden hemel dermate flitsend, en het licht in den tweeden hemel dertot mate blinkend wit, dat hetzelfde het middaglicht der wereld duizendmaal te boven gaat: eender de wijsheid, want het licht en de wijsheid in de geestelijke wereld zijn in gelijken graad van volmaaktheid; eender zijn de graden der aandoeningen van het ene en het andere, en omdat zij het zijn van de aandoeningen, zijn het ook de graden der nutten, want de subjecten der aandoeningen zijn de nutten. Verder moet men weten, dat in eiken vorm, zowel den geestelijken als den natuurlijken, zowel discrete als continue graden zijn; zonder discrete graden is in dezelve niet het innerlijke dat de oorzaak of de ziel maakt, en zonder de continue graden is er niet de uitbreiding of de schijn ervan.

XII. *Dat elk nut zijn leven trekt uit het gemene, en dat vanuit dat de noodzakelijke, de nuttige, en de verkwikkelijke dingen des levens invloeden volgens het hoedanige van het nut en het hoedanige van deszelfs aandoening*, is een nog niet opengedekte verborgenheid; er verschijnt weliswaar iets ervan in de wereld, maar niet zó in de klaarte dat men kan zien dat het zo is; in de wereld immers ontvangt ieder mens vanuit het gemene de noodzakelijke, de nuttige en de verkwikkelijke dingen des levens volgens de uitnemendheid en den omvang van zijn bediening; sommigen worden beloond vanuit het gemene, sommigen worden verrijkt vanuit het gemene; het gemene is als het ware een vergaarbak vanuit hetwelk de beloningen en vanuit hetwelk de rijkdommen invloeden; de nutten en de beijveringen, welke der aandoening zijn, bepalen dezelve en brengen ze voort; maar toch kan vanuit deze dingen niet worden geconcludeerd dat de nutten zelf in zich zodanig zijn, omdat in de wereld evenzeer bozen als goeden, zowel die geen nutten betrachten, ook die boze nutten betrachten, als die ze wel betrachten, ook de goede nutten, somtijds worden beloond en zich verrijken. Anders in de geestelijke wereld, waar de nutten worden ontbloot, en waar het wordt onthuld vanuit welken oorsprong zij zijn, en in welke plaats zij zijn in den geestelijken Mens, die de Heer in de hemelen is; daar wordt een ieder beloond volgens de betrachtting des nuts, en tevens volgens de aandoening des nuts; daar wordt niet enige ledigganger geduld, noch een vadsige rondzwerfer, noch een luie praler met de studies en de werken van

anderen; maar een ieder zal daar onverdroten, vlijtig, toegewijd en stipt zijn in zijn ambt en zaken, en hij zal de eer en het loon niet op de eerste, maar op de tweede of derde plaats stellen. Volgens deze dingen vloeien bij hen de noodzakelijke, de nuttige en de verkwikkelijke dingen des levens in. Dat die vanuit het gemene invloeien, is omdat die niet worden verworven voor zich zoals in de wereld, maar in één ogenblik ontstaan, en om niet worden gegeven uit den Heer; en omdat er een vergemeenschapping en een uitbreiding is van de denkingen en de aandoeningen van allen in de geestelijke wereld, en omdat de vergemeenschapping en de uitbreiding der aandoeningen van het nut is volgens het hoedanige derzelve in den hemel, en omdat allen die in de hemelen zijn, worden aangedaan en verlustigd door de nutten, vloeien en golven derhalve de noodzakelijke, de nuttige en de verkwikkelijke dingen des levens terug vanuit het gemene in het nut ervan, en als vruchtgebruik in hem die het nut doet. De noodzakelijke dingen des levens die om niet uit den Heer worden gegeven, en die in één ogenblik ontstaan, zijn voedsel, kleding en woning, welke geheel en al overeenstemmen met het nut waarin de engel is: de nuttige dingen zijn die welke aan die drie dingen van dienst zijn, en voor hem een verlustiging zijn, behalve de verschillende versieringen op tafel, aan de klederen, en in het huis, schoon volgens het nut, en blinkend volgens de aandoening ervan; de verkwikkelijke dingen zijn er met de gade, de vrienden, de medegenoten, en hij wordt door al dezen geliefd, en hijzelf heeft dezen lief; vanuit elke aandoening des nuts is die liefde wederzijds en wederkerig. Dat er zulke dingen in den hemel zijn, is omdat zulke dingen in den mens zijn, want de hemel stemt overeen met alle dingen van den mens; eveneens is de mens die in de aandoening van het nut is vanuit het nut, of vanwege het nut, een hemel in kleinsten vorm. In den mens bestaat niet enig lid, en niet enig deel in een lid, dat niet vanuit het gemene zijn noodzakelijkheden, nuttigheden en verkwikkelijkheden trekt; daar draagt het gemene zorg voor de afzonderlijke dingen volgens het nut; al wat het ene eist voor zijn werk, dat wordt voor hetzelfde aangevoerd vanuit de naburige dingen, en voor deze vanuit hun naburige dingen, aldus vanuit het ganse en dat heeft eender vanuit het zijne gemeenschap met de overige dingen volgens de behoefte; iets eenders is het geval in den Goddelijk-geestelijken Mens, Die de hemel is, omdat iets eenders het geval is in den Heer. Uit deze dingen blijkt, dat ieder nut uitbeeldend is voor alle nutten in het ganse lichaam, en vandaar dat in ieder nut de idee van het heelal is, en daardoor het beeld van den mens; daarvandaan is het, dat een engel des hemels een mens is volgens het nut; ja zelfs, indien het is geoorloofd hier geestelijk te spreken, dat het nut de mens-engel is.

XIII. *Dat voorzoveel de mens in de liefde van het nut is, hij voor evenzoveel in den Heer is, voor evenzoveel Hem liefheeft en den naaste liefheeft, en mens is.* Vanuit de liefde der nutten leren wij wat wordt verstaan onder den Heer liefhebben en den naaste liefhebben, voorts wat wordt verstaan onder in den Heer zijn, en mens zijn; onder den Heer liefhebben wordt verstaan nutten doen uit Hem en terwille van Hem; onder den naaste liefhebben wordt verstaan nutten doen aan de Kerk, het vaderland, het menselijk gezelschap en den medeburger; onder in den Heer zijn wordt verstaan nut zijn; onder mens zijn wordt verstaan vanuit den Heer nutten doen aan den naaste terwille van den Heer. Dat onder *den Heer liefhebben* wordt verstaan nutten doen vanuit Hem en terwille van Hem, is omdat alle goede nutten die de mens doet, vanuit den Heer zijn; de goede nutten zijn de goede dingen, en dat deze vanuit den Heer zijn, is bekend; en dezelve liefhebben is doen; hetgeen immers de mens liefheeft, dat doet hij; niemand kan op andere wijze den Heer liefhebben, want de nutten die goede dingen zijn, zijn vanuit den Heer, en zijn vandaar Goddelijk, ja zelfs de Heer Zelf bij den mens. Deze dingen zijn het, welke de Heer kan liefhebben; niet kan Hij in liefde met enig mens worden verbonden tenzij door Zijn Goddelijke dingen, bijgevolg kan Hij het den mens niet geven dat hij Hem liefheeft; want de mens kan den Heer niet liefhebben vanuit zich; de Heer Zelf trekt hem, en verbindt hem met Zich; en daarom is den Heer liefhebben als persoon, en niet het nut, Hem liefhebben uit zich, hetgeen niet is liefhebben. Hij die nutten of goede dingen uit den Heer doet, doet ook nutten en goede dingen terwille van Hem; deze dingen kunnen worden toegelicht door de hemelse liefde waarin de engelen van den derden hemel zijn; die engelen zijn in de liefde tot den Heer meer dan de Engelen in de overige hemelen; zij weten niet dat den Heer liefhebben iets anders is dan de goede dingen doen die nutten zijn, zeggende dat de nutten de Heer bij hen zijn. Onder de nutten verstaan zij de nutten en de goede dingen van de bediening, van het beheer, van de functie, zowel bij de priesters en de overheidspersonen, als bij de handelaren en de werklieden; de goede dingen die niet vloeien vanuit hun taken, noemen zij niet nutten, maar aalmoezen, weldaden, en om niet gegeven dingen. Dat onder *den naaste liefhebben* wordt verstaan nutten doen aan de Kerk, het gezelschap en den medeburger, is omdat zij den naaste zijn in den brenden zin en in den strikten zin; die kunnen ook niet anders worden geliefd dan door de nutten die van eens ieders ambt zijn; door den priester wordt de Kerk, het vaderland, het gezelschap en de burger, aldus de naaste, geliefd, indien hij vanuit den ijver voor het heil zijner toehoorders hen leert en leidt; door de overheden en de

bestuurders wordt de Kerk, het vaderland, het gezelschap en de burger, aldus de naaste, geliefd, indien zij vanuit den ijver voor het gemene goede hun functies betrachten; door de rechters, indien zij het vanuit den ijver voor de gerechtigheid doen; door de handelaren, indien zij het vanuit den ijver der oprechtheid doen; vanuit de werklieden, indien zij het vanuit de stiptheid doen; door de bedienden, indien zij het vanuit de getrouwheid doen; en zo voort. Wanneer bij dezen en genen is de getrouwheid, de stiptheid, de oprechtheid, de gerechtigheid, en de ijver, zo is de liefde van hun nut vanuit den Heer, en hebben zij vanuit Hem de liefde van den naaste in den brede en in den strikten zin; wie immers die van harte getrouw, stipt, oprecht, gerecht is, heeft niet de Kerk, het vaderland en den medeburger lief? Uit deze dingen nu blijkt, dat den Heer liefhebben is nutten doen uit wien zij zijn [*a quo*]; en dat den naaste liefhebben is nutten doen tot wien zij zijn [*ad quem*], en dat terwille van dien is terwille van den naaste, het nut, en den Heer, en dat zo de liefde terugkeert tot Hem uit Wien zij is; alle liefde immers *a quo* keert door de liefde *ad quem* weder tot de liefde *a quo*, en deze, teruggekeerd zijnde, maakt het wederkerige ervan; en de liefde gaat voortdurend en keert terug voortdurend door de daden die nutten zijn, want liefhebben is doen; indien immers de liefde niet daad wordt, houdt zij op liefde te zijn; de daad immers is de uitwerking van haar einddoel, en zij is het waarin zij tot bestaan komt. Dat de mens voor zoveel in de liefde van het nut is *als hij is in den Heer*, is omdat hij voor zoveel in de Kerk is, en voor zoveel in den hemel; en de Kerk alsmede de hemel zijn uit den Heer zoals één mens, wiens vormen, welke hogere en lagere organische worden genoemd, voorts innerlijke en uiterlijke, allen maken die de nutten liefhebben door dezelve te doen; en de nutten zelf stellen die mens samen, omdat hij een geestelijk Mens is, die niet uit personen, maar vanuit de nutten bij hen bestaat; nochtans zijn daar allen die de liefde van de nutten opnemen uit den Heer, zijnde zij die dezelve doen terwille van den naaste, terwille van de nutten, en terwille van den Heer; en omdat die mens is het Goddelijke voortgaande uit den Heer, en het Goddelijke voortgaande is de Heer in de Kerk en in den hemel, zo volgt dat die allen in den Heer zijn. *Dat die de mens zijn*, is omdat elk nut hetwelk op enige wijze het gemene of publieke goede van dienst is, een mens is, schoon en volmaakt volgens het hoedanige van het nut en tegelijk het hoedanige der aandoening ervan; de oorzaak hiervan is deze, dat in de afzonderlijke dingen die in het menselijk lichaam zijn, vanuit het nut ervan de idee van het heelal is; zij beschouwt immers het heelal daar als het hare vanuit hetwelk zij is, en het heelal beschouwt dat in zich als het zijne door hetwelk het is; vanuit die

idee van het heelal in de afzonderlijke dingen is het, dat ieder nut daar mens is, zowel in de kleine als in de grote dingen, van evangelijken organischer vorm in het deel als in het algeheel; ja zelfs zijn de delen der delen, welke innerlijker zijn, meer mensen dan de samengestelde dingen, aangezien alle volmaaktheid groeit naar de innerlijke dingen toe; alle organische vormen in den mens zijn samengesteld vanuit de innerlijke vormen, en deze uit nog meer innerlijke, tot aan de binnenste toe, door dewelke er vergemeenschaping is met elke aandoening en denking van des mensen gemoed; want des mensen gemoed loopt in zijn afzonderlijke dingen uit in alle dingen van zijn lichaam; in alle dingen des lichaams in zijn uitlopen; het is immers de vorm zelf des levens; indien het gemoed niet dat veld had, zou het geen gemoed noch een mens zijn. Vandaar is het, dat de beschikking en de wenken van des mensen wil terstond worden bepaald, en de handelingen voortbrengen en bepalen; het geschiedt geheel en al alsof de denking en de wil zelf in dezelve was, en niet boven dezelve. Dat ieder kleinste in den mens krachtens het nut ervan mens is, valt niet zo in de natuurlijke idee als het valt in de geestelijke idee; de mens in de geestelijk idee is niet een persoon, maar hij is een nut; de geestelijke idee immers is zonder de idee van persoon, zoals zij is zonder de idee van materie, ruimte, en tijd; en wanneer daarom de een den ander ziet in den hemel, zo ziet hij hem weliswaar als mens, maar denkt hem als nut; ook verschijnt de engel in het aangezicht volgens het nut waarin hij is, en de aandoening ervan maakt het leven van zijn aangezicht. Uit deze dingen kan vaststaan, dat ieder goed nut in vorm een mens is.

xiv. *Dat diegenen niet mensen zijn, noch in den Heer, die zich boven alle dingen liefhebben, en de wereld zoals zichzelf;* zij die zich en de wereld liefhebben, kunnen ook goede nutten doen, en eveneens doen zij ze, maar de aandoeningen des nuts bij hen zijn niet goed, zij zijn immers vanuit zich, en terwille van zich, en niet vanuit den Heer en terwille van den naaste. Zij zeggen weliswaar en overreden, dat zij zijn terwille van den naaste in den breiden en in den strikten zin verstaan, dat is, terwille van de Kerk, het vaderland, het gezelschap en de medeburgers; sommigen ook durven zeggen dat zij zijn terwille van God omdat zij zijn krachtens de bevelen van Hem in het Woord, en eveneens uit God, omdat zij goed zijn, en al het goede uit God is; terwijl toch de nutten die zij doen, zijn terwille van zich omdat zij vanuit zich zijn, en terwille van den naaste opdat zij tot hen terugkeren. Zij worden hierin gekend en onderkend van hen die nutten doen vanuit den Heer, terwille van den naaste in den breiden en den strikten zin verstaan, dat zij in de afzonderlijke dingen zich en de wereld beogen, dat zij de faam

liefhebben om verschillende doelen die nutten ten eigen bate zijn; zij worden ook door de nutten aangedaan voor zoveel zij zich en het hunne in dezelve zien; bovendien zijn de verkwikkelijke dingen ervan alle verkwikkelijke dingen des lichaams, en vanuit de wereld zoeken zij dezelve; hoedanig zij zijn, kan met deze vergelijking worden toegelicht: zijzelf zijn het hoofd, de wereld is het lichaam, de Kerk het vaderland, de medeburgers zijn de voetzolen, en God is de schoen; doch voor hen die de nutten doen vanuit de liefde ervan, is de Heer het hoofd, zijn de Kerk, het vaderland, de burgers, welke de naaste zijn, het lichaam tot aan de knieën, en de wereld zijn de voeten van de knieën tot de zolen, en zijzelf zijn de zolen, schoon geschoeid; daaruit blijkt, dat zij geheel en al zijn omgekeerd, en dat niet iets van den mens is in degenen die vanuit zich of vanuit de liefde van zich de nutten doen. Er zijn twee oorsprongen van alle liefden en aandoeningen: de ene is vanuit de Zon des hemels, zijnde zuiver liefde, de andere vanuit de zon der wereld, zijnde zuiver vuur. Zij die de liefde hebben vanuit de Zon des hemels, zijn geestelijk en levend, en zij worden door den Heer opgeheven uit het eigene; genen echter die de liefde hebben vanuit de zon der wereld, zijn natuurlijk en dood, en uit zich worden zij ondergedompeld in hun eigene; vandaar is het, dat zij de allene natuur zien in alle objecten des gezichts; en indien zij God erkennen, zo is het met den mond en niet uit het hart; dezen zijn het, die in het Woord worden verstaan onder de aanbidders van zon, maan, en al het hier der hemelen; dezen verschijnen weliswaar in de geestelijke wereld als mensen, maar in het licht des Hemels als monsters; en hun leven schijnt hun als leven toe, maar aan de engelen als de dood; onder hen zijn het er velen, die voor geleerden [*eruditus*, letterlijk beschaafden, ontwikkelden] in de wereld worden gehouden, en zij geloven van zichzelf, waarover ik mij meermalen verwonderde, dat zij wijzen zijn, omdat zij alle dingen aan de natuur en aan de voorzichtigheid toeschrijven, ook dat de overigen naar verhouding onnozelen zijn.

xv. *Dat de mens niet van gezond gemoed is tenzij het nut is diens aandoening of bezigheid.* De mens heeft uitwendige denking, en hij heeft inwendige denking; de mens is in de uitwendige denking wanneer hij in verkeer met genoten is, hetzij hij dan behoort, hetzij hij spreekt, hetzij hij leert, hetzij hij handelt, en eveneens wanneer hij schrijft; doch in de inwendige denking is hij wanneer hij thuis is, en aan zijn innerlijke aandoening de teugels viert; deze denking is eigen aan zijn geest in zich, de vorige echter is eigen aan zijn geest in het lichaam; de ene en de andere denking blijft den mens bij na den dood, en dan wordt niet geweten hoedanig de mens is vooraleer hem de uitwendige

denking wordt afgenomen; want dan denkt, spreekt, en handelt hij vanuit zijn aandoening. Die mens die van gezond gemoed is, zal dan wonderbaarlijke dingen zien en horen; hij zal horen en zien dat velen die in de wereld wijs hebben gesproken, geleerd hebben gepredikt, ontwikkeld hebben geleeraard, wetenschappelijk hebben geschreven, en eveneens voorzichtig hebben gehandeld, zodra het uitwendige van hun gemoed is weggenomen, alsdan zó onzinnig denken, spreken en handelen, dat de krankzinnigen in de wereld niet waanzinniger zijn; en, wat wonderbaarlijk is, dan geloven zij wijzer te zijn dan de anderen. Maar opdat zij niet langen tijd waanzinnig zijn, worden zij bij beurten in de uitwendige dingen teruggelaten, en daardoor in hun burgerlijk en zedelijk leven waarin zij waren geweest in de wereld; wanneer zij in verkeer met genoten daar en in den hemel zijn, wordt de herinnering aan hun waanzinnigheden gegeven, en dan zien zij zelf en bekennen zij, dat zij mal gesproken en dwaas gehandeld hebben; maar nochtans zijn zij dadelijk wanneer zij in hun innerlijke dingen of de eigen dingen van hun geest worden teruggelaten, eender waanzinnig als tevoren; hun waanzinnigheden zijn er verscheidene, welke hierop neerkomen, dat zij willen heersen, stelen, echtbreken, lasteren, boosdoen; het rechtschapene, gerechte, oprechte, en elk ware en goede der Kerk en des hemels willen verachten, verwerpen of bespotten; en, wat meer is, zij hebben dezen hun staat des geestes lief; het werd immers met verscheidenen beproefd, of zij liever gezond wilden denken, dan wel waanzinnig, en het werd bevonden dat zij liever waanzinnig wilden denken; dat zij zodanig zijn, daarvan werd ook de oorzaak opengedekt, namelijk dat zij zich en de wereld boven alle dingen hadden liefgehad, en dat zij den animus niet aan nutten hadden gewijd dan alleen terwille van eer en gewin, en dat zij de verkwikkelijke dingen des lichaams verre hadden verkozen boven de verkwikkelijke dingen der ziel. Zij zijn zodanig in de wereld geweest, zodat zij bij zichzelf nooit gezond hebben gedacht dan alleen als zij mensen zagen. Dit is het enige geneesmiddel voor hun waanzin, dat zij in karweien onder een rechter in de hel worden gezonden; zolang zij daar in karweien zijn, zijn zij niet waanzinnig; de karweien immers waardoor zij in beslag worden genomen, houden den animus zoals in een kerker, en in banden, opdat die niet uitloopt in de buitensporigheden hunner begeerten; de karweien daar doen zij voor voedsel, kleding, en een bed; aldus tegen wil en dank, vanuit noodwendigheid, en niet vrijelijk vanuit aandoening. Omgekeerd echter denken al degenen in de wereld die de nutten hebben liefgehad, en vanuit de liefde ervan dezelve hebben gedaan; zij denken gezond in hun geest, en hun geest denkt gezond in het lichaam; want de innerlijke

denking is aldus eveneens de uiterlijke denking, en door deze vanuit gene is de spraak en eveneens de handeling van hen. De aandoening van het nut heeft hun gemoed in zich gehouden, en laat ook niet toe dat zij uitlopen in ijdele, in wulpse en vuile dingen, in onoprechte en arglistige dingen, in de grillen van verschillende begerigheden; zij worden na den dood eender; hun gemoederen in zich zijn engellijk, en deze worden wanneer de uiterlijke denking wordt afgenomen, geestelijk en engelen, aldus ontvangers van de hemelse wijsheid uit den Heer. Uit deze dingen nu blijkt, dat de mens niet van gezond gemoed is tenzij het nut zijn aandoening of bezigheid is.

xvi. *Dat elk mens aandoening is, en dat er zoveel verschillende aandoeningen zijn als er mensen geboren zijn, en als er geboren zullen worden tot in het eeuwige,* kan vooral vaststaan uit de engelen des hemels en uit de geesten der hel, die allen aandoeningen zijn; de geesten der hel boze aandoeningen, zijnde de begerigheden, en de engelen des hemels goede aandoeningen. Dat elk mens aandoening is, is omdat het leven van hem liefde is, en de voortzettingen en de afleidingen der liefde zijn het, die de aandoeningen worden genoemd; en daarom zijn de aandoeningen in zich ook liefden, maar ondergeordend aan de gemene liefde als aan haar heer of hoofd; daar dus het leven zelf liefde is, zo volgt dat alle en de afzonderlijke dingen des levens aandoeningen zijn, bijgevolg dat de mens zelf aandoening is. Dat het zo is, daarover zullen zich de meesten in de wereld verwonderen; dat zij zich zullen verwonderen, is mij te weten gegeven uit den mond van allen die vanuit de natuurlijke wereld in de geestelijke wereld komen; er is nog niet iemand gevonden die geweten had dat hij aandoening was; ja zelfs wisten weinigen wat aandoening was: en toen ik zeide dat de aandoening de liefde in haar continue en afgeleide was, vroegen zij wat liefde is, zeggende dat zij weten, omdat zij het doorvatten, wat denking is, niet echter wat aandoening is, omdat deze niemand aldus doorvat. Dat de liefde in de natuur der dingen is, daarvan zeiden zij dat zij het weten uit de liefde der bruid vóór het huwelijk, en uit de liefde van de moeder jegens de kleine kinderen, en voor een tijd ook uit de liefde van den vader als hij de bruid-echtgenote of zijn kleine kind kust, en sommigen zeiden voor haar in de plaats de loonhoer. Toen ik hun zeide dat de denking in het geheel niet iets is op zichzelf, maar door de aandoening welke der liefde van des mensen leven is, omdat zij vanuit dezelve is zoals het geformeerde uit het formerende; en dat de denking en niet de aandoening wordt doorvat, is omdat het geformeerde wordt doorvat, en niet het formerende, gelijkterwijs als het lichaam door de zinnen ervan, en niet de ziel; en omdat zij zich verbaasden over deze tot hen gezegde dingen, werden zij aangaande die zaak onderricht door verscheidene

ondervindingen; zoals dat alle dingen der denking zijn vanuit de aandoening en volgens haar; voorts dat zij niet zouden kunnen denken zonder haar, noch tegen haar, alsmede dat een ieder zodanig is als zijn aandoening is; en dat derhalve allen worden onderzocht, [een ieder] vanuit zijn aandoening en niemand vanuit het spreken; de spraak immers gaat voort vanuit de denking der uitwendige aandoening, welke deze is dat zij willen begunstigen, behagen, geprezen worden, en gehouden voor burgerlijke, zedelijke, en wijze mensen, en dit terwille van de doelen der inwendige aandoening, welker middelen zij zijn; maar nochtans wordt vanuit den klank der spraak, tenzij het een aartshuichelaar is, de aandoening zelf gehoord, want de spraak der woorden is der denking, en de klank ervan is der aandoening; en daarom werd hun gezegd, dat zoals de spraak niet bestaat zonder den klank, ook de denking niet kan bestaan zonder de aandoening, en dat daaruit blijkt dat de aandoening het al der denking is, zoals de klank het al der spraak is; want de spraak is slechts de articulatie van den klank: door deze dingen werden zij onderricht, dat de mens niets dan aandoening is; en daarna daardoor, dat de algehele hemel en de algehele hel is onderscheiden zoals in een rijk, in gewesten, en in gezelschappen, volgens de soortelijke en de specifieke verschillen der aandoeningen, en in het geheel niet volgens de verschillen der denkingen; en dat de allene Heer die kent. Dat de verscheidenheden en de verschillen der aandoeningen oneindig zijn, en even zoveel als er mensen geboren zijn, en als er mensen worden geboren tot in het eeuwige, volgt daaruit.

xvii. *Dat de mens het eeuwige leven heeft volgens zijn aandoening des nuts;* aangezien de aandoening de mens zelf is, en het nut haar uitwerking en werk is, en als het ware het veld of de oefenschool van haar uitoefening is, en omdat de aandoening niet bestaat zonder haar subject, bestaat aldus ook de aandoening van des mensen leven niet zonder nut; en omdat de aandoening en het nut één maken, wordt aldus de mens, die aandoening is, gekend zodanig als hij is aan het nut, bezwaarlijk en slechts weinig in de natuurlijke wereld, maar helder en geheel en al in de geestelijke wereld; want het geestelijke dekt haar en de afzonderlijke dingen ervan open, omdat het geestelijke in zijn wezen de Goddelijke liefde en de Goddelijke wijsheid is, en in zijn verschijning de warmte des hemels in het licht des hemels is, welke de aandoeningen der nutten opendekken zoals de warmte van de zon der wereld de objecten van den aardbol opendekt door de geuren en de smaken, en het licht van de zon der wereld dezelve opendekt door de verschillende kleuren ervan en de onderscheidingen der schaduwen. Dat ieder mens het eeuwige leven heeft volgens zijn aandoening van het nut, is omdat die de

mens zelf is, en zij vandaar zodanig is als de mens is; maar de aandoening van het nut in het algemeen is van tweevoudig geslacht; er is de geestelijke aandoening van het nut, en er is de natuurlijke aandoening van het nut; de ene en de andere zijn in de uitwendiger vorm eender, maar in den inwendigen vorm volstrekt oneender; en daarom worden zij door de mensen in de wereld niet onderkend, maar terdege door de engelen in den hemel; zij zijn immers volslagen tegenovergesteld aan elkander; de geestelijke aandoening van het nut immers geeft den hemel aan den mens, doch de natuurlijke aandoening van het nut zonder de geestelijke geeft de hel; de natuurlijke aandoening van het nut immers is alleen terwille van eerbewijzen en gewin, aldus terwille van zich en van de wereld als doelen, doch de geestelijke aandoening van het nut is terwille van de heerlijkheid Gods en van de nutten zelf, aldus terwille van den Heer en van den naaste als doelen. Er zijn immers mensen in de wereld die hun functies en ambten met veel studie, inspanning, en gloed doen; de magistraten, bewindvoerders, en officieren, door die te vervullen met alle nauwgezetheid en vlijt; de priesters, voorgangers, bedienaren, door te prediken met een gloed als vanuit ijver; de geletterden door boeken te schrijven vol van vroomheid, leer en kennis; en anderen op eendere wijze; en daardoor betonen zij eveneens aanzienlijke nutten aan de Kerk, het vaderland, het gezelschap en den medeburger; en toch doen verscheidenen deze dingen vanuit de allene natuurlijke aandoening, welke is terwille van zich om geëerd en tot waardigheden verheven te worden, of terwille van de wereld om te gewinnen en zich te verrijken. Deze doelen zetten bij sommigen de aandoening om nutten te doen dermate aan dat zij somtijds uitnemender nutten betrachten dan zij die in de geestelijke aandoening van het nut zijn. Ik heb met verscheidenen die in dit geslacht van aandoening van het nut waren geweest, na den dood, toen zij geesten waren geworden, gesproken, die toen den hemel opeisten krachtens de verdienste; maar omdat zij de nutten vanuit de allene natuurlijke aandoening hadden gedaan, aldus terwille van zich en de wereld, en niet terwille van God en den naaste, kregen zij iets eenders ten antwoord als dit bij Mattheus: *“Velen zullen tot Mij te dien dage zeggen: Heer, Heer, hebben wij niet door Uw Naam geprofeteerd, en door Uw Naam demonische dingen [daemonia] uitgeworpen, en in Uw Naam vele krachten gedaan? Maar dan zal Ik hun belijden: Ik ken u niet; wijkt van Mij, gij werkende de ongerechtigheden”*, VII: 22, 23. En bij Lukas: *“Dan zult gij aanvangen te zeggen: Wij hebben vóór U gegeten, en gedronken, en in onze straten hebt Gij geleerd. Maar Hij zal zeggen: Ik ken u niet vanwaar gij zijt; wijkt van Mij, gij werkers der ongerechtigheid”*, XIII: 26, 27. Zij werden ook daarnaar

onderzocht hoedanig zij in de wereld waren geweest, en het werd bevonden dat de innerlijke dingen van hen vol waren van begerigheden en de daaruit verdichte boze dingen, welke bij sommigen in vuur ontstoken verschenen wegens de liefde van zich, bij sommigen loodblauw gekleurd vanwege de liefde van de wereld, bij sommigen donkerzwart vanwege de verwerping van de geestelijke dingen; en dat de uiterlijke dingen nochtans verschenen als sneeuw en purper vanwege de nutten in den uitwendigen vorm: uit welke dingen bleek dat zij, hoewel zij nutten hadden gedaan, nochtans niets anders bij zichzelf hadden gedacht dan de faam terwille van de eerbewijzen en het gewin; en dat die dingen de eigen dingen van hun geest waren, en in hen en in hun leven, en dat de goed gedane dingen waren óf schijnvertoon dat zij niet zodanig waren, óf alleen de middelen tot die dingen als doelen: deze dingen aangaande de natuurlijke aandoening der nutten. De geestelijke aandoening echter van het nut is inwendig en tevens uitwendig; en voor zoveel als zij uitwendig of natuurlijk is, is zij ook geestelijk, want het geestelijke vloeit in het natuurlijke in en schikt dat tot overeenstemming, aldus tot zijn evenbeeld [*sui instar*]. Maar omdat het in de wereld heden ten dage niet wordt geweten, wat de geestelijke aandoening van het nut is, en waarin zij wordt onderscheiden van de natuurlijke, omdat zij eender in de uitwendige gedaante verschijnen, zal het worden gezegd hoe zij wordt verworven; niet wordt zij verworven door het geloof-alleen, zijnde een van de naastenliefde gescheiden geloof; dat geloof is immers slechts een gedachtelijk geloof zonder het daadwerkelijke in hetzelve; en omdat het is gescheiden van de naastenliefde, is het ook gescheiden van de aandoening die de mens zelf is; en daarom ook wordt het na den dood zoals iets van lucht verstrooid; maar de geestelijke aandoening wordt verworven door de boze dingen te schuwen omdat zij zonden zijn, hetgeen geschiedt door den strijd tegen dezelve; de boze dingen die de mens zal schuwen, staan alle geschreven in de Dekaloog; voor zoveel als de mens tegen dezelve strijdt omdat zij zonden zijn, komt de geestelijke aandoening in wording, en zo doet hij vanuit het geestelijk leven de nutten: door den strijd tegen de boze dingen worden de dingen verstrooid die zijn innerlijke dingen belegeren, welke, zoals boven is gezegd, bij sommigen verschijnen in vuur ontstoken, bij sommigen donkerzwart, en bij sommigen loodkleurig; en zo wordt zijn geestelijk gemoed geopend, door hetwelk de Heer binnentreedt in het natuurlijk gemoed van den mens, en dat schikt om de geestelijke nutten te doen, verschijnende nochtans als natuurlijke; dezen zijn het, en geen anderen, aan wie de Heer het kan geven dat zij Hem boven alle dingen liefhebben, en den naaste zoals zichzelf. Indien de mens door den strijd tegen de boze

dingen als zonden zich enig geestelijke heeft verworven in de wereld, hoewel het een heel klein beetje is, zo wordt hij gezaligd, en groeien de nutten van hem daarna zoals een mosterdzaad tot een boom, volgens des Heren woorden bij Mattheus Hfdst. XIII: 31, 32; Markus Hfdst. IV: 30, 31, 32; en bij Lukas Hfdst. XIII: 18, 19.

XVIII. *Dat des mensen wil is diens aandoening*, is omdat de wil des mensen het receptakel van zijn liefde is, en het verstand het receptakel van zijn wijsheid is; en dat wat het receptakel der liefde is, dat is ook het receptakel van alle aandoeningen, omdat de aandoeningen slechts de voortzettingen en de afleidingen der liefde zijn, zoals boven is gezegd; receptakel der liefde wordt gezegd, omdat de liefde niet kan bestaan bij den mens tenzij in een opnemenden vorm, welke substantieel is; zonder dien zou de liefde niet aandoende, terugkerende, en daardoor als het ware blijvende zijn; de opnemende vorm zelf ervan kan ook worden beschreven, maar dat is hier niet ter plaatse; vandaar is het, dat de wil het receptakel der liefde wordt geheten. Dat de wil het al des mensen en in alle dingen van hem is, en zo dat hij de mens zelf is, zoals de liefde in haar samenvatting mens is, blijkt uit deze volgende dingen: de mens zegt van al wat der liefde of der aandoening van hem is, ja zelfs wat des levens van hem is, dat hij wil, zoals dat hij wil handelen, wil spreken, wil denken, wil doorvatten; in al die dingen is de wil; en indien deze niet in dezelve was, zou hij niet handelen, noch spreken, noch denken, noch doorvatten; ja zelfs zouden zij in de afzonderlijke en de meest afzonderlijke dingen ervan, indien de wil afwezig was, oogenblikkelijk ophouden; de wil immers is in dezelve zoals de ziel of het leven is in het lichaam en in de afzonderlijke dingen ervan; ook kan er in plaats van willen gezegd worden liefhebben, zoals dat men liefheeft te doen, te denken, te doorvatten; eender wordt ten opzichte van de uitwendige zinnen des lichaams gezegd dat men wil zien, wil horen, wil eten, drinken, en proeven, wil ruiken, wil wandelen, converseren, spelen, en zo voort; in de afzonderlijke dingen ook is de wil agerende; want indien deze werd teruggetrokken, zo zou hij in een oogenblik blijven stilstaan, en eveneens zouden die dingen door den wil worden teruggetrokken: dat de wil de liefde des mensen in vorm is, blijkt duidelijk hieruit, dat al het verkwikkelijke, aangename, liefelijke, heilrijke en gezegende, welke van zijn liefde zijn, aldus worden gevoeld en doorvat; dat die ook des wils zijn, is duidelijk; want al wat verkwikkelijk, aangenaam, liefelijk, heilrijk en gezegend is, dat wil de mens eveneens; hij zegt ook daarvan dat hij het wil. Eender spreekt de mens over het goede en over het ware; wat hij immers liefheeft, dat noemt hij het goede, en dit maakt hij derhalve van zijn wil; en wat hij bevestigt als het goede van

zijn liefde of van zijn wil, dat noemt hij het ware, en eveneens heeft hij dit lief, en wil hij dit denken en spreken. De mens zegt ook van al wat hij wenst, nastreeft, verlangt, trek daarin heeft, zoekt, en bedoelt, dat hij het wil, omdat zij der liefde zijn; hij wil immers dat wat hij wenst, omdat hij dat liefheeft, dat hij wil wat hij nastreeft, en verlangt, omdat hij dat liefheeft, hij wil dat waarin hij trek heeft, omdat hij dat liefheeft, en hij wil dat wat hij bedoelt, en hij bedoelt het omdat hij het liefheeft. Uit deze dingen kan men zien, dat de wil en de liefde, of de wil en de aandoening, bij den mens één zijn; en dat de wil, omdat hij de liefde is, ook het leven van hem is, en dat hij de mens zelf is. Dat de wil ook het leven des verstands en vandaar der denking van den mens is, zal in hetgeen volgt worden bevestigd. Dat de mens niet weet dat de wil is de mens zelf, is vanwege dezelfde oorzaak waarom hij niet weet dat de liefde of de aandoening de mens zelf is; een ieder ook let op de dingen die hij ziet of voelt, niet echter op het leven, de ziel of het wezen vanuit hetwelk hij ziet en voelt; dit schuilt van binnen in de gevoelsdingen [*in sensitivis*], en de natuurlijke mens denkt niet tot daaraan toe; anders de geestelijke mens, omdat het sensitieve niet het object zijner wijsheid is, maar het wezenlijke daarin, hetwelk in zich ook geestelijk is; daarvandaan is het, dat velen zeggen dat de denking het al des mensen is, en dat zij de mens zelf is, of dat de mens een mens is omdat hij denkt, terwijl toch het al zijner denking de aandoening is; verwijder deze van gene, en gij zult een stronk zijn. Een mens vanuit het geestelijke redelijk, die weet wat het goede en het ware is, en vandaar wat het boze en het valse, kan vanuit de dingen die gezegd zijn, weten welke zijn aandoeningen zijn, en welke de regerende aandoening; er zijn immers evenzovele aanwijzingen ervan als er verkwikkelijke dingen zijn van denking, spraak, handeling, gezicht, gehoor, en als er nastrevingen, verlangens en bedoelingen zijn; maar laat hij erop letten en erover nadenken.

xix. *Dat liefhebben in het Woord is nutten doen*, is omdat liefhebben is willen, en willen is doen; dat liefhebben is willen, is vlak boven bevestigd; dat echter willen is doen, moet hier worden bevestigd; de wil in zich beschouwd is niet liefde, maar is het receptakel ervan, en een zodanig receptakel, dat hij niet slechts de liefde opneemt, maar ook zich van haar staten doordrenkt, en vormen volgens die over zich brengt; het al van des mensen leven immers vloeit in, omdat de mens niet het leven is, maar een ontvanger van het leven; bijgevolg is hij een ontvanger van de liefde, omdat de liefde het leven is; dit kan worden toegelicht met de zinzetels [*sensoria*] van den mens: het oog immers is de ontvanger van het licht, en is niet het licht; evenwel is het geformeerd om alle verscheidenheden des lichts op te nemen; het oor is de

ontvanger van het geluid en van de modulatie en de articulatie ervan; het is echter niet het geluid; desgelijks de overige uitwendige zinnen van den mens. Iets eenders is het geval met de inwendige zinzetels, welke worden gemodificeerd en aangedreven door het geestelijke licht en de geestelijke warmte; bijgevolg is iets eenders het geval met den wil, welke het receptorium is van de geestelijke warmte, welke in haar wezen de liefde is; dit receptorium is overal in den mens, maar in zijn eersten is het in de hersenen; die eersten, of beginselen of hoofden, zijn die substanties daar welke de bastachtige en de asachtige worden genoemd. Vanuit die daalt hij door vezels zoals door stralen van alle kanten neder in alle dingen van het aangezicht en in alle dingen van het lichaam, en daar kringt en circuleert hij volgens zijn vorm, zijnde de geestelijk animale vorm, waarover elders is gehandeld; aldus worden alle en de afzonderlijke dingen daar aangedreven, van eersten tot laatsten, en in de laatsten vertonen zich de uitwerkingen. Het is bekend, dat alles wordt bewogen vanuit het streven, en dat als het streven ophoudt, de beweging ophoudt. Aldus is al het willige van des mensen wil het levende streven in den mens, en het handelt in laatsten, door middel van vezels en zenuwen, welke in zich niet iets anders zijn dan voortdurende strevingen, voortgezet uit de beginselen in de hersenen tot aan de laatsten in de lichamelijke dingen toe, waar de strevingen daden worden. Deze dingen zijn aangevoerd, opdat men wete wat de wil is, en dat hij het receptakel der liefde is, in het voortdurende streven van te handelen, dat wordt aangespoord en bepaald tot de daad door de liefde die invloeit en wordt opgenomen. Hieruit nu volgt, dat liefhebben, omdat het willen is, doen is; al wat immers de mens liefheeft, dat wil hij; en wat hij wil dat doet hij indien het mogelijk is; en indien hij het niet doet, omdat het niet mogelijk is, is hij nochtans in de innerlijke daad, welke niet wordt geopenbaard; er kan immers bij den mens niet enig streven of een wil zijn, tenzij die ook in laatsten is, en als hij in laatsten is, is hij in de innerlijke daad; maar deze daad wordt niet door iemand doorvat, noch door den mens zelf, omdat zij ontstaat in zijn geest. Daarvandaan is het, dat de wil en de daad één zijn, en dat de wil voor de daad wordt gerekend; niet aldus in de natuurlijke wereld, omdat daar de innerlijke daad des wils niet verschijnt, maar in de geestelijke wereld, waar zij verschijnt. Daar immers handelen allen volgens hun liefden; zij die in de hemelse liefde zijn, handelen gezond; zij die in de helse liefde zijn, waanzinnig; en indien zij vanuit enige vrees niet handelen, is hun wil innerlijk actief, welke door hen wordt bedwongen opdat hij niet losbreekt; ook houdt die handeling niet op tenzij tegelijk met den wil; daar dus de wil en de daad één zijn, en de wil het streven der liefde is,

zo volgt dat in het Woord onder liefhebben niet iets anders wordt verstaan dan doen, aldus dat onder den Heer liefhebben en den naaste liefhebben wordt verstaan den naaste nutten doen uit de liefde die is uit den Heer. Dat het zo is, leert de Heer Zelfbij Johannes: “*Wie Mijn geboden heeft en dezelve doet, die is het die Mij liefheeft; wie echter Mij niet liefheeft, bewaart Mijn woorden niet*”, xiv: 21, 24. Bij denzelfde: “*Blijft in Mijn liefde. Indien gij Mijn bevelen zult hebben bewaard, zo zult gij in Mijn liefde blijven*”, xv: 9, 10. En bij denzelfde: “*De Heer zeide driemaal tot Petrus: Hebt gij Mij lief; en driemaal antwoordde Petrus dat hij liefheeft; en de Heer zeide driemaal tot hem: Weid Mijn lammeren, en Mijn schapen*”, xxi: 15, 16, 17. Er zijn ook twee dingen die niet kunnen worden gescheiden; die twee zijn Zijn en Bestaan; Zijn is niet iets tenzij het Bestaat, en iets wordt door Bestaan; aldus is het eveneens gesteld met liefhebben en doen, of met willen en handelen; want liefhebben en niet doen, voorts willen en niet handelen, komt niet voor; zij bestaan immers niet; maar door doen en handelen Bestaan zij; en daarom, wanneer de mens doet en handelt, dan eerst Zijn de liefde en de wil. Zo en niet anders wordt de Heer liefgehad en de naaste liefgehad.

xx. *Dat de liefde warmte voortbrengt, is omdat de liefde het leven zelf is, en de levende kracht van alle dingen die in de algehele wereld zijn. Niet ergens anders vandaan is de oorsprong van alle strevingen, krachten, activiteiten, en bewegingen daar, dan vanuit de Goddelijke Liefde, welke de Heer is, Die in de hemelen vóór de engelen verschijnt als Zon; dat iets anders is de liefde en iets anders de warmte, staat klaarblijkend vast uit het onderscheid van het ene en het andere in den engel en in den mens; vanuit de liefde wil en denkt de engel, en doorvat hij en is wijs, en voelt hij het binnenst in zich het gezegende en het heilrijke, en heeft hij eveneens lief; eender de mens; deze dingen in het gemoed van hen; in het lichaam echter voelt de een en de ander het warme, en dit zonder het gezegende en het heilrijke; daaruit blijkt, dat de warmte de uitwerking is van de activiteit des levens of der liefde. Dat de warmte de uitwerking der liefde is, kan uit vele dingen vaststaan, zoals dat de mens uit de binnenste dingen warm wordt volgens de liefden zijn levens, ook in midwinter, en dat de warmte van de zon der wereld met die warmte niets gemeen heeft; dat hij volgens de aanwassing der liefde warm wordt, ontsteekt en ontvlamt; en dat hij volgens de afnemingen verstart, koud wordt, en afsterft, aldus geheel en al volgens de activiteiten der liefde; iets eenders is ook het geval bij de dieren der aarde en de gevleugelde dingen des hemels; deze en gene gloeien in midwinter somtijds meer dan in midzomer; dan immers trilt hun hart, gloeit het bloed, wordt de vezel warm, en elk kleinste*

met elk grootste vervult zijn vitale functies, en deze warmte is niet vanuit de zon, maar vanuit het leven hunner ziel, zijnde de aandoening. Dat de liefde warmte voortbrengt, is omdat zij het leven van alle krachten in het heelal is; en dit kan de opnemende substaties welke geschapen zijn, niet binnengaan, tenzij door middel van een actieve, hetwelk de warmte is. De Heer heeft Zich in de schepping van het heelal alle middelen bereid van eersten tot aan laatsten toe, door welke Hij in elken graad nutten zou voortbrengen; en het universele middel en het naaste der verbinding, is de warmte, waarin het wezen der activiteit der liefde kan ontstaan. Omdat de warmte het naast uit de liefde ontstaat, is er derhalve overeenstemming tussen de liefde en de warmte; er is immers overeenstemming tussen elke oorzaak en uitwerking; vanuit de overeenstemming is het, dat de Zon des hemels, welke de Heer is, zoals vurig verschijnt; voorts dat de daaruit voortgaande liefde door de engelen wordt doorvat zoals warmte; eender dat de Goddelijke Wijsheid des Heren in de hemelen verschijnt zoals licht; en eveneens dat het aangezicht des Heren, toen Hij van gedaante was veranderd, blonk zoals de zon, Matth. xvii: 2. Vanwege die overeenstemming is het dat het heilige der Liefde des Heren werd uitgebeeld door het vuur van het altaar, en door het vuur in de lampen van den kandelaar in den tabernakel; voorts dat de Heer in vuur op den berg Sinai verschenen is, en eveneens in de vlam des vuurs des nachts over den tabernakel; en dat vandaar verscheidene natiën het vuur gewijd maakten, en dat zij daarover maagden aanstelden, welke in Rome de Vestaalse werden genoemd: vanwege die overeenstemming is het, dat in het Woord onder het vuur en onder de vlam op vele plaatsen de liefde wordt verstaan; voorts dat het vanuit de innerlijke doorvatting dier overeenstemming is, dat wij bidden dat het gewijde vuur onze harten ontsteke, waaronder de heilige liefde wordt verstaan. Vanwege dezelfde overeenstemming is het, dat de hemelse liefde vanuit de verte verschijnt zoals vuur in den hemel; en daarom ook zeide de Heer dat de gerechten zullen blinken als de zon in het Koninkrijk des Vaders, Matth. xiii: 43; desgelijks dat de helse liefde vanuit de verte verschijnt zoals vuur in de hel, waarover men zie in het werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, n 566 tot 575.

xxi. *Dat de Goddelijke Liefde, zijnde het Leven zelf, door middel van de warmte de geestelijk-animale vormen voortbrengt, met alle en de afzonderlijke dingen die in dezelve zijn.* Het zijn twee vormen in het gemeen, welke de Heer, de Schepper des heelals, vanuit Zijn Zon, zijnde de Goddelijke Liefde en het Leven zelf, in de laatste en binnenste dingen der wereld heeft voortgebracht, de animale vorm en de plantaardige vorm; onder de animale vormen worden

de dieren van elk geslacht verstaan, voorts de mensen en de engelen; en onder de plantaardige vormen worden de plantaardige dingen van elk geslacht verstaan, zoals bomen, planten, en bloemen; over deze beide vormen is eerder gehandeld; maar omdat hier wordt gehandeld over de Goddelijke Liefde, vanuit dewelke alle dingen zijn geschapen, en eveneens alle dingen uit de schepping voortdurend worden geformeerd, is het geoorloofd hier ook iets over den eersten vorm, zijnde de animale vorm, in het midden te brengen. De Goddelijke Liefde, welke het Leven zelf is, draagt vanuit haar Opwekker [*Auctor*], Die de Heer is, niet iets anders in haar schoot, dan beelden en gelijkenissen van zich te scheppen en te formeren, welke de mensen zijn, en vanuit de mensen de engelen; voorts ook de aandoeningen van elk geslacht te bekleden met een overeenstemmend lichaam, welke de dieren zijn; al deze vormen, zowel de volmaakte als de onvolmaakte, zijn vormen der liefde, en zij zijn eender ten aanzien van het leven in de uitwendige dingen, hetwelk daarin bestaat dat zij willen zich bewegen, lopen, handelen, zien, horen, ruiken, proeven, voelen, eten, drinken, vergezelschap worden, voorttellen; oneender echter ten aanzien van het leven [in] de inwendige dingen, hetwelk daarin bestaat dat zij willen denken, willen, spreken, weten, verstaan, wijs zijn, en vanuit dezelve verkwikt en gezegend worden; deze vormen zijn mensen en engelen, gene echter bezielde wezens [*animantia*] van verschillende geslachten. Die afzonderlijke vermogens zijn, om in uitwerking en in nut te bestaan, vanuit geschapen substanties en materies gemaakt en wonderbaarlijk georganiseerd: dat de Heer, Die de Mens is, en Zijn Goddelijke Liefde, welke het Leven zelf is, vanuit Zijn geestelijke, hetwelk voortgaat vanuit Hem als Zon, die dingen heeft geformeerd, blijkt duidelijk hieruit, dat de levende zielen ook aandoeningen zijn, en alle zowel de onvolmaakte als de volmaakte, eender zijn in de uitwendige dingen; wie, indien hij niet bijziend of dagblind is, of indien zijn ogen niet lijden aan zwarte staar, kan niet zien dat zulke dingen niet ergens anders vandaan zijn? Verhef slechts een klein weinig de rede boven den bodem [*fundum*] der natuur, en gij zult wijs zijn. Dat de warmte het middel ter formering is, is bekend van het badkuipje [*balneum*] waarin de embryo in de baarmoeder is en het kuiken in het ei. Dat men gelooft dat de warmte van de zon der wereld voortbrengt, is vanuit een gemoed dat verblind is door de begoochelingen van de zinnen des lichaams; de warmte van die zon werkt niet méér dan dat zij de uiterste dingen der lichamen of de huidelijke dingen [*cuticularia*] opent, opdat de inwendige warmte ook in die kan invloeien; zo immers komt het leven in de volle uitwerking uit eersten tot laatsten. Vandaar is het, dat de dieren der aarde en de gevogelten des

hemels aljaarlijks in lente- en zomertijd de taken, werken en vreugden hunner voortteling ingaan en vernieuwen; anders de mens, die een warmte heeft, opgewekt vanuit de innerlijke liefde door de verlokkingen der denkingen, en die de beklèdingen heeft welke de koude verwijderen die valt over de huidelijke dingen, welke de uiterste dingen des lichaams zijn.

[dit is de onderhelft der eerste pagina van het tweede gedeelte van het Manuscript (pag. 25) gereproduceerd; waaruit blijkt dat de Verhandeling aan een stuk voortging, zonder nieuwe pagina]

et volubitas lili quatuor tempora vire et affatus
prolifico hinc fuit cultura, quae et q. gaudia in
hinc immovent. sicut et innovant; ab his hinc
cui et color in integritate pariter, acutissimo exultat
per vegetabilium ^{allegoriam} illustrationem, vel cui fuit advenant.
fingunt allegra in caliditate, quae calorem corporis
fuit, renovata, et hinc ^{confirmitate}

De Sapientia
De Divina Sapientia

1. Quod Divina Sapientia in caliditate
angelorum creata apparet ut Luj. In Sapientia
et amor et sapientia, ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~
ut ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~ sapientia in ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~
et sapientia, amor ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~ et sapientia, et sa-
pientia et ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~ sapientia est, et amor in
Ipso est esse, et sapientia et sapientia in Ipso
quod ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~ sapientia in Ipso non duo sunt,
attamen illa in Ipso non duo sunt, sed unum,
et enim sapientia, amor, et et et amor sunt
sapientia, et per unione, quod et reciproca, sed
unum, et hinc unum et Divinus amor, qui
in caliditate angelorum apparet ut Sol, cuius
sapientia et ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~ sapientia et Divinus amo-
ri reciproca per ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~ hinc Divinus Verba, ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~
videt, ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~ quod Ego in Patre et Pater in Me;
credite Patri quod Ego in Patre et Pater in Me, Joh.
XIV: 10. n; et per hinc, Ego et Pater unum sumus
etiam, Joh. 1: 30 ^{et amor et sapientia} ~~et amor et sapientia~~ sed ille duo, qui unum in do-
mino sunt, procedunt ut duo distincta ab Ipso in

Over de Goddelijke wijsheid

1. *Dat de Goddelijke Wijsheid in de hemelen voor de ogen der engelen verschijnt als Licht.* In den Heer is de Liefde en is de Wijsheid; de Liefde in Hem is Zijn, en de Wijsheid in Hem is Bestaan; evenwel zijn die in Hem niet twee, maar één; de wijsheid immers is der liefde, en de liefde is der wijsheid, vanuit welk één-zijn [*unio*], hetwelk wederkerig is, het éne wordt, en dit éne is de Goddelijke Liefde, welke in de hemelen voor de engelen verschijnt als Zon; het wederkerige één-zijn van de Goddelijke Wijsheid en de Goddelijke Liefde wordt verstaan onder deze woorden des Heren: “*Gelooft gij niet, Filippus, dat Ik in den Vader [ben] en de Vader in Mij [is]?*” *Gelooft dat Ik in den Vader [ben] en de Vader in Mij [is]*”, ³⁾ Joh. XIV: 10, 11; en onder deze: “*Ik en de Vader zijn één*”, Joh. x: 30. Die twee echter, welke één in den Heer zijn, gaan voort als onderscheiden twee uit Hem als Zon, de wijsheid als Licht, en de liefde als Warmte; maar zij gaan onderscheiden voort naar den schijn; in zich evenwel zijn zij niet onderscheiden, want het licht is der warmte, en de warmte is des lichts; zij zijn immers in het kleinste punt één, zoals het is in de zon; wat immers voortgaat uit de zon, dit is eveneens de zon in kleinsten, en vandaar universeel in alles; gezegd wordt elk punt en het kleinste, maar niet wordt verstaan een punt en een kleinste van ruimte; dit immers is er niet in het Goddelijke; dat is immers geestelijk en niet natuurlijk. Aangezien de wijsheid en de liefde als onderscheiden twee naar den schijn voortgaan uit den Heer als Zon, de wijsheid onder de gedaante van licht, en de liefde onder de doorvatting van warmte, worden zij derhalve als onderscheiden twee opgenomen door de engelen; door sommigen meer vanuit de warmte, welke de liefde is, en door sommigen meer vanuit het licht, hetwelk de wijsheid is: en daarom ook worden de engelen van alle hemelen onderscheiden in twee Rijken; zij die meer vanuit de warmte, welke de liefde is, dan vanuit het licht, hetwelk de wijsheid is, hebben opgenomen, maken het ene Rijk, en worden hemelse engelen genoemd; vanuit hen zijn de hoogste hemelen; zij echter die meer vanuit het licht, hetwelk de wijsheid is, dan vanuit de warmte, welke de liefde is, hebben opgenomen, maken het andere Rijk, en worden geestelijke engelen genoemd; vanuit dezen zijn de lagere hemelen: gezegd wordt dat dezen meer hebben opgenomen vanuit het licht, hetwelk de wijsheid is, dan

3 In het Latijn ontbreekt *sim* (ben) en *sit* (is) zoals overal elders; daarvoor moet een reden zijn.

vanuit de warmte, welke de liefde is, maar dit méér is schijnbaar méér; zij zijn immers niet méér wijs dan al naar gelang de liefde bij hen één maakt met de wijsheid; en daarom ook worden de geestelijke engelen niet genoemd wijzen, maar inzichtvollen; deze dingen aangaande het Licht in den Heer, en vanuit den Heer, en in de engelen. De Goddelijke Wijsheid, welke in de hemelen verschijnt als licht, is in zijn wezen niet licht, maar bekleedt zich met licht, opdat zij voor het gezicht der engelen ook verschijnt; de wijsheid in haar wezen is het Goddelijk Ware, en het licht is daarvan de schijn en de overeenstemming; met het licht der wijsheid is iets eenders het geval als het geval is met de warmte der liefde, waarover boven. Aangezien het Licht overeenstemt met de Wijsheid, en de Heer de Goddelijke Wijsheid is, wordt derhalve ook de Heer in het Woord op vele plaatsen het Licht genoemd, zoals in de volgende: *“Hij was het ware Licht, hetwelk beschijnt elk mens komende in de wereld”*, Joh. I: 9. *“Jezus zeide: Ik ben het Licht der wereld; wie Mij volgt, zal niet wandelen in de duisternis, maar zal het licht des levens hebben”*, Joh. VIII: 12. *“Jezus zeide: Een weinig nog is het Licht met ulieden; wandelt terwijl gij het licht hebt, opdat de duisternis u niet bevange; terwijl gij het Licht hebt, gelooft in het Licht, opdat gij zonen des Lichts moogt zijn. Ik, het Licht, in de wereld ben Ik gekomen, opdat al wie in Mij gelooft, in de duisternis niet blijve”*, Joh. XII: 35, 36, 46; en meermalen elders. Zijn Goddelijke Wijsheid werd ook uitgebeeld door Zijn bekleedselen, toen Hij van gedaante was veranderd, namelijk *dat zij verschenen zoals het Licht, schitterend en blank zoals sneeuw, hoedanig een voller op aarde niet kan witmaken*, Markus IX: 3; Matth. XVII: 2; de bekleedselen in het Woord betekenen de ware dingen der wijsheid, en daarom verschijnen alle engelen in de hemelen bekleed volgens de ware dingen van hun wetenschap, inzicht, en wijsheid. Dat het Licht de verschijning der wijsheid is, en dat zij daarvan de overeenstemming is, blijkt in den hemel, en niet in de wereld; in den hemel immers is geen ander licht dan geestelijk licht, hetwelk het licht der wijsheid is, verlichtende alle dingen die vanuit de Goddelijke Liefde daar ontstaan; de wijsheid bij de engelen geeft het die dingen in hun wezen te verstaan, en het licht geeft het die dingen in hun vorm te zien; en daarom is het licht in de hemelen in gelijken graad met de wijsheid bij de engelen; in de hoogste hemelen is het licht vlammig, schitterend zoals van het flonkerendste goud; de oorzaak hiervan is deze, dat zij in de wijsheid zijn; in de lagere hemelen is het licht blank, glanzend zoals van het blinkendste zilver; de oorzaak hiervan is deze, dat zij in het inzicht zijn; en het licht in de laagste Hemelen is zoals het middaglicht der wereld; de oorzaak hiervan is deze, dat zij in de wetenschap zijn; het licht der hogere hemelen is blank; het verschijnt

geheel en al zoals een ster, flitsend en blinkend des nachts in zich; en het is een aanhoudend licht, omdat de zon daar niet ondergaat. Het is dat zelfde licht hetwelk in de wereld verlicht het verstand van die mensen die het liefhebben wijs te zijn; maar het verschijnt niet aan hen, omdat zij natuurlijk zijn, en niet geestelijk; het kan verschijnen, want het is mij verschenen, maar voor de ogen van mijn geest; het is ook gegeven te doorvatten dat ik in het licht van den hoogsten hemel was in de wijsheid, in het licht van den tweeden hemel in het inzicht, en in het licht van den laatsten hemel in de wetenschap, en dat ik wanneer ik alleen in het natuurlijk licht was, in onwetendheid omtrent de geestelijke dingen verkeerde. Opdat ik zou weten in welk licht heden ten dage de geleerden der wereld waren, verschenen mij twee wegen; de ene werd die der wijsheid genoemd, en de andere die der dwaasheid; aan het einde van den weg der wijsheid was een paleis in het licht; aan het einde echter van den weg der dwaasheid was iets dat eender was aan een paleis, maar in de schaduw; er verzamelden zich geleerden ten getale van driehonderd, en de keuze werd aan hen overgelaten welken weg zij zouden willen gaan; en het werd gezien dat tweehonderdzestig den weg der dwaasheid ingingen, en slechts veertig den weg der wijsheid; zij die den weg der wijsheid gingen, traden het paleis binnen in het licht, waar prachtige dingen waren; en hun werden klederen uit fijn linnen gegeven, en zij werden engelen; degenen echter die den weg der dwaasheid gingen, wilden datgene binnengaan wat eender aan een paleis verscheen, in de schaduw; maar zie, het was een theater van toneelspelers, waar zij toneelkostuums aantrokken en gemaskerd aan het bazelen sloegen, en dwaas werden; gezegd werd mij daarna, dat zo talrijk in zodanig heden ten dage de dwaze geleerden zijn, die in het natuurlijk licht zijn, ten opzichte van de wijze geleerden, die in het geestelijk licht zijn, en dat diegenen het geestelijk licht hebben, die het liefhebben om te verstaan of het waar is wat door een ander wordt gezegd; doch dat diegenen het natuurlijk licht hebben, die het alleen liefhebben om datgene te bevestigen wat door een ander is gezegd.

11. *Dat de Heer heeft geschapen bij den mens en daarna formeert bij hem het receptakel der liefde, hetwelk diens wil is, en daaraan toevoegt het receptakel der wijsheid, hetwelk diens verstand is.* Aangezien twee dingen in den Heer zijn, en die twee voortgaan uit Hem, de liefde en de wijsheid, en aangezien de mens is geschapen om een gelijkenis en een beeld van Hem te zijn, een gelijkenis door de liefde, en een beeld door de wijsheid, zijn derhalve bij den mens twee receptakels geschapen, het ene voor de liefde, en het andere voor de wijsheid; het is het receptakel der liefde dat de wil wordt genoemd, en het is het receptakel der wijsheid dat het verstand wordt genoemd; de mens

weet dat die twee bij hem zijn; maar niet weet hij dat zij zo verbonden zijn als zij het zijn in den Heer, met dit verschil dat zij in den Heer het leven zijn, in den mens echter het receptakel des levens. Hoedanig de vormen ervan zijn, kan niet worden geopenbaard [*pandi*], omdat het geestelijke vormen zijn, en de geestelijke dingen gaan het begrip te boven; het zijn vormen binnen de vormen, opklimmende tot den derden graad, ontelbaar, discreet, maar nochtans unaniem, en zij zijn elk afzonderlijk de receptakels van de liefde en de wijsheid; de oorspronkelijke zijn in de hersenen, en daar de beginpunten [*initia*] en de hoofden der vezels, door welke de strevingen en de krachten ervan tot alle dingen des lichaams, de hogere en de lagere, neervloeien en in de zinzetels, in de beweegzenuwen [*in motorii motus*], en in de overige functies der voeding, der melksapvorming, der bloedvorming, der afscheiding, der uitzuivering, en der voortteling, aldus in de afzonderlijke dingen hun nutten stellen. Nadat deze dingen zijn voorafgezonden, zal men zien: Dat deze vormen, welke de receptakels der liefde en der wijsheid zijn, voor het eerst bij den ontvangen en geboren wordenden mens in de baarmoeder bestaan; dat vanuit dezelve door het continue alle dingen des lichaams, van het hoofd af tot de voetzolen toe, worden uitgeleid en voortgebracht; dat die voortbrengingen geschieden volgens de wetten der overeenstemming, en dat derhalve alle dingen des lichaams, de inwendige en de uitwendige, overeenstemmingen zijn. *Dat deze vormen, welke de receptakels der liefde en der wijsheid zin, voor het eerst bij den ontvangen en geboren wordenden mens in de baarmoeder bestaan*, kan vaststaan uit de ondervinding, en bevestigd worden door de rede. *Uit de ondervinding*: vanuit de eerste inzetten der embryo's in de baarmoeders na het ontvangen-zijn, en eveneens vanuit de inzetten der kuikens in de eieren na de broeding; de eerste vormen zelf verschijnen niet aan het oog, maar de eerste voortbrengselen ervan, welke het hoofd maken; dat dit groter is in den aanvang, is bekend; en eveneens dat vanuit hetzelfde een weefsel wordt voortgeworpen voor alle dingen in het lichaam; vanuit welke dingen blijkt, dat die vormen de beginpunten zijn. *Uit de rede*: dat alle schepping is uit den Heer als Zon, zijnde de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid; en vanuit deze is de schepping van den mens; de formering van het embryo en het kleine kind-mens in de baarmoeder is een evenbeeld van de schepping, en zij wordt de verwekking genoemd, omdat zij geschiedt door een overbrenger [*tradux*]; daaruit volgt, dat de eerste vormen, vooral bij den mens, de receptakels zijn van de liefde en de wijsheid, en dat de schepping der overige dingen die den mens maken, geschiedt door dezelve; bovendien, niet enige uitwerking ontstaat uit zich, maar uit een oorzaak

eerder dan zij, welke de uitwerkende oorzaak wordt genoemd; en niet deze uit zich, maar uit de oorzaak die het einddoel wordt genoemd, waarin al het volgende is in streven en in idee, in het streven in de Goddelijke Liefde, en in de idee in de Goddelijke Wijsheid, welke zijn het einddoel der einddoelen; deze waarheid zal vanuit de volgende dingen vollediger vaststaan.

Dat vanuit die vormen door het continue alle dingen des lichaams van het hoofd af tot aan de voetzolen toe worden uitgeleid en voortgebracht, kan ook vaststaan uit de ondervinding, en bevestigd worden door de rede. *Uit de ondervinding*: dat vanuit die primitieve vormen de vezels worden uitgeleid tot de zinsorganen van het aangezicht, welke de ogen, de oren, de neusvleugels en de tong worden genoemd; voorts tot de beweegorganen van het ganse lichaam, welke de spieren worden genoemd; desgelijks tot alle georganiseerde ingewanden dienstig voor de verschillende nutten in het lichaam; deze en gene dingen zijn alle louter samenweefsels uitvloeiende vanuit de vezels en de zenuwen vanuit het ene en het andere cerebrum en vanuit het ruggemerg; de bloedvaten zelf, vanuit dewelke tevens de samenwevingen geschieden, zijn ook afkomstig van de vezels daaruit. Een ieder die in de anatomie ervaren is, kan zien dat rondom het cerebrum, voorts van binnen in hetzelfde, en in het cerebellum, en in het ruggemerg bolletjes zijn, als het ware moleculen, corticale, en asachtige substanties en klieren genoemd; en dat alle vezels, welke er ook maar in de hersenen zijn, en alle zenuwen vanuit dezelve, welke er ook maar in het lichaam zijn, vanuit die bolletjes of substanties uitgaan en voortgaan; deze zijn de beginvormen vanuit dewelke alle dingen des lichaams van het hoofd tot de voetzolen worden uitgeleid en voortgebracht. *Uit de rede*: dat er geen vezels zonder oorsprongen kunnen bestaan; en dat de organische dingen des lichaams, vanuit de verschillend samengevlochten vezels voortgebracht, de uitwerkingen zijn, welke niet uit zich kunnen leven, voelen en bewogen worden, maar vanuit hun oorsprongen door het continue. Er diene een toelichting door voorbeelden: Niet ziet het oog vanuit zich, maar door het continue vanuit het verstand; het verstand ziet door het oog, en eveneens beweegt hetzelfde het oog, bepaalt het tot de objecten, en spant den blik in; noch hoort het oor vanuit zich, maar door het continue vanuit het verstand; het verstand hoort door het oor, en eveneens bepaalt hetzelfde dat, spitst het; en spant het in tot de geluiden; noch spreekt de tong vanuit zich, maar vanuit de denking des verstands; de denking spreekt door de tong, en variëert de klanken, en verhoogt de modi ervan naar believen; desgelijks de spieren; die worden niet bewogen uit zich, maar de wil tezamen met het verstand beweegt dezelve, en drijft ze aan op hun wenk; vanuit welke dingen

blijkt, dat niet iets in het lichaam voelt en wordt bewogen vanuit zich, maar vanuit hun oorsprongen, waarin het verstand en de wil zetelen, bijgevolg die in den mens de receptakels der liefde en der wijsheid zijn; voorts dat deze zijn de eerste vormen, en de organen, zowel de zins- als beweegorganen, zijn de vormen vanuit dezelve; volgens de formering immers geschiedt de invloed, welke niet bestaat vanuit deze in gene, maar vanuit gene in deze; de invloed immers vanuit gene in deze is de geestelijke invloed, en de invloed vanuit deze in gene is de natuurlijke invloed, welke ook de physische wordt genoemd.

Dat die voortbrengselen geschieden volgens de wetten der overeenstemming, en dat derhalve alle dingen des lichaams, de inwendige en de uitwendige, overeenstemmingen zijn. Wat overeenstemming is, was tot dusver onbekend in de wereld, ter oorzake hiervan dat het onbekend was wat het geestelijke is, en de overeenstemming is tussen het natuurlijke en het geestelijke. Wanneer iets vanuit het geestelijke als de oorsprong en de oorzaak zichtbaar en doorvattelijk wordt voor de zinnen, dan is er overeenstemming tussen dezelve; zulk een overeenstemming is er tussen de geestelijke en de natuurlijke dingen bij den mens; de geestelijke dingen zijn alle dingen die der liefde en der wijsheid van hem zijn, bijgevolg die des wils en des verstands van hem zijn, en de natuurlijke dingen zijn alle dingen die des lichaams van hem zijn. Omdat deze dingen vanuit gene zijn ontstaan, en voortdurend ontstaan, dat is, blijven bestaan, zijn zij overeenstemmingen, en derhalve handelen zij één zoals doel, oorzaak en uitwerking; aldus handelt het aangezicht één met de aandoeningen van den animus, de spraak met de denking, en de handelingen van alle leden met den wil; eender de overige dingen. De universele wet der overeenstemmingen is dat het geestelijke zich aanpast aan het nut, hetwelk het doel van hetzelfde is, en het nut door de warmte en het licht aanzet en modificeert, en hetzelfde door voorziene middelen bekleedt, totdat het een vorm worde die het doel van dienst is; en in dezen vorm handelt het geestelijke het doel, het nut de oorzaak, en het natuurlijke de uitwerking; in de geestelijke wereld echter is het substantiële in de plaats van het natuurlijke. Zulke vormen zijn alle dingen die in den mens zijn. Meer over de overeenstemming zie men in het werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, n 87 tot 102, n 103 tot 115; en over de verschillende overeenstemmingen in DE HEMELSE VERBORGENHEDEN; en daar over de overeenstemming van het aangezicht en deszelfs gelaatstrekken [*facies et ejus vultus*] met de aandoeningen des gemoeds, n 1568, 2988, 2989, 3631, 4796, 4797, 4800, 5165, 5168, 5695, 9306; over de overeenstemming van het lichaam ten aanzien van deszelfs gebaren en handelingen met de verstandelijke en de willijke dingen, n 2988, 3632, 4215; over de overeenstemming van de zinnen

in het gemeen, n 4318 tot 4330; over de overeenstemming van de ogen en het gezicht ervan, n 4403 tot 4420; over de overeenstemming van de neusvleugels en de reuk, n 4624 tot 4634; over de overeenstemming van de oren en het gehoor, 4652 tot n 4660; over de overeenstemming van de tong en den smaak, n 4791 tot 4805; over de overeenstemming van de handen, de armen, de schouders, en de voeten, n 4931 tot 4953; over de overeenstemming der lenden en der geslachtsdelen, n 5050 tot 5062; over de overeenstemming der innerlijke ingewanden des lichaams, in het bijzonder van de maag, de thymklier, het melksapblaasje en de melksapbuis, n 5171 tot 5189; over de overeenstemming van de milt, n 9698; over de overeenstemming van het buikvlies, de nieren, en de blaas n 5377 tot 5396; over de overeenstemming van de huid en de beenderen, n 5552 tot 5573; over de overeenstemming van het zwaardvormig kraakbeen, n 9236; over de overeenstemming van het geheugen van de abstrakte dingen, n 6808; over de overeenstemming van het geheugen van de stoffelijke dingen, n 7253; over de overeenstemming van den hemel met den mens, n 911, 1900, 1928, 2996, 2998, 3624, 3636 tot 3643, 3741 tot 3745, 3884, 4041, 4279, 4523, 4524, 4625, 6013, 6057, 9279, 9632; dat de wetenschap der overeenstemmingen bij de ouden de wetenschap der wetenschappen was, vooral bij de oosterlingen, maar dat zij heden ten dage in vergetelheid is geraakt, n 3021, 3419, 3472 tot 3485, 4280, 4749, 4844, 4964, 4965, 5702, 6004, 6692, 7097, 7729, 7779, 9391, 10252, 10407; dat zonder de wetenschap der overeenstemmingen het Woord niet wordt verstaan, n 2870 tot 2893, 2987 tot 3003, 3213 tot 3227, 3472 tot 3485, 8615, 10687; dat alle dingen die in de hemelen verschijnen, overeenstemmingen zijn, n 1521, 1532, 1619 tot 1625, 1807, 1809, 1971, 1974, 1977, 1980, 1981, 2299, 2601, 3213 tot 3226, 3348, 3350, 3475, 3485, 3745, 9481, 9575, 9576, 9577; dat alle dingen die in de natuurlijke wereld en in haar drie rijken zijn, overeenstemmen met alle dingen die in de geestelijke wereld zijn, n 1632, 1881, 2758, 2890 tot 2893, 2987 tot 3003, 3213 tot 3227, 3483, 3624 tot 3649, 4044, 4053, 4116, 4366, 4939, 5116, 5377, 5428, 5477, 8211, 9280. Behalve deze dingen is in DE HEMELSE VERBORGENHEDEN gehandeld over de overeenstemming van den natuurlijke zin des Woords, zijnde de zin der letter ervan, met de geestelijke dingen welke der liefde en der wijsheid zijn in de hemelen uit den Heer, welke den inwendigen zin ervan maken; welke overeenstemming men ook bevestigt zie in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA OVER DE GEWIJDE SCHRIFT, n 5 tot 26, en verder n 27 tot 69. Opdat men een idee hebbe van de overeenstemming van den wil en het verstand, raadplege men ook de dingen die boven staan in n 366 en 367 [in DE APOCALYPS ONTVOUWD].

III. *Over de formering van den mens in de baarmoeder uit den Heer door invloed in die beide receptakels.* Aangezien in de formering van den mens in de baarmoeder geestelijke dingen zich verbinden met natuurlijke, zijn het verscheidene dingen die niet kunnen worden beschreven; het zijn immers geestelijke dingen die los zijn van de natuurlijke dingen, en vandaar geen woorden hebben in de natuurlijke taal, dan alleen enige universele welke een mens die inzichtsvoller is dan de ander, begrijpt; met deze woorden nochtans, en met vergelijkingen die ook overeenstemmingen zijn, zullen de volgende dingen worden beschreven: 1. Dat de Heer Zich verbindt met den mens in de baarmoeder der moeder van de eerste ontvangenis aan, en hem formeert. 2. Dat Hij Zich verbindt in die beide receptakels, in het ene door de liefde, in het andere door de wijsheid. 3. Dat de liefde en de wijsheid tegelijk en unaniem alle en de afzonderlijke dingen formeren, maar nochtans zich van elkander onderscheiden in dezelve. 4. Dat de receptakels in drie graden zijn onderscheiden bij den mens, de ene binnen den anderen, en dat de beide hogere de habitakels des Heren zijn, maar niet de laagste. 5. Dat het ene receptakel is voor den toekomstigen wil des mensen, en het andere voor het verstand van hem, en dat evenwel volstrekt niets van wil en van verstand van hem in de formering aanwezig is. 6. Dat in het embryo vóór de baring het leven is, maar dat het embryo niet ervan bewust is.

1. *Dat de Heer Zich verbindt met den mens in de baarmoeder der moeder van de eerste ontvangenis aan, en hem formeert.* Onder den Heer wordt hier en elders verstaan het Goddelijke dat uit Hem als de Zon des hemels, waar de engelen zijn, voortgaat, uit hetwelk en door hetwelk alle dingen in de algehele wereld geschapen zijn; dat dit is het leven zelf, is eerder bevestigd; dat het leven zelf van de eerste ontvangenis aan aanwezig is, en formeert, volgt vanuit deze dingen: dat de mens uit het leven zelf moet worden geformeerd, opdat hij zij de vorm des levens, welke de mens is; opdat hij een beeld en gelijkenis Gods zij, welke ook de mens is; opdat hij een recipiënt zij der liefde en der wijsheid, welke het leven zijn, uit den Heer, aldus een recipiënt van den Heer Zelf. Dat de mens is in den Heer, en de Heer in hemzelf, en dat de Heer woning bij den mens heeft indien hij Hem liefheeft, leert Hijzelf; dit maakt de Heer voor Zich gereed [*Sibi praeparat*] in de baarmoeder, zoals men uit hetgeen volgt zal zien; daarom wordt Jehovah of de Heer in het Woord genoemd *Schepper, Formeerder en Maker van de baarmoeder aan*, Jes. XLIII: 1; XLIV: 2, 24; XLIX: 5; en bij David *dat hij op Hem was geworpen en gesteld van de baarmoeder aan*, Psalm XXII: 11; LXXI: 6. Als de mens is in de baarmoeder, zo is hij in den staat der onschuld; vandaar is zijn eerste staat na de baring de staat der onschuld;

en de Heer woont niet bij den mens tenzij in diens onschuld, en daarom dan vooral, wanneer hij als het ware onschuld is. Eender is de mens dan in den staat des vredes; dat de mens dan is in den staat der onschuld en in den staat des vredes, is omdat de Goddelijke liefde en de Goddelijke wijsheid de onschuld zelf en de vrede zelf zijn, zoals men kan zien in het werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, n 276 tot 283, 284 tot 290. Ik voorzie dat, als gij deze dingen leest, ettelijke twijfelingen zich tegen den animus zullen keren, doch leest voort tot aan het einde toe, en vat ze dan weer op, en gij zult dezelve niet meer zien.

2. *Dat Hij Zich verbindt in die beide receptakels, in het ene door de liefde, in het andere door de wijsheid.* Dit volgt vanuit het voorafgaande artikel, waar bevestigd is dat vanuit die beide receptakels geformeerd en voortgebracht zijn alle dingen des lichaams, zowel de inwendige als de uitwendige, van hoofd tot hiel: en omdat de inzetten en beginpunten [*auspicia et initial*] vanuit dezelve zijn, zo volgt mede dat het Goddelijke formerende in dezelve is, en door die in de voortgezette dingen; maar wanneer het in deze en in gene is, is het er niet materiëel, maar is het er geestelijk; het is immers in de nutten ervan, en de nutten in zich beschouwd zijn immateriëel; de noodwendige dingen echter, waardoor de nutten uitwerkingen worden, zijn materiëel. Die beide receptakels, welke de initiamenten van den mens zijn, zijn vanuit den vader; de uitforming [*efformatio*] tot het volle der baring is uit de moeder; het zaad immers is vanuit den man; hij heeft zaadvaten en de teelballen waarin het zaad herhaaldelijk wordt gedistilleerd en geklaard; de opneming ervan is door de vrouw; zij heeft de baarmoeder waarin een warmte is waarmee het wordt gestoofd, en waarin mondjes zijn door dewelke het wordt gevoed; niets in de natuur ontstaat tenzij vanuit zaad, en groeit tenzij door warmte; in hoedanige vorm die initiamenten zijn, welke van den mens alleen zijn, zal in hetgeen volgt ook worden gezegd. Omdat de inzet van den mens het zaad is, en dit het tweelingsreceptakel des levens is, zo blijkt dat de menselijke ziel niet is het leven uit het leven, of het leven in zich; want er is niet dan alleen één enig Leven, en dit is God: vanwaar de mens het perceptieve des levens heeft, is elders gezegd; en omdat er continuïteit der receptakels is vanuit de hersenen door de vezels in alle dingen des lichaams, zo blijkt ook, dat er een continuïteit is van de opneming des levens in dezelve, en dat zo de ziel niet is hier of daar, maar in elken vorm vanuit dezelve, niet anders dan zoals de oorzaak is in de veroorzaakte dingen, en het beginsel in de door het beginsel gevormde dingen.

3. *Dat de liefde en de wijsheid tegelfik en unaniem alle en de afzonderlijke dingen formeren, maar nochtans zich van elkander onderscheiden in dezelve.* De liefde en de wijsheid zijn twee onderscheiden dingen, geheel zoals de warmte en het licht; de warmte wordt gevoeld, eender de liefde; en het licht wordt gezien, eender de wijsheid: de wijsheid wordt gezien als de mens denkt, en de liefde wordt gevoeld als de mens wordt aangedaan; maar nochtans niet als twee, maar als één, werken zij in de formeringen; ook dit eender als de warmte en het licht van de zon der wereld; de warmte in lente- en zomertijd werkt samen met het licht, en het licht met de warmte, en het gedijt en spruit uit; desgelijks werkt de liefde in den staat des vredes en der kalmte samen met de wijsheid, en de wijsheid met de liefde, en brengt voort en formeert; dit in het embryo en in den mens; dat de samenwerking van de liefde en de wijsheid is zoals de samenwerking van de warmte en het licht, blijkt duidelijk uit de verschijningen in de geestelijke wereld; daar is de liefde de warmte en is de wijsheid het licht, en daar leven alle dingen in de engelen, en bloeien rondom hen, geheel en al volgens het één-zijn [*unio*] van de liefde en de wijsheid bij hen. Het één-zijn van de liefde en de wijsheid is wederkerig; de liefde verenigt zich met de wijsheid, en de wijsheid herenigt zich met de liefde; vandaar ageert de liefde en reageert de wijsheid; door dit wederkerige ontstaat alle uitwerking; zodanig één-zijn is wederkerig, en vandaar is het wederkerig-zijn des wils en des verstands, en is het van het goede en van het ware, voorts der naastenliefde en des geloofs bij den mens in wien de Heer is; ja zelfs zodanig is dat van den Heer Zelf met de Kerk; hetwelk wordt verstaan onder des Heren woorden tot de discipelen, bij Johannes, *opdat zij zouden zijn in Hem, en Hij in hen*, XIV: 20; en elders; hetzelfde één-zijn wordt ook verstaan onder het één-zijn van den man en de echtgenote, bij Markus: “*Zij twee zullen tot één vlees zijn; en daarom zijn zij niet langer twee, maar één vlees*”, x: 8; de man immers is geboren om verstand te zijn en vandaar wijsheid, de vrouw echter om wil te zijn en vandaar de aandoening welke der liefde is; over welke zaak men zie in het werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, n 366 tot 386. Aangezien het twee dingen zijn, de liefde en de wijsheid, welke het embryo in de baarmoeder formeren, zijn er derhalve twee receptakels, het ene voor de liefde en het andere voor de wijsheid; derhalve zijn er ook twee dingen in het lichaam overal, welke eender onderscheiden zijn, en verenigd zijn; er zijn twee halfronden van het cerebrum, twee ogen, twee oren, twee nousvleugels, twee kamers van het hart, twee handen, twee voeten, twee nieren, twee teelballen; de overige ingewanden zijn ook gepaard; en overal heeft dat wat aan de rechterzijde is betrekking op het goede der liefde, en dat wat aan de

linkerzijde is, op het ware der wijsheid; dat die beide aldus verbonden zijn om één te handelen wederzijds en wederkerig, kan een ijverig speurder zien indien hij zich genoeg moeite geeft; het één-zijn zelf komt voor het gezicht uit in de vezels die over en weer uitsteken en in het midden zijn samengevlochten; vandaar is het eveneens, dat iets zodanigs in het Woord met rechts en links wordt aangeduid. Uit deze dingen blijkt de waarheid, dat de liefde en de wijsheid tegelijk en unaniem in het embryo alle en de afzonderlijke dingen formeren, maar nochtans van elkander zijn onderscheiden in dezelve.

4. *Dat de receptakels in drie graden zijn onderscheiden bij den mens, de ene binnen den anderen, en dat de twee hogere de habitakels des Heren zijn, niet echter de laagste.* Misschien maakt iemand zich een dwaalbegrip aangaande de initiamenten van den menselijken vorm, zijnde het zaad van den man, uit hoofde hiervan, dat zij receptakels worden genoemd, vanwege het woord "receptakel" zelf immers komt gemakkelijk de idee op van een vaatje of een buisje. Ik zou dien beginvorm zodanig als die mij in de hemelen verscheen en is getoond, passend willen aanduiden en beschrijven voor zoveel als de woorden der natuurlijke taal daartoe gelegenheid geven. Die receptakels zijn niet gebuisd of ingehold zoals vaatjes, maar zij zijn zoals het cerebrum is, waarvan het een kleinste en onzichtbare afdruk is, en tegelijk een uitlijning als het ware van een aangezicht van voren; er werd geen aanhangsel gezien: dit primitieve cerebrum was in het hogere bultige deel een samenvoeging vanuit aaneengrenzende bolletjes of sfeertjes; ieder sfeertje was een opeenhoping van eendere maar kleinere sfeertjes, en wederom ieder van deze een opeenhoping van allerkleinste. Vooraan in het platte deel verscheen een uitgelijnd iets als aangezicht; maar in de inham tussen het bultige en dit platte was geen vezel; het bultige deel was omdekt met een uiterst teer hersenvlies, hetwelk doorzichtig was; een zodanig aan mij verschenen en getoond iets is het primitieve van den mens, wiens eerste of laagste graad de eerst beschreven samenvoeging was; de tweede of middelste graad was de in de tweede plaats beschreven samenvoeging, en de derde of de hoogste graad was de samenvoeging in de derde plaats beschreven, aldus de ene binnen den anderen. Gezegd werd mij, dat in ieder sfeertje onuitsprekelijke samenweefsels waren, al wonderlijker en wonderlijker volgens de graden; voorts dat in het afzonderlijke rechterdeel het bed of het receptakel der liefde is, en in het linkerdeel het bed of het receptakel der wijsheid, en dat zij door bewonderenswaardige samenvlechtingen nochtans zoals deelgenoten en tentgenoten zijn, eender zoals de beide halfronden van het cerebrum zijn. Bovendien werd het getoond in een licht dat tegen-flitste, dat de opeenhoping der beide innerlijke graden ten aanzien van de ligging

en de vloeiing was in de orde en den vorm des hemels, doch de opeenhoping van den laagsten graad ten aanzien van de ligging en de vloeiing was in den vorm der hel; vandaar is het, dat gezegd is, dat de receptakels in drie graden zijn onderscheiden bij den mens, de ene binnen den anderen, en dat de beide hogere de habitakels des Heren zijn, niet echter de laagste. Dat de laagste zodanig was, was omdat de mens vanwege de erfsmet wordt geboren tegen de orde en den vorm des hemels, en vandaar in boze dingen van elk geslacht, en dat die smet is in het natuurlijke, zijnde het laatste van des mensen leven, en dat die niet wordt afgewist, tenzij bij hem de innerlijke graad wordt geopend die is geformeerd tot de opneming van de liefde en de wijsheid uit den Heer: maar hoe die graad, en eveneens de binnenste, wordt geopend, leert de Heer in het Woord, en zal worden geleerd in hetgeen volgt. Maar om in deze dingen licht te erlangen, zie men hetgeen eerder over de graden, voorts hetgeen over het cerebrum is gezegd. Die graden worden hogere genoemd, hoewel zij innerlijke zijn; de oorzaak hiervan is deze, dat er een opeenvolgende orde en een gelijktijdige orde van graden is; in de opeenvolgende orde zijn de hogere en de lagere, in de gelijktijdige orde echter zijn de innerlijke en de uiterlijke; en dezelfde dingen die in de gelijktijdige orde de innerlijke zijn, zijn in de opeenvolgende orde de hogere; aldus is het eveneens gesteld met het uiterlijke en het lagere; en omdat er drie graden in den mens zijn, zijn er derhalve drie graden der hemelen: de hemelen immers bestaan uit mensen die engelen zijn geworden. Die hemelen verschijnen volgens de graden in de opeenvolgende orde, de een boven den ander, en volgens de graden in de gelijktijdige orde de een binnen den ander; vandaar is het, dat in het Woord het hoge het inwendige betekent, en dat de Heer de Hoogste wordt geheten, omdat Hij in binnensten is. Omdat nu: de mens in zijn eerste opkomst zulk een habitakel des Heren is als beschreven werd, en dan die drie graden geopend zijn, en al het voorgaande vanuit Hem als Zon in kleinsten en in grootsten mens is, zoals te zijner plaatse is bevestigd, kan er derhalve geen uitbreiding geschieden in een anderen vorm dan in den menselijken, en kan er geen uitbreiding bestaan dan door de stralen des lichts vanuit de wijsheid door middel van de warmte vanuit de liefde, aldus door levend gemaakte vezels, welke uitgeformeerde stralen zijn. Dat de bepaling eender is, verschijnt voor ogen. Zo vele graden des levens zijn er bij den mens; doch bij de beesten zijn niet de beide hogere graden, maar slechts de laagste, en daarom zijn de initiamenten van hun leven niet de receptakels van de liefde en de wijsheid des Heren, maar de receptakels van de natuurlijke aandoening en wetenschap, waarin zij ook worden geboren; deze receptakels zijn bij de reine beesten niet tegen de orde

vanden universelen vloed omgebogen, maar daaraan conform; en daarom worden zij vanuit geboorte na de baring terstond gevoerd in hun functies, en weten zij die; zij hebben immers hun aandoeningen niet kunnen verdraaien, omdat zij niet het verstandelijke hebben hetwelk vanuit het geestelijke licht kon denken en redeneren, en de wetten der Goddelijke orde geweld aandoen.

5. *Dat het ene receptakel is voor den toekomstigen wil des mensen, en het andere voor het verstand van hem, en dat evenwel volstrekt niets van wil en van verstand van hem in de formering aanwezig is.* De wil en het verstand zetten niet eerder bij den mens in dan wanneer de longen geopend zijn, hetgeen niet eerder geschiedt dan na de baring; de wil immers van den mens wordt dan het receptakel der liefde, en het verstand wordt het receptakel der wijsheid; dat zij dan eerst in wording komen wanneer de longen geopend zijn, is omdat de longen overeenstemmen met het leven des verstands, en het hart overeenstemt met het leven des wils, en zonder samenwerking van verstand en wil heeft de mens niet enig eigen leven, zoals er niet enig leven is zonder de samenwerking van de liefde en de wijsheid, door dewelke het embryo wordt geformeerd en levend gemaakt, zoals boven gezegd is; in het embryo klopt alleen het hart, en schudt de lever; het hart voor de bloedsomloop, en de lever voor de opneming van de voeding; de beweging der overige ingewanden is vanuit dezelve; het is deze beweging welke na het midden der dracht zoals een pulserende wordt gevoeld; maar deze beweging is niet vanuit enig eigen leven van de lichaamsvrucht; het eigen leven is het leven des wils en het leven des verstands; doch het leven van het kleine kind is het leven van den inzettenden wil en van het inzettende verstand; vanuit deze alleen ontstaat het gevoelsleven en het beweegleven in het lichaam; dit leven kan er niet zijn vanuit de allene trilling van het hart, maar het is er vanuit de verbinding ervan met de ademhaling der long. Dat het zo is, blijkt uit de mensen, die èn wil èn verstand hebben, die in zwijm vallen of verstikken; dezen zijn bij toegesloten ademhaling als het ware afgestorven: zij voelen niet, bewegen de geledingen ook niet, denken niet noch willen, en toch verricht het hart zijn samentrekkingen en loopt het bloed om: zodra echter de long terugkeert in haar ademhalingen, keert de mens terug in zijn eigen daden en zinnen, en in zijn eigen wil en verstand: uit dezendingen kan men opmaken, hoedanig het leven der lichaamsvrucht in de baarmoeder is, in dewelke slechts het hart zijn bewegingen verricht, en nog niet de long, namelijk dat niets van het leven des wils en niets van het leven des verstands in dezelve aanwezig is, maar dat het allene leven uit den Heer, waarmede de mens daarna zal leven, de formering verricht. Maar hierover zal men meer zien in het volgende artikel.

6. *Dat in het embryo vóór de baring het leven is, maar dat het embryo niet bewust daarvan is, volgt uit de bovengezegde dingen; voorts dat het leven vanuit hetwelk het embryo in de baarmoeder leeft, niet van hetzelfde is, maar van den Allenen Heer, Die alleen het leven is.*

iv. *Dat er gelijkenis en analogie is tussen de formering van den mens in de baarmoeder en tussen de hervorming en de wederverwekking van hem.* De hervorming van den mens is volstrekt eender aan de formering van hem in de baarmoeder, met het allene verschil, dat de te hervormen mens wil en verstand heeft, en dat hij in de baarmoeder niet wil en verstand heeft; maar nochtans doet dit verschil er niets toe of het is iets eenders en analogisch; de Heer immers leidt, wanneer Hij den mens hervormt en wederverwekt, den wil en het verstand van hem op eendere wijze; maar door den hem gegeven wil en door het hem gegeven verstand schijnt het, alsof de mens zelf zich leidt, dat is, uit zich wil en doet, en uit zich denkt en spreekt; maar nochtans is het hem bekend [*novit*] vanuit het Woord en vanuit de leer vanuit het Woord, dat het niet hijzelf is, maar de Heer; deswege dat dit slechts een schijn is; en hij kan ook weten [*scire*], dat die schijn is terwille van de opneming en de toeëigening, want zonder die is er geen wederkerige, opdat hij den Heer liefhebbe zoals de Heer hem liefheeft, noch opdat hij den naaste liefhebbe zoals uit zich, noch opdat hij gelove in den Heer zoals uit zich; zonder dat wederkerige zou de mens zoals een automaat zijn, waaraan de Heer niet kan inzijn; de Heer immers wil geliefd worden, en daarom geeft Hij den mens dat willen; waaruit blijkt, dat de wil niet is des mensen, noch het verstand, en dat dit en die zijn in zich zoals zij in hem waren geweest in de baarmoeder, namelijk dat zij niet [van den mens] waren, maar dat die beide vermogens aan den mens zijn gegeven, opdat hij wille en denke, en doe en spreke, zoals uit zich, maar nochtans wete, versta, en gelove dat zij net uit hemzelf zijn. Door dit wordt de mens hervormd en wederverwekt, en in den wil ontvangthij de liefde, en in het verstand de wijsheid, vanuit dewelke hij ook in de baarmoeder is geformeerd. Door dit eveneens worden voor den mens de beide hogere graden zijns levens geopend, welke, zoals boven gezegd is, de habitakels des Heren waren in de formering van hem; en eveneens wordt de laagste graad, welke omgekeerd en afgebogen was, zoals eveneens boven gezegd is, hervormd. Uit deze analogie en gelijkenis blijkt, dat de mens die wordt wederverwekt, als het ware opnieuw wordt ontvangen, geformeerd, geboren, en opgevoed; en dit dien einde opdat hij de gelijkenis des Heren worde ten aanzien van de liefde, en het beeld van Hem ten aanzien van de wijsheid: en, indien gij het geloven wilt, de mens wordt ook daardoor nieuw; niet slechts dat hem een nieuwe wil

wordt gegeven, en een nieuw verstand, maar ook een nieuw lichaam voor zijn geest; de vorige dingen worden weliswaar niet afgeschaft, maar zij worden verwijderd zodat zij niet verschijnen; en de nieuwe dingen worden door de liefde en de wijsheid, welke de Heer zijn, in de wederverwekking zoals in een baarmoeder geformeerd; want hoedanig de wil en het verstand des mensen is, zodanig is ook de mens in alle en de afzonderlijke dingen; want alle en de afzonderlijke dingen des mensen, van hoofd tot hiel, zijn voortbrengselen, zoals eveneens boven is bevestigd.

v. *Dat bij den mens na de baring de wil het receptakel der liefde wordt, en het verstand het receptakel der wijsheid.* ⁴⁾ Dat er twee vermogens des levens bij den mens zijn, de wil en het verstand, is bekend; want de mens kan willen en hij kan verstaan; ja zelfs kan hij verstaan wat hij niet wil; waaruit blijkt, dat de wil en het verstand twee onderscheiden dingen zijn bij den mens, en dat de wil het receptakel der liefde is, en het verstand het receptakel der wijsheid. Hieruit blijkt, dat de liefde is des wils, want wat de mens liefheeft dat wil hij ook; en dat de wijsheid is des verstands, want dat waarin de mens wijs is of wat hij weet, dit ziet hij met het verstand; het gezicht des verstands is de denking; die twee vermogens heeft de mens niet zolang hij in de baarmoeder verwijlt; dat de lichaamsvrucht in de formering ervan niets van wil en verstand heeft, is boven bevestigd. Daaruit volgt, dat de Heer de beide receptakels heeft bereid, het ene voor den wil van den toekomstigen mens, het andere voor zijn verstand; het receptakel dat de wil wordt genoemd, voor de opneming van de liefde, en het receptakel dat het verstand wordt genoemd, voor de opneming van de wijsheid, en dat Hij die heeft bereid door Zijn liefde en door Zijn wijsheid; maar dat die twee niet zijn overgegaan tot den mens voordat hij ten volle was geformeerd tot de baring; ook heeft de Heer in de middelen voorzien opdat in dezelve de liefde en de wijsheid uit Hemzelf voller en voller wordt opgenomen naarmate de mens opgroeit en oud wordt. Dat de wil en het verstand receptakels worden geheten, is omdat de wil niet een of ander abstrakt geestelijke is, maar een subject is gesubstantieerd en geformeerd tot de opneming van de liefde uit den Heer; en ook het verstand is niet een of ander abstrakt geestelijke, maar het is een subject gesubstantieerd en geformeerd tot de opneming van de wijsheid uit den Heer; zij bestaan ook daadwerkelijk; hoewel zij voor het gezicht verborgen zijn, zijn zij nochtans van binnen in de substanties welke de hersenschors maken, en eveneens hier

4 (Kanttekening ter linkerzijde) Of aldus, misschien: dat bij den mens na de baring het receptakel der liefde de wil wordt, en het receptakel der wijsheid het verstand wordt.

en daar in de mergsubstantie van het cerebrium, vooral daar in de gestreepte lichamen, voorts van binnen in de mergsubstantie van het cerebellum, en eveneens in het ruggemerg, waarvan zij de kern maken. Het zijn dus niet twee receptakels, maar ontelbare, en een ieder gepaard, en eveneens van drie graden, zoals boven is gezegd. Dat die dingen de receptakels zijn, en dat zij daar zijn, blijkt duidelijk hieruit, dat zij de beginselen en de hoofden zijn van alle vezels waaruit het algehele lichaam is samengeweven; en dat vanuit de daaruit zich voortstreckende vezels alle zins- en beweegorganen zijn geformeerd; zij zijn immers de beginpunten en de einden ervan; de zinsorganen voelen, en de beweegorganen worden bewogen, enig en alleen uit hoofde hiervan dat zij uitgaan en worden voortgezet vanuit de habitakels van den wil en het verstand. Die receptakels zijn bij de kleine kinderen gering en teer; daarna nemen zij wasdom aan en worden zij vervolmaakt volgens de wetenschappen en de aandoeningen ervan; zij worden ongerept volgens het inzicht en de liefde der nutten; zij worden zacht volgens de onschuld en de liefde tot den Heer, en zij worden vast en hard vanwege de tegengestelde dingen. De veranderingen van hun staat zijn de aandoeningen; de variaties van hun vorm zijn de denkingen; het bestaan en het voortduren van deze en gene is het geheugen, en de voortbrenging ervan is de herinnering; de ene en de andere tezamen genomen zijn het menselijk gemoed.

vi. *Dat er een overeenstemming is van het hart met den wil, en van de long met het verstand*, is een onbekende zaak in de wereld, omdat het onbekend was wat overeenstemming is, en dat er een overeenstemming is van alle dingen in de wereld met alle dingen in den hemel; desgelijks dat er een overeenstemming is van alle dingen des lichaams met alle dingen des gemoeds in den mens; er is immers een overeenstemming van de natuurlijke dingen met de geestelijke dingen; maar wat overeenstemming, voorts hoedanig zij is, ook met welke dingen in het menselijk lichaam, is boven gezegd. Aangezien er overeenstemming is van alle dingen des lichaams met alle dingen des gemoeds in den mens, is er vooral overeenstemming met het hart en de long; deze overeenstemming is universeel, omdat het hart regeert in het ganse lichaam, en eveneens de long; het hart en de long zijn als het ware de twee bronnen van alle natuurlijke bewegingen in het lichaam, en de wil en het verstand zijn de twee bronnen van alle geestelijke activiteiten in hetzelfde lichaam; en de natuurlijke bewegingen des lichaams zullen overeenstemmen met de activiteiten van zijn geest; want indien zij niet overeenstemden, zo zou het leven van het lichaam en eveneens het leven van den animus ophouden; de overeenstemming maakt, dat het ene en het andere leven bestaat en blijft

bestaan. Dat het hart overeenstemt met den wil, of, wat hetzelfde is, met de liefde, blijkt uit de variatie van den pols ervan volgens de aandoeningen; de variaties ervan zijn deze, dat het òf langzaam òf snel klopt, hoog of laag, zacht of hard, gelijkmatig of ongelijkmatig, en zo voort; aldus anders in blijdschap dan in droefenis, anders in de kalmte van den animus dan in driftigheid, anders in onverschrokkenheid dan in vrees, anders in de hitte des lichaams dan in de koude ervan, en verschillend in ziekten, en zo voort; alle aandoeningen zijn der liefde, en vandaar des wils. Aangezien het hart overeenstemt met de aandoeningen, welke der liefde zijn en vandaar des wils, schreven derhalve de oude wijzen aan het hart de aandoeningen toe, en sommigen stelden daar haar woonplaats. Daarvandaan is het in het spraakgebruik gekomen om te zeggen een grootmoedig hart, een vreesachtig hart, een blij hart, een droevig hart, een week hart, een hard hart, een groot hart, een klein hart, een ongerept hart, een gebroken hart, een vlesen hart, een stenen hart, vet, week, klein van hart, hij heeft geen hart, hart geven om te doen, een eenparig hart geven, een nieuw hart geven, in het hart wegleggen, in het hart opnemen, het komt niet in het hart op, zich van harte in iets stijven, zich in zijn hart verheffen, vriend des harten, vandaar wordt er gezegd *concordia*, *discordia*, *vecordia* [letterlijk saamhartigheid, verdeeldhartigheid, dolhartigheid], en eendere dingen meer. Ook in het Woord wordt met het hart overal de wil of de liefde aangeduid, ter oorzaak hiervan dat hetzelfde door middel van alle overeenstemmingen op schrift is gesteld. Iets eenders is het geval met de long, met welker ziel of geest het verstand wordt aangeduid; want zoals het hart overeenstemt met de liefde of den wil, aldus stemt de ziel of de geest der longen, zijnde de ademhaling, overeen met het verstand; vandaar is het, dat in het Woord wordt gezegd dat de mens God zal liefhebben met het ganse hart en de ganse ziel, waarmede wordt aangeduid, dat hij zal liefhebben met den gehelen wil en het gehele verstand; eender dat God in den mens zal scheppen een nieuw hart en een nieuwen geest; met het hart wordt daar de wil aangeduid, en met den geest het verstand, omdat de mens wanneer hij wordt wederverwekt, opnieuw wordt geschapen; vandaar ook wordt van Adam gezegd, dat Jehovah God aan zijn neusgaten heeft ingeblazen de ziel der levens, en hem heeft gemaakt tot een levende ziel, waarmede wordt aangeduid dat God hem de wijsheid heeft ingeblazen; de neusgaten betekenen ook vanwege de overeenstemming van de ademhaling door dezelve, de doorvatting, en het is krachtens deze dat de inzichtsvolle mens wordt gezegd een scherpe neus te hebben, en de niet inzichtsvolle mens een botte neus; vandaar eveneens is het, dat de Heer in de discipelen blies, en tot hen zeide:

“Ontvangt den Heiligen Geest”, Joh. xx: 22; daarmee dat Hij in hen blies, wordt aangeduid het inzicht dat zij zouden ontvangen; en onder den Heiligen Geest wordt verstaan de Goddelijke Wijsheid, welke den mens leert en verlicht. Dit is geschied, opdat Hij zou openbaren dat de Goddelijke Wijsheid, welke onder den Heiligen Geest wordt verstaan, uit Hem voortgaat. Dat ziel en geest wordt gezegd van de ademhaling, is ook uit het gewone spraakgebruik bekend, want gezegd wordt dat de mens de ziel en den geest geeft wanneer hij sterft, want dan houdt hij op bezielde te zijn en te ademen; en eveneens betekent geest in de meeste talen het ene en het andere, zowel den geest in den hemel als de adem van den mens, en eveneens den wind. Daarvandaan is de idee bij verscheidenen heersend, dat de geesten in de hemelen zoals winden zijn, en eveneens de zielen der mensen na den dood, ja zelfs God Zelf, omdat Hij Geest wordt genoemd; terwijl toch God Zelf Mens is, eender de ziel des mensen na den dood, voorts elke geest in de hemelen; maar zij worden aldus geheten, omdat ziel en geest vanwege de overeenstemming de wijsheid betekenen. Dat evenals het hart met den wil overeenstemt, aldus de long met het verstand overeenstemt, blijkt verder uit des mensen denking en spraak. Alle denking is des verstands, en alle spraak is der denking. De mens kan niet denken tenzij de longengeest bijstand verleent en samenstemt; en daarom, wanner hij stil denkt, ademt hij stil; indien hij diep denkt, ademt hij diep, eender indien langzaam, gehaast, aandachtig, mild, begerig, en zo voort, indien hij den adem [*anima*] geheel en al inhield, zou hij niet kunnen denken, tenzij in den geest en uit de ademhaling ervan, en zo voort. Dat de spraak van den mond, welke voortgaat vanuit de denking van des mensen verstand, één maakt met de ademhaling der longen, en aldus één dat hij niet het minste van een klank en het minste van een woord kan voortbrengen zonder de bijstand verlenende hulp vanuit de long door het strottenhoofd en de strotklep, kan een ieder vanuit levende ondervinding in zich kennen [*nosse*]⁵), indien hij wil. Dat het hart met den wil en de long met het verstand overeenstemt, blijkt ook uit de universele regering van het ene en het andere in het ganse lichaam, en in alle en de afzonderlijke dingen ervan; dat de regering van het hart daar is door de slagaderen en de aderen, is bekend; dat ook de regering van de longen

5 Meer en meer zij de aandacht gevestigd op het gebruik van *nosse* (kennen) en *scire* (weten) in den Latijnsen Tekst. Ten voorbeeld diene: “De mens die in de aandoening van het ware vanuit geestelijken oorsprong is, hij *weet* veel meer dan hij *kent*”, Apoc. Ontvouwd n. 113, en 126. En in de Gedenkwaardigheden n. 604: “De engelen kunnen niets anders kennen en weten dan dat wat de Heer hun toestaat”.

daar is, kan vaststaan voor ieder ontleedkundige; de long immers handelt door haar ademhaling in de ribben en in het middelrif, en door dit en door gene, door middel van de ligamenten en door middel van het buikvlies, in alle ingewanden van het ganse lichaam, en eveneens in alle spieren ervan; en niet slechts wikkelen zij in, maar treden ook diep binnen, en wel zó diep, dat er niet het minste in een ingewand en in een spier is, van de oppervlakte tot het binnenste ervan, dat niet iets trekt vanuit de ligamenten, bijgevolg vanuit de ademhaling; en de maag meer dan de overige dingen, doordien de slokdarm ervan heengaat door het middelrif, en zich toevoegt aan de luchtpijp welke van de long uitgaat. Vandaar heeft het hart zelf behalve zijn eigen beweging ook de longbeweging, want het ligt neder op het middelrif, en rust in den schoot der long, en hangt daarmee samen door auricula's en is er een voortzetting van; vanuit hetzelfde gaat eveneens het respiratorium over in de slagaderen en de aderen; zij hebben derhalve een tentgemeenschap in één kamer, afgescheiden van het overige lichaam, welke kamer de borst wordt genoemd. Een scherpe navorsers kan vanuit die dingen zien, dat alle levende bewegingen, welke handelingen worden genoemd, en door middel van de spieren ontstaan, in wording komen door de samenwerking van de hartbeweging en de longbeweging, welke er is in de afzonderlijke dingen, zowel in de gemene, zijnde uitwendig, als in de afzonderlijke, zijnde inwendig; en wie doorzicht heeft, kan ook zien, dat die beide bronnen der bewegingen des lichaams overeenstemmen met den wil en het verstand, aangezien zij door deze worden voortgebracht. Dit is ook bevestigd vanuit den hemel; het is gegeven tussen de engelen te zijn, die dit op levende wijze vertoonden; zij vormden door een wonderbaarlijke en met geen woorden uit te drukken vloeijing in kringen het evenbeeld [*instar*] van een hart en het evenbeeld van de longen, met alle innerlijke en uiterlijke samenwevingen welke daarin zijn; en toen volgden zij den vloed des hemels, want de hemel spant zich in tot zulke vormen vanuit den invloed der liefde en der wijsheid uit den Heer. Aldus beeldden zij de afzonderlijke dingen uit die zijn in het hart en de afzonderlijke dingen die zijn in de long, en eveneens het één-zijn [*unio*] ervan, hetwelk zij het huwelijk van de liefde en de wijsheid noemden. En zij zeiden dat iets eenders het geval is in het algehele lichaam, en in zijn afzonderlijke leden, organen en ingewanden, met de dingen die daar zijn van het hart, en die welke daar zijn van de long; en dat daar waar niet beide ageren, en een ieder onderscheiden zijn toeren, niet enige beweging des levens kan bestaan uit enig willijk beginsel, noch enige zin des levens uit enig verstandelijk beginsel. Uit de dingen die tot dusver gezegd zijn, kan de mens die tot aan de

oorzaken toe wil wijs zijn, geleerd en ingelicht worden, hoe de wil zich verbindt met het verstand, en het verstand met den wil, en zij in verbinding handelen; vanuit het hart hoe de wil, vanuit de long hoe het verstand, en vanuit de verbinding van hart en long de wederkerige verbinding van wil en verstand. De waarheid van het vorengaande artikel is krachtens deze dingen nu bevestigd, namelijk dat bij den mens na de baring het receptakel der liefde de wil wordt, en het receptakel der wijsheid het verstand wordt; na de baring immers worden de longen geopend, en zetten zij tezamen met het hart het actieve leven in hetwelk des wils is, en het sensitieve leven hetwelk des verstands is van den mens. Dit en dat leven bestaat niet vanwege de afgescheiden werking van het hart, noch vanwege de afgescheiden werking van de longen, maar vanwege de samenwerking van die; noch bestaat het zonder overeenstemming, noch bestaat het in den bezwijmde, noch in verstikten.

VII. *Dat de verbinding van het lichaam en den geest bij den mens is door de hartbewegingen en de longbewegingen van hem, en dat de scheiding geschiedt wanneer die bewegingen ophouden:* opdat dit begrepen worde, is het nodig dat enige dingen worden voorafgezonden die als het ware een fakkel vooruitdragen; uit de dingen die worden vooruitgezonden, zal men zien dat het zo is; zoals: 1. Dat de geest van den mens evenzeer mens is. 2. Dat hij evenzeer een hart en vandaar een pols heeft, en een long en vandaar ademhaling. 3. Dat de pols van zijn hart en de ademhaling van zijn long invloeden in den pols van het hart en in de ademhaling van de longen bij den mens in de wereld. 4. Dat het leven van het lichaam, hetwelk natuurlijk is, ontstaat en blijft bestaan door dien invloed, en dat het ophoudt door de verwijdering ervan, aldus door de scheiding. 5. Dat de mens dan van natuurlijk geestelijk wordt.

I. *Dat de geest van den mens evenzeer mens is*, zie men uit veel ondervinding, bewezen in het werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, n 73 tot 77, 3II tot 316, 445 tot 452, 461 tot 469; en dat ieder mens een geest is ten aanzien van zijn innerlijke dingen, n 432 tot 444: en het is geoorloofd hieraan toe te voegen, dat al het geestelijke in zijn wezen mens is, aldus het al der liefde en der wijsheid, hetwelk voortgaat uit den Heer; want dit is het geestelijke. Dat al het geestelijke of voortgaande uit den Heer mens is, is omdat de Heer Zelf, Die de God des heelals is, Mens is, en vanuit Hem kan niet iets anders voortgaan dan het eendere; het Goddelijke immers is niet veranderlijk in zich en uitgebreid, en dat wat niet uitgebreid is, is overal zodanig; daarvandaan is Zijn alomtegenwoordigheid. Dat de mens de idee heeft opgevat van een engel, van een geest, en van zichzelf na den dood, dat zij zijn gelijk als

aether of lucht zonder menselijk lichaam, is omdat de zinlijke geleerden dat hebben opgevat uit den naam van geest [*spiritus*], zijnde een ademtocht van den mond, voorts uit de onzichtbaarheid en het niet-verschijnen ervan voor ogen; de zinlijken immers denken alleen vanuit het zinlijk lichamelijke en vanuit het stoffelijke; voorts ook vanuit sommige plaatsen in het Woord niet geestelijk verstaan zijnde. Zij kennen [*norunt*] evenwel vanuit het Woord dat de Heer, hoewel Hij Mens was naar vlees en beenderen, nochtans voor de discipelen onzichtbaar werd, en door gesloten deuren heenging; en eveneens dat engelen zijn gezien als mensen voor velen, in het Woord, die niet den menselijken vorm hadden aangenomen, maar zich in hun vorm openbaarden voor de ogen van den geest van hen, welke toen geopend waren; opdat dus de mensen niet langer blijven in een begoochelende idee aangaande de geesten en de engelen, en aangaande hun zielen na den dood, heeft het den Heer behaagd het gezicht van mijn geest te openen, en het te geven met engelen en met overleden mensen te spreken van aangezicht tot aangezicht, en hen te beschouwen, hen aan te raken, en verscheidene dingen te zeggen over de ongelovigheid en over de begoochelingen der thans levende mensen. Ik heb een dagelijks verkeer met hen gehad van het jaar 1744 of tot op dezen tijd toe, hetgeen 19 jaar is. ⁶⁾ Uit deze dingen kan vaststaan dat de geest van den mens evenzeer mens is.

2. *Dat de geest van den mens evenzeer een hart en vandaar een pols heeft, en een long en vandaar een ademhaling.* Dit moet eerst worden bevestigd uit ondervinding, en daarna vanuit de rede. UIT DE ONDERVINDING: De engellijke hemel is onderscheiden in twee Rijken, het ene dat het hemelse wordt genoemd, en het andere dat het geestelijke wordt genoemd. Het hemelse Rijk is in de liefde tot den Heer, en het geestelijke Rijk is in de wijsheid vanuit die liefde. Aldus is de hemel onderscheiden, omdat de liefde en de wijsheid in den Heer en uit den Heer onderscheiden twee zijn, maar nochtans verenigd; zij zijn immers onderscheiden zoals de warmte en het licht uit de Zon, zoals eerder gezegd is: de engelen van het hemelse Rijk geven, omdat zij in de liefde tot den Heer zijn, het hart des hemels weer; en de geestelijke engelen geven, omdat zij in de wijsheid vanuit die liefde zijn, de long des hemels weer; want, zoals boven ook gezegd is, de algehele hemel is in den aanblik des Heren zoals één mens; eender is ook de invloed van het hemelse Rijk in het geestelijke Rijk zoals de invloed is van het hart in de

6 Aldus anno 1763; de *Apocalypsis Explicata* werd geschreven in de jaren 1757-1759; derhalve is het onderhavige Manuscript 4 jaar later opgesteld.

long bij den mens; daarvandaan is de universele overeenstemming van den hemel met die twee bewegingen, de hart- en longbeweging, bij een ieder. Het werd ook gegeven van hen te horen, dat voor hen evenzeer de slagaderen vanuit het hart kloppen, en dat zij evenzeer ademhalen, zoals de mensen in de wereld; voorts dat de polsslagen bij hen worden gevariëerd volgens de staten der liefde, en de ademhaling wordt gevariëerd volgens de staten der wijsheid; zij raakten zelf hun polsgewricht ⁷⁾ aan, en zeiden het mij; en ik zelf ontwaarde meermalen de ademhaling van hun mond. Omdat de algehele hemel in gezelschappen is onderscheiden volgens de aandoeningen die der liefde zijn, en alle wijsheid en liefde is volgens dezelve, heeft derhalve ieder gezelschap een bijzondere ademhaling, onderscheiden van de ademhaling van een ander gezelschap, eender een bijzondere en onderscheiden pols van het hart; en daarom kan niet iemand uit het ene gezelschap in een ander afgelegene gezelschap binnentreden, noch iemand vanuit een hogeren hemel in een lageren nederdalen, of vanuit een lageren in een hogeren opklimmen, want het hart zwoegt en de long wordt beklemd: allerminst iemand vanuit de hel in den hemel; wie durft opklimmen, zieltoogt [*trahit animam*] zoals een stervende in doodsstrijd, of zoals een vis uit het water opgetrokken in de lucht. Het universele onderscheid van de ademhalingen en de polsen is volgens de idee Gods; vanuit die immers spruiten de verschillen van de liefde en daaruit van de wijsheid voort; weswege een natie van den enen godsdienst niet kan binnenschrijven tot een natie van een anderen godsdienst; dat de Christenen niet konden binnenschrijven tot de Mahomedanen vanwege de ademhaling, werd door mij gezien. Een allergemakkelijkste en allermildste ademhaling hebben zij die de idee van den Mens aangaande God hebben; en vanuit de Christelijke wereld zij die de idee van den Heer hebben dat Hij de God des Hemels is; doch een moeilijke en onmilde ademhaling hebben zij die Zijn Goddelijkheid ontkennen, zoals de Socinianen en de Arianen doen. Aangezien de pols één maakt met de liefde des wils, en de ademhaling één met de wijsheid des verstands, worden derhalve zij die in den hemel zullen komen, eerst ingewijd in het engellijke leven door eendrachtige [*concordes*] ademhalingen, hetgeen op verschillende wijzen geschiedt; vandaar komen zij in innerlijke doorvattingen, en in het hemels vrije. *Vanuit de rede*: De geest des mensen is niet een substantie gescheiden van de ingewanden, organen en

7 Latijn *poples manus*, letterlijk “knieholte der hand”, in het handschrift voorafgegaan door het doorgehaalde woord *pollex* (duim); de bedoeling is duidelijk: de engelen legden hun duim aan de polslagader.

leden van den mens, maar hij kleeft die verbonden aan; het geestelijke immers vergezelt den gehelen draad [*stamen*] ervan van buitensten tot binnensten; en vandaar eveneens den gehelen draad en de gehele vezel van het hart en van de longen; en daarom is de geest, wanneer het verband tussen des menschen lichaam en geest wordt geslaakt, in een eenderen vorm als waarin de mens tevoren is geweest; het is slechts een scheiding der geestelijke substantie van de stoffelijke; vandaar is het, dat een geest evenzeer een hart heeft en een long heeft als de mens heeft gehad in de wereld; en daarom heeft hij ook eendere zinnen en eendere bewegingen, en heeft hij eveneens een spraak; en zinnen en bewegingen en spraak bestaan niet zonder hart en long; zij hebben ook atmosferen, maar geestelijke. Hoe grotelijks ijlen zij die aan de ziel een bijzondere plaats ergens toeschrijven, hetzij in het cerebrum, hetzij in het hart; de ziel des menschen immers welke na den dood zal leven, is diens geest.

3. *Dat de pols van zijn hart en de adembaling van zijn long invloeiën in de pols van het hart en de adembaling van de long bij den mens in de wereld;* dit eveneens moet bevestigd worden uit de ondervinding, en daarna uit de rede. *Uit de ondervinding:* dat de mens, zolang hij in de wereld leeft, een tweevoudige longademhaling en een tweevoudigen hartslag heeft, wordt niet geweten, ter oorzaak hiervan dat niet geweten wordt dat de mens een geest is ten aanzien van zijn innerlijke dingen, en dat de geest evenzeer mens is; dat evenwel de ene en de andere beweging in den mens bij voortduur bestaat, en dat die beide bewegingen des geestes invloeiën in die beide bewegingen des lichaams, is gegeven met den zin te doorvatten. Gebracht werd ik in die eenmaal toen er bij mij geesten waren die vanuit een sterk overredende alle vermogen van denken konden ontnemen aan het verstand, en eender toen de geschiktheid van ademen. Opdat dit mij niet nadelig zou zijn, werd ik teruggebracht tot de adembaling van mijn geest, welke ik toen klaarblijkend in samenstemming met de adembaling van de engelen des hemels voelde; daaruit bleek ook, dat de hemel in het gemeen en elke engel daar in het bijzonder, ademhaalde; voorts dat voorzoveel als het verstand leed, voor evenzoveel ook de adembaling leed; want het overredende dat sommige boze geesten in de geestelijke wereld hebben, verstikt tegelijk ook; en daarom wordt dit genoemd het verstikkende van het lichaam en het dodelijke van den animus. Eens ook werd aan de engelen de gelegenheid gegeven mijn adembaling te leiden, en de adembaling van mijn lichaam te verminderen en allengs in te trekken, totdat de allene adembaling van mijn geest overbleef, welke ik toen ook met den zin doorvatte: en bovendien was ik in de adembaling van mijn geest, zo vaak als ik was in een eenderen staat met de geesten en met de engelen, en

zo vaak als ik tot den hemel werd verheven; even vaak was ik in den geest en niet in het lichaam; bij andere gelegenheden zowel in het lichaam als in den geest; over de verwijderde ademhaling van de long en van het lichaam, en de overgelaten ademhaling van mijn geest, zie men ook in het werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, n 449. *Vanuit de rede*: Uit deze levende ondervindingen kan vaststaan, dat ieder mens omdat hij over een tweevoudige ademhaling beschikt, de ene binnen de andere, vanuit het verstand redelijk kan denken, ja zelfs ook geestelijk, en daardoor eveneens worden onderscheiden van de beesten; voorts ook dat hij kan worden verlicht ten aanzien van het verstand, verheven tot den Hemel, en ademen met de engelen, en zo hervormd en wederverwekt worden. Bovendien zal daar waar het uitwendige is, ook het inwendige zijn; dit zal er zijn in elke handeling en in alle gewaarwording; het uitwendige geeft het gemene, en het inwendige het afzonderlijke, en waar niet het gemene is, is ook niet het afzonderlijke; vandaar is het, dat er zowel een uitwendige als een inwendige systolische en animatorische (samentrekkende en bezielende) beweging bij de mensen bestaat, een uitwendige die natuurlijk is, en een inwendige die geestelijk is. Zo ook kan de wil tezamen met het verstand de lichamelijke bewegingen voortbrengen, en eveneens het verstand met den wil de lichamelijke zinnen voortbrengen; de gemene en de afzonderlijke polsen en ademhalingen bestaan ook in de beesten; maar zowel het uitwendige als het inwendige bij die is natuurlijk, doch bij den mens is het uitwendige natuurlijk, en is het inwendige geestelijk. In één woord, hoedanig het verstand is, zodanig is de ademhaling, omdat zodanig des mensen geest is; het is de geest die vanuit het verstand denkt en vanuit den wil wil. Opdat die geestelijke werkingen kunnen invloeien in het lichaam en het den mens geven natuurlijk te denken en te willen, zal er de ademhaling en de pols van den geest zijn verbonden met de ademhaling en de pols van het lichaam, en de invloed van het ene in het andere; anders is er geen overdraging.

4. *Dat het leven van het lichaam, hetwelk natuurlijk is, ontstaat en blijft bestaan door dien invloed, en dat het ophoudt door de verwijdering ervan, aldus door de scheiding.* Dat de mens na den dood evenzeer mens is als hij geweest is vóór dien, maar dat hij na den dood een geest-mens wordt, is omdat zijn geestelijke is aangebonden geweest aan zijn natuurlijke, of het substantiële van den geest aan het materiële van het lichaam, dermate aangepast en verenigd [*unitim*], dat er niet een vezeltje, een draadje of een kleinste weefsel vanuit die is, waar niet de menselijke geest tezamen is met het menselijk lichaam; en omdat het leven van het ganse en het leven van de delen enig en alleen afhangen van die beide universele bewegingen, de systolische beweging van het hart en de

adembeweging van de long, zo volgt dat wanneer die bewegingen ophouden in het lichaam, de natuurlijke dingen, welke materieel zijn, worden gescheiden van de geestelijke, welke substantieel zijn; zij kunnen immers niet tegelijk het zelfde werk bedrijven, en daarom treedt wat het aandrijvende zelf is, hetwelk geestelijk is, terug van de afzonderlijke dingen die gedreven worden, welke natuurlijk zijn, en zo wordt de mens een ander mens. Dit is dus de dood van den mens, en dit is zijn wederopstanding, waarover men uit levende ondervinding een en ander zie in het werk *OVER DEN HEMEL EN DE HEL*, n 445 tot 452, 453 tot 460, 461 tot 469. Dat het verschijnt alsof de mens dood is, wanneer de ademhaling ophoudt, is bekend; maar nochtans is hij niet eerder dood dan wanneer tegelijk de beweging van het hart ophoudt, hetgeen daarna pleegt te geschieden. Dat de mens niet eerder dood is, blijkt duidelijk uit het leven der kleine kinderen in de baarmoeder, voorts uit het leven der volwassenen in bezwijmingen en verstikkingen, in wie het hart zijn samentrekkingen en uitzettingen volvoert, terwijl de long rust, en toch leven zij, hoewel zonder zin en beweging, aldus niet bewust van enig leven; de oorzaak is deze, dat dan weliswaar de ademhaling van den geest aanhoudt, maar daarmee niet enige ademhaling van het lichaam overeenstemt; vandaar is er ook niet de wederkerigheid van beide vitale bewegingen, van het hart en de long; zonder de overeenstemming en zonder de wederkerigheid is er geen leven in den zin, noch is het in de handeling: iets eenders is het geval met het natuurlijk leven van des menschen lichaam zoals het is gesteld met het geestelijk leven zijns gemoed: indien niet de wil en het verstand, of de liefde en de wijsheid, samenverbonden handelen, geschiedt er niet enige redelijke werking. Indien het verstand of de wijsheid terugtreedt, wordt de wil met de liefde als het ware dood; maar nochtans leeft hij zonder zich bewust te zijn, indien het verstand slechts is opgesloten, zoals geschiedt bij hen wier geheugen wegvalt; anders indien de wil of de liefde terugtreedt; dan is het gedaan met het gemoed des menschen, zoals het met hem als het hart ophoudt, gedaan is. Dat de scheiding tussen geest en lichaam meestal geschiedt op den tweeden dag na den laatsten doodstrijd, werd te weten gegeven hieraan, dat ik met enige overledenen, die toen geesten waren, na den derden dag heb gesproken.

5. *Dat de mens dan van natuurlijk geestelijk wordt;* de natuurlijke mens verschilt geheel en al van den geestelijken mens, en de geestelijke van den natuurlijken; hij verschilt dermate dat zij er niet tegelijk kunnen zijn. Wie niet weet wat het geestelijke is in zijn wezen, kan geloven dat het geestelijke slechts een zuiverder natuurlijke is, hetwelk in den mens het redelijke wordt genoemd; maar het is boven dat, en zozeer onderscheiden zoals het middaglicht ten

opzichte van de avondschaaduw in herfsttijd; het onderscheid en het verschil kan niet door iemand worden geweten dan alleen door hem die in de ene en de andere wereld is, de natuurlijke en de geestelijke, en wien het gegeven wordt de beurten af te wisselen, nu eens te zijn in de ene en dan weer in de andere; en door bespiegelingen de ene uit de andere te aanschouwen; krachtens deze gegeven gelegenheid ben ik daarover ingelicht hoedanig de natuurlijke mens is, en hoedanig de geestelijke, die een geest is; opdat men het wete zal het in het kort worden beschreven: de natuurlijke mens heeft in alle dingen van zijn denking en spraak, en in alle dingen van zijn wil en handeling tot subject de materie, de ruimte, den tijd, en de hoeveelheid; deze dingen zijn bij hem vast en bestemd; ook is hij zonder die niet in enige idee der denking en daaruit der spraak, noch in enige aandoening des wils en vanuit die in de handeling; de geestelijke mens of de geest heeft niet die dingen tot subjecten, maar slechts tot objecten; de oorzaak hiervan is deze, dat in de geestelijke wereld volstrekt eendere objecten zijn als in de natuurlijke wereld; er zijn landen, er zijn velden, er zijn akkers, er zijn tuinen en wouden, er zijn huizen en daarin kamers, en in dezelve alle dingen die van nut zijn; bovendien zijn er klederen, voor de vrouwen de hare, en voor de mannen de hunne, zodanig als in de wereld; er zijn tafels, spijzen, dranken, zodanig als in de wereld; er zijn eveneens dieren, zowel zachtaardige als schadelijke; er zijn vandaar ruimten en tijden, voorts getallen en maten; al die dingen zijn in zulk een eenderheid met de dingen die in de wereld zijn, dat zij met de ogen volstrekt niet kunnen worden onderscheiden; maar toch zijn al die dingen verschijningen der wijsheid, welke des verstands zijn, en doorvattingen der liefden, welke des wils der engelen zijn; want zij worden geschapen in één ogenblik uit den Heer, en eveneens in één ogenblik verstrooid; zij blijven aan en zij blijven niet aan volgens de bestendigheid en de onbestendigheid der geesten of der engelen in die dingen waarvan zij de verschijningen zijn; hetgeen de oorzaak is dat die dingen slechts objecten der denkingen en der aandoeningen van hen zijn, en dat de subjecten die dingen zijn vanuit welke zij verschijnen, en deze zijn, zoals gezegd is, zulke dingen die der wijsheid en der liefde zijn, aldus geestelijke dingen; zo bij voorbeeld: als zij ruimten zien, denken zij niet over die vanuit de ruimte; als zij tuinen en daarin bomen, vruchten, struiken, bloemen en zaden zien, denken zij niet daarover vanuit de verschijning, maar vanuit de dingen uit welke zij verschijnen; eender in de overige dingen; vandaar is het, dat de denkingen der geestelijken geheel andere zijn dan de denkingen der natuurlijken, eender de aandoeningen; en wel zo anders, dat zij laatstgenoemde te boven gaan, en niet vallen in de natuurlijke

ideeën, tenzij voor eventjes [*aliquantisper*] in het innerlijk-redelijk gezicht, en dit niet anders dan door abstrakties of door de hoeveelheden te verwijderen van de hoedanigheden. Daaruit blijkt, dat de engelen een wijsheid hebben die voor den natuurlijken mens onbegrijpelijk is, en eveneens onuitsprekelijk; omdat zodanig hun denkingen zijn, hebben zij derhalve ook een zodanige spraak, welke dermate verschilt van de spraken der mensen, dat zij niet in één woord samenkomen; eender hun schrift; en hoewel deze ten aanzien van de letters eender zijn aan het schrift van de mensen der wereld, kan het toch door geen mens der wereld worden verstaan. Iedere medeklinkerletter daar is één zin, en iedere klinkerletter daar is een aandoening; de klinkerletters worden ook niet geschreven, maar gepunkteerd. De ambachten, welke ontelbaar zijn, en de openbare ambten van hen verschillen eender van de ambachten en de ambten van de natuurlijke mensen in de wereld, welke derhalve met de woorden van de menselijke taal niet kunnen worden beschreven. Uit deze weinige dingen kan men doorvatten, dat het natuurlijke en het geestelijke verschillen zoals de schaduw en het licht. Maar nochtans zijn er meerdere verschillen: er zijn immers de geestelijk-zinlijken, de geestelijk-redelijken, en de geestelijk-hemelsen; er zijn de geestelijk-bozen en de geestelijk-goeden; de verschillen zijn volgens de aandoeningen en daaruit de denkingen, en de verschijningen zijn volgens dezelve. Uit deze dingen blijkt, dat de mens van natuurlijk geestelijk wordt, zodra de long en het hart des lichaams ophouden bewogen te worden, en daardoor het stoffelijk lichaam wordt verwijderd van het geestelijk lichaam.

VIII. *Dat er niet enig engel en geest bestaat noch bestaan kan, die niet als mens geboren is geweest in de wereld.* Dat de engelen niet onmiddellijk geschapen zijn geweest, maar dat allen die in de hemel zijn en geweest zijn, eerst als mensen geboren zijn geweest, en na volbracht leven in de wereld engelen zijn, zie men getoond in het werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, n 311 tot 317. Dat ook niet enig engel heeft kunnen ontstaan tenzij vanuit een mens geboren in de wereld, en dat dit is volgens de Goddelijke orde, zal men in hetgeen volgt zien: 1. Dat in den mens een engellijk gemoed is. 2. Dat een zodanig gemoed niet kan worden geformeerd tenzij in den mens. 3. Noch voortgeschapen worden, en door voortscheppingen vermenigvuldigd worden. 4. Dat de geesten en de engelen het daaraan ontlenen dat zij kunnen blijven bestaan en leven tot in het eeuwige. 5. En dat zij aan het menselijk geslacht kunnen worden aangebonden en daarmee verbonden. 6. En zo de hemel kan bestaan, hetgeen het einddoel der schepping is geweest.

1. *Dat in den mens een engellijk gemoed is.* Het is bekend in de Christelijke wereld, dat de mens is geboren tot den hemel; en dat hij ook, indien hij goed leeft, in den hemel zal komen, en daar met de engelen als een der hunnen moet worden vergezelschap; voorts ook dat een ziel of gemoed hem gegeven is welke zodanig is, en welke tot in het eeuwige zal leven; en dat dit gemoed in zich beschouwd is de wijsheid uit den Heer vanuit de liefde tot Hem; en dat een eender gemoed ook de engelen hebben. Daaruit blijkt, dat in den mens een engellijk gemoed is. Daarbij komt, dat dit gemoed de mens zelf is; want elk mens is vanuit hetzelfde mens, en een zodanig mens als dat gemoed is; het lichaam waarmede dat gemoed in de wereld is bekleed en omgord, is in zich niet de mens; dit immers kan niet wijs zijn uit den Heer en Hem liefhebben uit zich, maar uit zijn gemoed; en daarom ook wordt hetzelfde afgescheiden en verworpen, wanneer het gemoed zal heengaan en een engel zal worden: dat hij dan ook in de engellijke wijsheid komt, is omdat de hogere graden des levens van dat gemoed worden geopend; elk mens immers heeft drie graden des levens; de laagste graad is de natuurlijke; in dien is de mens in de wereld; de tweede graad is de geestelijke; in dien is elke engel in de lagere hemelen; de derde graad is de hemelse, waarin elke Engel in de hogere hemelen is; en de mens is een engel naar gelang bij hem in de wereld, door de wijsheid uit den Heer, en door de liefde tot Hem, de beide hogere graden worden geopend; maar nochtans weet hij niet in de wereld dat die graden geopend zijn, voordat hij van den eersten graad, welke de natuurlijke is, gescheiden is; en de scheiding geschiedt door den dood van het lichaam: dat hij dan wijs is zoals een engel, hoewel niet in de wereld, is en te zien en te horen gegeven; er werden in de hemelen verscheidenen gezien van beiderlei kunne, die mij bekend waren geweest in de wereld, en die, toen zij daar leefden, eenvoudig de dingen hadden geloofd die uit den Heer zijn in het Woord, en getrouw hadden geleefd volgens dezelve; en ik hoorde in den hemel dat zij onuitsprekelijke dingen spraken, zoals van de engelen wordt gezegd.

Dat een zodanig gemoed niet kan worden geformeerd tenzij in den mens, heeft verscheidene oorzaken; omdat elke Goddelijke invloed is uit eersten in laatsten, en door het verband met laatsten in middelsten, en aldus vlecht de Heer alle dingen der schepping samen, weswege Hij ook wordt genoemd de Eerste en de Laatste; dit ook is de oorzaak geweest, dat Hijzelf in de wereld is gekomen, en het Menselijk Lichaam heeft aangetrokken, en eveneens daar Zich heeft verheerlijkt, opdat Hij vanuit eersten en tevens vanuit laatsten het heelal, zowel den hemel als de wereld, zou regeren. Iets eenders in het geval met alle Goddelijke werking. Dat het zo is, is daarvandaan, dat in de laatsten

alle dingen medebestaan; alle dingen immers die in de opeenvolgende orde zijn, zijn daar in de gelijktijdige orde; en daarom zijn alle dingen die in deze orde zijn, in een continue verband met alle dingen die in gene orde zijn; waaruit blijkt, dat het Goddelijke in het laatste in zijn volle is; wat en hoedanig de opeenvolgende orde is, voorts wat en hoedanig de gelijktijdige orde, zie men boven.⁸⁾ Daaruit blijkt, dat de gehele schepping is geschied in laatsten; en dat alle Goddelijke werking doorgaat tot laatsten toe, en daar schept en werkt. Dat het engelijk gemoed wordt geformeerd in den mens, blijkt uit de formering van hem in de baarmoeder, voorts uit de formering van hem na de baring, en dat het krachtens de wet der Goddelijke orde is dat alle dingen vanuit laatsten terugkeren tot het eerste vanuit hetwelk zij zijn [*ex quo*], en de mens tot den Schepper uit Wien hij is [*a quo*]. *Vanuit de formering van den mens in de baarmoeder*, blijkt uit de boven gezegde dingen, waar het is getoond, dat daar de mens ten volle tot de baring wordt geformeerd, vanuit het leven dat uit den Heer is, tot de opneming van het leven uit Hem, tot de opneming van de liefde door den toekomstigen wil, en tot de opneming van de wijsheid door het toekomstig verstand, welke tezamen het gemoed maken, hetwelk engelijk kan worden. *Vanuit de formering van hem, na de baring*: dat er in alle middelen is voorzien, opdat de mens zulk een gemoed kan worden; iedere natie immers heeft godsdienst, en overal is de tegenwoordigheid des Heren, en is er verbinding volgens de liefde en de wijsheid daaruit. Aldus is er in elk mens de formeerbaarheid, en bij hem die wil, een voortdurende formering, van de kindsheid aan tot den ouderdom toe, tot den Hemel opdat hij een engel worde. *Dat het vanuit de wet der Goddelijke orde is, dat alle dingen vanuit laatsten terugkeren tot het eerste uit hetwelk zij zijn*; dit kan men zien uit elk geschapen ding in de wereld; het zaad is het eerste van den boom; deze rijst uit dat op vanuit de aarde, groeit tot takken, bloeit, brengt vruchten voort, en legt daarin zaad neder, aldus keert hij terug tot dat vanuit hetwelk hij is; iets eenders is het geval met elken struik, plant en bloem: het zaad is ook het eerste van het dier; dit wordt òf in een baarmoeder òf in een ei gevormd tot de baring; daarna groeit het en wordt een eender dier, hetwelk, wanneer het gerijpt is, zaad in zich heeft; aldus rijst alles in het dierenrijk, zoals alles in het plantenrijk, uit het eerste op tot het laatste, en rijst wederom uit het laatste op tot het eerste waaruit het is. In den mens eender, maar met dit verschil, dat het eerste van dier

8 Het Handschrift heeft achter *boven* “n ...” zonder nadere aanduiding; evenzo verderop na *bovengezegde* dingen.

en plant natuurlijk is, en dat het derhalve wanneer het oprijst, weer tot de natuur terugglijdt; doch dat het eerste van den mens geestelijk is, aan zijn ziel eender, ontvankelijk voor de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid; dit kan, gescheiden van het tot de natuur terugglijdende lichaam, wel niet anders dan terugkeren tot den Heer uit Wien hetzelfde het leven heeft. Andere toonbeelden [*typi*] van deze zaak komen ook uit in het ene en het andere rijk, het planten- en het dierenrijk; in het plantenrijk bij de wederopwekking van haar dingen vanuit de as, en in het dierenrijk bij de gedaanteverwisseling van wormpjes in poppen en vlinders. 3. *Dat het engellijk gemoed niet kan worden voortgeschapen, en door voortscheppingen vermenigvuldigd dan in den mens.* Wien het bekend is [*qui novit*] hoedanige substanties in de geestelijke wereld zijn, en hoedanige materies naar verhouding in de natuurlijke wereld, kan gemakkelijk zien, dat er niet enige voortschepping van engellijke gemoederen bestaat, noch dat zij kan bestaan, tenzij in hen en vanuit hen die het laatste werk der schepping, den aardbol, bewonen. Maar omdat men niet weet [*nescitur*] hoedanig de substanties in de geestelijke wereld zijn ten opzichte van de materies in de natuurlijke wereld, zal het nu worden gezegd. De substanties in de geestelijke wereld verschijnen alsof zij materiëel waren, maar nochtans zijn zij het niet; en omdat zij niet materiëel zijn, zijn zij derhalve niet bestendig. Zij zijn de overeenstemmingen van de aandoeningen der engelen, en met de aandoeningen of de engelen blijven zij aan, en met die worden zij verstrooid. Iets eendersders zou met de engelen het geval zijn indien zij daar waren geschapen geweest. Doch bovendien is er niet noch kan er zijn bij de engelen een andere voortschepping en vandaar vermenigvuldiging dan een geestelijke, welke er een van de wijsheid en de liefde is, zodanig als ook die is van de zielen der mensen die opnieuw worden verwekt of wederverwekt. In de natuurlijke wereld echter zijn materies, door welke en vanuit welke voortscheppingen en daarna de formeringen kunnen geschieden, aldus de vermenigvuldigingen van de mensen, en vandaar van de engelen. 4. *Dat de geesten en de engelen het daaraan ontlenen dat zij kunnen blijven bestaan en leven tot in het eeuwige.* Dat de geesten en de engelen het daaraan ontlenen, dat zij kunnen blijven bestaan en leven tot in het eeuwige, is omdat de engel en de geest uit hoofde hiervan dat hij eerst als mens in de wereld is geboren, met zich meebrengt dat hij blijft bestaan; hij brengt immers met zich mede vanuit de binnenste dingen der natuur een middelste tussen het geestelijke en het natuurlijke, door hetwelk hij een begrenzing krijgt opdat hij bestaande en aanblijvende zij; door dit heeft hij een verhoudelijke tot de dingen die in de natuur zijn, en eveneens het daarmede overeenstemmende.

5. *Door dit ook kunnen de geesten en de engelen aan het menselijk geslacht worden aangeboden en daarmede verbonden; want de verbinding is er, en waar de verbinding is zal ook het middel zijn.* Dat er zulk een middel is, kennen [norunt] de engelen, maar omdat het vanuit de binnenste dingen der natuur is, en de woorden der talen vanuit de laatsten ervan zijn, kan het niet dan door abstracte dingen worden beschreven.

6. *Dat de engellijke hemel, welke het einddoel der schepping is geweest, niet anders had kunnen ontstaan.* Uit deze dingen nu volgt, dat de engellijke hemel, welke het einddoel der schepping is geweest, niet anders is ontstaan; aldus dat het menselijk geslacht de kweekplaats ervan is, en de voorraadskamer.

ix. *Dat de Goddelijke Liefde is het Goddelijk Goede, en dat de Goddelijke Wijsheid is het Goddelijk Ware,* is omdat al wat de liefde doet, het Goede is, en al wat de wijsheid leert het Ware is; daaruit blijkt, dat de Goddelijke Liefde vanwege de uitwerking, welke het nut is, het Goddelijk Goede wordt geheten; en dat de Goddelijke Wijsheid ook vanwege de uitwerking, welke het nut is, het Goddelijk Ware wordt geheten: de uitwerking immers is doen en eveneens leren; maar het ene is der liefde en het andere is der wijsheid; en alle uitwerking is des nuts, en het is het nut dat het goede en het ware wordt genoemd; doch het goede is het wezen des nuts, en het ware is de vorm ervan. Het is overbodig deze dingen nader te ontvouwen en af te leiden, aangezien een ieder vanuit de rede kan zien dat de liefde doet, en dat de wijsheid leert, en dat dat wat de liefde doet het goede is, en dat wat de wijsheid leert het ware is; voorts ook, dat het goede wat de liefde doet het nut is, en dat het ware wat de wijsheid leert ook het nut is. Overweeg slechts bij uzelf wat de liefde zonder het goede in de uitwerking is, en wat het goede in de uitwerking zonder het nut, of de liefde wel iets is, en of het goede wel iets is; maar dat iets er is in het nut, bijgevolg dat de liefde bestaat in het nut; eender de wijsheid door het ware; want deze leert, en de liefde doet. Daarvandaan is het, dat de warmte die vanuit de Zon is die de Heer is, het Goddelijk Goede wordt geheten, en het licht vanuit die Zon het Goddelijk Ware wordt geheten. Aldus worden zij geheten naar de uitwerking, want die warmte is de uitwerking der liefde, en het licht is de uitwerking der wijsheid, en het ene en het andere is het nut, want die warmte maakt de engelen levend, en dat licht verlicht hen; desgelijks de mensen. Wat de Goddelijke Liefde is, is in het vorengaande artikel gezegd; hier nu zal worden gezegd wat de Goddelijke Wijsheid is: de Goddelijke Wijsheid is die welke de Goddelijke Voorzienigheid wordt genoemd, en welke eveneens de Goddelijke Orde wordt genoemd; en het zijn de Goddelijke ware dingen die de wetten der Goddelijke Voorzienigheid

worden genoemd, waarover boven is gehandeld, en die eveneens de wetten der Goddelijke Orde worden genoemd: deze wetten beschouwen van de ene zijde den Heer, van de andere beschouwen zij den mens, en van de ene en de andere zijde beschouwen zij de verbinding; de Goddelijke Liefde heeft tot object den mens te leiden en hem tot Zich te leiden; en de Goddelijke Wijsheid heeft tot object den mens den weg te leren dien hij zal gaan opdat hij in verbinding met den Heer kome. Dezen weg leert de Heer in het Woord, en in het bijzonder in den Dekaloog; weswege daar de beide tafelen met den vinger des Heren Zelf zijn geschreven, waarvan de ene den Heer betreft, en de andere den mens, en de ene en de andere de verbinding; en daarom zal, opdat de weg worde geweten, de Dekaloog worden ontvouwd; hetgeen zal geschieden in de volgende dingen. Omdat de mens de ontvanger is èn van de Goddelijke Liefde èn van de Goddelijke Wijsheid, is hem derhalve de wil gegeven en is hem het verstand gegeven, de wil waarin hij de Goddelijke Liefde zal opnemen, en het verstand waarin hij de Goddelijke Wijsheid zal opnemen, de Goddelijke Liefde in den wil door het leven, en de Goddelijke Wijsheid in het verstand door de leer; maar hoe de opneming geschiedt door de leer in het leven, en door het leven in de leer, is een heel werk, hetwelk, zo helder als het kan geschieden, in de ontvouwing van den Dekaloog zal worden geleerd.

x. *Dat er een wederkerige verbinding is van de liefde en de wijsheid.* Dat er een wederkerige verbinding is van de liefde en de wijsheid, of, wat hetzelfde is, van den wil en het verstand, voorts van de aandoening en de denking, desgelijks van het goede en het ware, is een nog niet onthulde verborgenheid. Dat er een verbinding is, kan de rede ontdekken, doch niet aldus dat de verbinding wederkerig is; dat de rede kan ontdekken dat er verbinding is, blijkt uit de verbinding van de aandoening en de denking; niemand immers kan denken zonder aandoening; en wie onderzoek wil doen, zal ontwaren dat de aandoening het leven der denking is, voorts dat hoedanig de aandoening is zodanig de denking is; en daarom wordt, indien de ene wordt ontstoken, de andere ontstoken, en wordt, indien de ene koud wordt, de andere koud; vandaar is het dat de mens wanneer hij wordt verblijdt, blijde denkt, wanneer hij wordt bedroefd, bedroefd denkt; desgelijks wanneer hij wordt vertoornd, toornig denkt, en zo voort; treed vanuit de hogere denking in uw lagere denking binnen, en let op, en gij zult zien. Iets eenders is het geval met de verbinding van de liefde en de wijsheid, omdat alle aandoening is der liefde, en alle denking is der wijsheid; voorts is iets eenders de verbinding van den wil en het verstand, want de liefde is des wils en de wijsheid is des verstande;

en iets eenders die van het goede en het ware, omdat het goede is der liefde en het ware is der wijsheid, zoals in het vorengaande artikel is bevestigd; over welke verbinding men zie hetgeen in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA, n II tot 27, is aangevoerd. Dat de verbinding wederkerig is, dit kan eveneens uit de aandoening en de denking geconcludeerd worden, hieruit namelijk, dat de aandoening de denking voortbrengt, en dat de denking de aandoening reproduceert; maar vooral kan het worden geconcludeerd uit de wederkerige verbinding van hart en longen; want, zoals eerder in art. VI en VII is getoond, er is een volledige overeenstemming tussen het hart en den wil, en tussen de long en het verstand bij den mens; en daarom kunnen wij vanuit de verbinding van het hart en de long over de verbinding van den wil en het verstand, bijgevolg over de verbinding van de liefde en de wijsheid, worden onderricht. Uit het parallelisme, tussen die twee ingesteld, kan vaststaan: 1. Dat het leven van den wil zich verbindt met het leven van het verstand. 2. Dat de verbinding wederkerig is, en hoedanig zij is. 3. Dat het leven van het verstand het leven van den wil zuivert; dat het dit ook vervolmaakt en verhoogt. 4. Dat het leven van den wil samenwerkt met het leven van het verstand in elke beweging, en omgekeerd het leven van het verstand met het leven van den wil in elken zin. 5. Eender in den klank en de spraak ervan. 6. Eender bij de goeden en bij de bozen, met dit verschil, dat bij de bozen het leven van den wil door het leven van het verstand niet wordt gezuiverd, vervolmaakt en verhoogd, maar wordt bezoedeld, bedorven, en verdierlijkt. 7. Dat de liefde, zijnde het leven van den wil, het gehele leven van den mens maakt. Maar eerst moet men weten, dat onder het leven van den wil de liefde en de aandoening wordt verstaan; en dat onder het leven van het verstand de wijsheid, het inzicht en de wetenschap wordt verstaan; voorts ook moet men weten, dat het hart zelf met al zijn vaten in het ganse lichaam overeenstemt met den wil, en dat zijn bloed overeenstemt met de liefde en haar aandoeningen, zijnde het leven van den wil; en dat de long tezamen met luchtpijp, strottenhoofd en stemspleet, en ten slotte de tong, overeenstemt met het verstand; en dat de ademhaling, welke geschiedt door den invloed van de lucht door het strottenhoofd en de luchtpijp in de luchtpijptakken der longen, overeenstemt met het leven van het verstand. Deze dingen moet men weten, opdat de waarheid, door de overeenstemmingen geopend, op juiste wijze wordt begrepen. Nu dus zij overgegaan tot het parallelisme. 1. *Dat het leven van den wil zich verbindt met het leven van het verstand.* Uit het parallelisme staat vast, dat het leven van den wil, zijnde de liefde, invloed in het verstand, en het binnenste leven ervan maakt, en dat het verstand dat spontaan opneemt, en dat de wil door den invloed van zijn liefde

in het verstand eerst de aandoeningen voortbrengt die van de eigen wil of liefde zijn, en daarna de doorvattingen, en ten slotte de denkingen met de ideeën, in samenwerking. Dat het zo kan vaststaan uit de verbinding van het hart met de long. Het hart zendt al zijn bloed door zijn rechterboezem in de long in, en maakt de bloedvaten ervan, krachtens dewelke de long van eerst blank dan bloedrood verschijnt. Het hart zendt zijn bloed in door een buitenste omhulsel of vlies hetwelk het hartzakje wordt genoemd, welk vlies de vaten omgordt tot aan de binnenste dingen der long toe. Zo maakt het hart het leven van de long, en geeft haar de macht om te kunnen ademen; de ademhaling geschiedt door den invloed van de lucht in de luchtpijptakken, en door de wederkerige bewegingen of de ademingen van deze. 2. *Dat de verbinding wederkerig is, en hoedanig zij is.* Uit het parallelisme kan vaststaan dat het verstand het uit den wil opgenomen leven der liefde terugzendt, doch niet langs denzelfden weg langs welken zij het opnam, maar langs een anderen terzijde; en dat de wil daaruit het leven bedrijft in het algehele lichaam; maar deze wederkerige verbinding kan vollediger begrepen worden vanuit de wederkerige verbinding van hart en long, omdat zij eender zijn: het hart zendt het bloed door zijn rechterboezem in de long, zoals boven is gezegd; en de long zendt dat opgenomen bloed terug in de linkerkamer van het hart, zo langs een anderen weg; en het hart giet vanuit zijn linkerkamer met grote kracht [*vis valida*] het bloed overal in het rond uit, door de grote hartslagader in het lichaam, en door de strotslagaders in het cerebrum, door welke slagaders en de vertakkingen ervan het hart het actieve leven in het ganse lichaam bedrijft, want de actieve kracht is van het hart in de slagaders; dat slagaderlijke bloed vloeit daarna in de aders overal in, door welke het terugvloeit tot de rechterkamer van het hart, en vanuit deze wederom zoals tevoren in de long wederkerig; deze bloedsomloop is continueel in elk mens, omdat het bloed overeenstemt met het leven der liefde, en de ademhaling met het leven des verstands. Uit hetgeen gezegd is, blijkt, dat er een wederkerige verbinding is van de liefde en de wijsheid, en dat de liefde het allene leven zelf van den mens is. 3. *Dat het leven van het verstand het leven van den wil zuivert,* blijkt niet alleen uit de overeenstemming met de long en het hart, maar ook hieruit, dat de mens geboren is in boze dingen uit de ouders, en dat hij vandaar de lichamelijke en de wereldlijke dingen meer liefheeft dan de hemelse en de geestelijke dingen, bijgevolg dat het leven van hem, hetwelk de liefde is, slecht [*prava*] en onzuiver is van nature; een ieder kan vanuit de rede zien, dat dit leven niet dan alleen door het verstand kan worden gezuiverd, en dat het wordt gezuiverd door de geestelijke, de redelijke en de burgerlijke ware

dingen, welke het verstand maken: en daarom ook is het den mens gegeven, dat hij zulke dingen kan doorvatten, en met beaming [*affirmatio*] denken, die tegen de liefde van zijn wil zijn; en niet alleen zien dat zij het zijn, maar ook, indien hij tot God schouwt, dezelve kan wederstaan, en zo de slechte en schandelijke dingen van zijn wil verwijderen; hetgeen is gezuiverd worden. Dit kan eveneens worden toegelicht door de ontdroeseming van het bloed in de long; dat daar het uit het hart binnengezonden bloed wordt ontdroesemd, is den ontledkundigen bekend uit het feit, dat het bloed in groteren voorraad invloeit uit het hart in de long, dan het uit de long terugvloeit in het hart; voorts dat het ongeklaard en onzuiver invloeit, maar geklaard en zuiver terugvloeit; voorts dat in de long een cellenweefsel is, waarin het bloed van het hart zijn afgesleten dingen afscheidt, en heenwerpt in de blaasjes en bronchiale takken; dat het slijmerige in mond en neusgaten voor een deel daarvandaan is, alsmede het dampige in den adem [*vaporosum ex spiritu*]; waaruit blijkt, dat het droesemige van het hartebloed in de long wordt gezuiverd. Door deze dingen kan hetgeen vlak hierboven is gezegd, toegelicht worden, aangezien het hartebloed overeenstemt met de liefde des wils, zijnde des mensen leven, en de ademhaling der long met de doorvatting en denking des verstands, waardoor de zuivering geschiedt. *Dat het leven des verstands ook het leven des wils vervolmaakt en verhoogt*, is omdat de liefde des wils, welke des mensen leven maakt, van de boze dingen is uitgezuiverd door middel van het verstand; zo wordt de mens van lichamelijk en werelds, geestelijk en hemels, en dan worden de ware en de goede dingen des Hemels en der Kerk van zijn aandoening, en voeden zijn ziel; zo wordt het leven van diens wil nieuw, en vanuit dit is het leven des verstands; aldus wordt het ene en het andere vervolmaakt en verhoogd; dit geschiedt in het verstand en door hetzelfde, maar vanuit den wil, want de wil is de mens zelf. Dit wordt eveneens bevestigd krachtens de overeenstemming van de long en van het hart; de long, die overeenstemt met het verstand, zuivert niet slechts, als eerder gezegd is, het bloed van droesems, maar voedt het ook vanuit de lucht; de lucht immers is vol van vluchtige elementen en geuren, homogeen met de bloedmaterie; en eveneens zijn er ontelbare netwerkjes van bloedvaten in de kleine lobben der luchtpijptakken, welke op hun wijze de aanspoelende dingen [uit de atmosferen] indrinken; daarvandaan gedijt het bloed en wordt glansrijk, en wordt slagaderlijk, zodanig zijnde wanneer het vanuit de long in de linkerboezem van het hart terugglijdt; dat de atmosferen met nieuwe voedingsstoffen het longenbloed aansterkt, blijkt uit veel ondervinding; want er zijn aanwaaisels die de long schaden, en er zijn er die haar verkwikken

[*recreant*, letterlijk herscheppen] aldus die schadelijk zijn, en die heilzaam zijn; er zijn lijdens aan *adipsie* [medisch: ontbreken van dorst], die zonder aards voedsel, dus alleen op atmosferisch voedsel, lang hebben geleefd; er zijn diersoorten, zoals beren, slangen, kameleons, en andere, die zonder enig ander voedsel het leven rekken. Uit deze dingen blijkt, dat het longenbloed ook wordt gevoed vanuit de atmosferen. Evenzo ook vervolmaakt en verhoogt het leven des verstands het leven des wils, volgens de overeenstemming. 4. *Dat het leven des wils samenwerkt met het leven des verstands in elke beweging, en omgekeerd het leven des verstands met het leven des wils in eiken zin.* Dat de wil en het verstand in alle en de afzonderlijke dingen des lichaams samenwerken zoals hart en long, is boven getoond; dat echter de wil de hoofdrol speelt in de voort te brengen bewegingen, en dat het verstand de eerste rol speelt in de op te treden zinnen, is nog niet getoond. Dat de wil de hoofdrol speelt in de bewegingen, volgt mede uit den dienst dien het betoont; want vanuit willen is doen en handelen; en dat het verstand de hoofdrol speelt in de zinnen, volgt mede ook uit deszelfs dienst, namelijk dat het doorvat, en vandaar dat het voelt; doch nochtans kan geen beweging noch zin ontstaan zonder medewerking van elk der beide. Dit verschijnt eveneens uit de samenwerking van het hart en de long; dat het hart de hoofdrol speelt en de long de tweede rol, blijkt uit de spieren, namelijk dat daar de slagaderen ageren, en de vliesjes vanuit de bindweefsels [*ligamenta*] reageren; de slagaderen worden samengetrokken door de vezels aangedreven uit het cerebrum, en zij worden weer ontspannen door de vliesjes vanuit de oververheen gelegen bindweefsels; de slagaderen zijn vanuit het hart; en omdat de gewrichtsbanden worden voortgezet vanuit het middelrif of het buikvlies of ergens anders vandaan, zijn zij in de afwisselende beweging der longen; daaruit blijkt dat in de bewegingen het hartebloed de hoofdrol speelt, en de ademing der long de tweede rol. Aangezien de longademing in de spieren de tweede rol speelt door genoemde gewrichtsbanden, die in hun beweging zijn, maken die gewrichtsbanden het gemene omhulsel ook voor de spieren, en eveneens de vliezen der beweegvezels, en treden vandaar tot in de kleinste delen binnen; zo zijn er vandaar reacties, gemene en afzonderlijke, en de afzonderlijke kunnen op verschillende wijze worden vermenigvuldigd onder de gemene, volgens de wet der natuur in alle dingen. Iets eenders is het geval met den wil en het verstand. Dat echter de long de hoofdrol speelt in de zinnen, en het hart de tweede rol, blijkt uit de monsterring van de zinsorganen, welke dit bevestigt; maar omdat hun verwevingen verstrengeld zijn en verschillend, kan dit hier niet bevattelijk worden beschreven; het is genoeg,

dat men wete dat alle zinsorganen overeenstemmen met zulke dingen die des verstands zijn; het orgaan immers van het gezicht stemt overeen met het inzicht, het orgaan van het gehoor met de gehoorzaamheid krachtens het ernaar luisteren, het orgaan van den reuk met de doorvatting, de tong met de wijsheid [*sapientia* hangt zelfs samen met *sapor*, smaak], en de tast met de doorvatting in het gemeen.

5. *Eender in den klank en de spraak ervan.* Eerder is gezegd dat de formeringen der liefde vanuit den wil in het verstand eerst zijn aandoeningen, dan doorvattingen, en ten slotte denkingen; en bekend is het dat alle klanken zijn vanuit de long, en dat er variaties van klanken bestaan, die slechts heel weinig vanuit het verstand trekken, en sommige meer, en sommige veel; de klanken die slechts weinig vanuit het verstand trekken, zijn de geluiden van zang en muziek; zij die meer vanuit het verstand trekken, zijn de innerlijke klanken der spraak; en zij die nog meer vanuit het verstand trekken, zijn de uiterlijke klanken der spraak; de spraak zelf maakt door de articulaties van den klank, zijnde de woorden, die dingen [des verstands] openbaar. Dat er overeenstemming van de klanken en de spraak is met het leven des wils, zijnde de liefde, en met het leven des verstands, zijnde de wijsheid, kan met het gehoor worden doorvat, vanuit den klank hoedanige aandoening der liefde iemand heeft, en vanuit de spraak hoedanige wijsheid des verstands hij heeft; dit wordt klaarblijkend doorvat door de engelen, maar duister door de mensen: de overeenstemming van den klank zelf is met de gemene aandoening der liefde in het verstand; de overeenstemming van de variaties van den klank, zodanig als die van gezang en muziek, is met de variaties der aandoeningen die zijn vanuit de liefde des wils in het verstand; de overeenstemming van de variaties van den klank welke slechts heel weinig trekken vanuit het verstand, is met de doorvatting; die welke meer trekken, met de variatie der doorvattingen; en die welke veel trekken, met de denking en de variaties ervan; en de ideeën der denking, met de woorden: dit in hoofdzaak. De longen zijn er twee, welke de lobben worden genoemd; de bronnen der ademhaling ervan worden de luchtpijptakken genoemd; de kanalen waarin zij uitlopen worden de luchtpijp of ruwe slagader [*aspera arteria*] genoemd; het hoofd ervan wordt het strottenhoofd genoemd; en de opening voor het geluid daar de stemspleet; de voortzetting van daar is in de neusgaten en in de tong, en de uitgang door den mond der lippen: deze dingen in één samenvatting zijn van de long, van de ademhaling en van de geluidgeving [*sonatio*]; en deze dingen tezamen genomen stemmen overeen

met het verstand vanuit den wil; de geluidgevingen ervan met het verstand, en de bewegingen ervan met den wil.

6. Deze dingen geschieden bij de goeden en bij de bozen, met dit verschil dat bij de bozen het leven van den wil door het leven van het verstand niet wordt gezuiverd, vervolmaakt en verhoogd, maar dat het wordt bezoedeld, bedorven en verdierlijkt.

Bij ieder mens is een wil en is een verstand, en is een verbinding van wil en verstand, ook wederkerig, dus evenzeer bij de bozen als bij de goeden; maar de liefde des wils verschilt bij een ieder, en vandaar eveneens de wijsheid des verstands, en wel dermate, dat zij in het tegengestelde zijn bij de goeden en bij de bozen; bij de goeden is de liefde van het goede en daaruit het verstand van het ware; bij de bozen echter is de liefde van het boze en daaruit het verstand van het valse; daar dus de liefde des wils bij de goeden door het verstand niet slechts wordt gezuiverd, maar ook vervolmaakt en verhoogd, zoals boven bevestigd is, zo volgt dat de liefde des wils door het verstand bij de bozen wordt bezoedeld, bedorven en verdierlijkt; in de uitwendige dingen schijnt er weliswaar een eenderheid, omdat de uitwendige veinzen en voorliegen, maar in de inwendige dingen is er oneenderheid. Maar hoedanig deze zaak is in zich, kan ten volle worden toegelicht door de overeenstemming van hart en longen; bij een ieder is er een hart en een long, en is er de verbinding van het hart met de long, ook wederkerig, en bij een ieder wordt het hartebloed in de long van water-of slijmdelen gezuiverd [*dephlegmana*], en door vluchtige elementen en geuren vanuit de lucht gevoed, maar toch volslagen oneender bij de goeden als bij de bozen: hoedanig de uitzuivering en de voeding van het bloed in de long is bij de goeden en bij de bozen, kan worden opgemaakt uit deze bewijsstukken der ondervinding: In de geestelijke wereld halen de goede geesten met de neusgaten vol verkwikkelijkheid welriekendheden en zoete geuren naar zich toe, en verafschuwen rotluchten en stanken; de boze geesten echter halen met de neusgaten vol verkwikkelijkheid rotluchten en stanken naar zich toe, en verfoeien welriekendheden en zoete geuren; vandaar is het, dat in de hellen vuile, ranzige, drekkige, lijkachtige en eendere andere stanken zijn, en zulks omdat alle geur overeenstemt met de doorvatting, welke is vanuit de aandoening der liefde van een ieder; andersom in de hemelen: waaruit blijkt, dat het bloed bij de mensen in de wereld door middel van de lucht wordt gevoed door eendere als homogene substanties, en van oneendere als heterogene substanties wordt gezuiverd; het menselijk bloed in binnensten is geestelijk, in uitersten lichamelijk; en daarom voeden zij die geestelijk zijn, het bloed vanuit zulke dingen in de natuur die met de geestelijke dingen overeenstemmen; zij echter die louter natuurlijk zijn, voeden het bloed vanuit

zulke dingen in de natuur die daarmede overeenstemmen; vandaar is er zulk een grote en een zodanige oneenderheid van bloeden in de mensen, als er oneenderheid van liefden is; het bloed immers stemt overeen met de liefde, zoals blijkt uit hetgeen boven is gezegd.

7. *Dat de liefde, die het leven des wils is, het gehele leven des mensen maakt.* Men gelooft dat de denking het gehele leven des mensen maakt, maar het is de liefde; dat men zo gelooft, is omdat de denking verschijnt aan den mens, niet zozeer de liefde. Indien gij de liefde of enige beek ervan, welke de aandoening wordt genoemd, wegneemt, denkt gij niet: gij wordt koud en sterft; niet echter als gij de allene denking wegneemt, zoals geschiedt wanneer het geheugen wegvalt, ook in dromen, bezwijmingen, verstikkingen, in de baarmoeder; en in deze, hoewel de mens niet denkt, leeft hij nochtans zolang het hart klopt, want het hart stemt overeen met de liefde. Iets eenders is het geval met den wil en met het verstand; want de liefde is des wils, en de denking is des verstands. Dat de liefde het gehele leven des mensen maakt, is ook toegelicht in de voorgaande dingen door de overeenstemming van het hart met de long; en daarmede was aangetoond dat zoals het hart in de baarmoeder de long formeert, opdat het daardoor de ademhaling en zo de spraak aandrijft, aldus eender de liefde het verstand formeert, opdat zij daardoor denke en vanuit de denking spreke; zo is ook aangetoond dat de liefde vanuit zich de aandoeningen voortbrengt, en van deze zijn de bedoelingen, door die de doorvatting, en van deze zijn de lichten, en door deze doorvatting de denking, en van deze zijn de ideeën, en vanuit deze het geheugen; en dat deze tezamen genomen, het verstand der liefde zijn, waarmede in een eendere reeks alle dingen der long overeenstemmen. Zoals de liefde het verstand heeft geformeerd tot het nut der denking en der spraak, aldus heeft het eveneens de overige levensfuncties geformeerd tot derzelver nutten, sommige tot het nut der voeding, sommige tot het nut der chijlbereiding en bloedbereiding, sommige tot het nut der voortschepping, sommige tot het nut van de gewaarwording, sommige tot het nut van handeling en voortbeweging, in welke niet iets anders het leven kan aandrijven dan de formeester zelf, zijnde de liefde. De formering is geschied door het hart en deszelfs bloed, omdat het bloed overeenstemt met de liefde, en het hart met het receptakel ervan; en de ingewanden, de organen, en de leden van het ganse lichaam zijn het, waarin de functies der nutten uit de liefde door middel van het hart geformeerd zijn: wie kan navorsen, zal zien dat eendere voortschrijdingen van nutten uit eerste tot laatste in deze dingen zijn zodanig als in de long. Hieruit en uit het voorgaande blijkt, dat de liefde des wils het gehele leven des mensen maakt,

en dat het leven des verstands daarvanuit is; bijgevolg dat de mens is zijn liefde, en zijn verstand daaruit en dienvolgens.

xi. Dat de liefde tot den Heer uit den Heer bestaat in de naastenliefde, en de wijsheid in het geloof. Zij die alleen natuurlijk en niet tegelijk geestelijk denken over de liefde tot den Heer en over de naastenliefde jegens den naaste, denken niet anders, omdat zij niet anders kunnen denken dan dat de Heer moet worden liefgehad naar den persoon, en eveneens de naaste naar den persoon; doch zij die zowel natuurlijk als geestelijk denken, doorvatten en vanuit doorvatting denken, dat zowel de boze als de goede den Heer naar den persoon kan liefhebben, eender den naaste; en dat de boze als hij liefheeft, niet kan worden wedergeliefd, doch dat de goede als hij liefheeft, kan worden wedergeliefd; vandaar concludeert de geestelijknatuurlijke mens, dat den Heer liefhebben is datgene liefhebben wat uit Hem is, hetwelk in zich Goddelijk is, waarin de Heer is; en dat dit is den naaste het goede doen; en dat men zo en niet anders uit den Heer kan worden liefgehad, en met Hem door de liefde verbonden worden; maar de natuurlijke mens kan niet geestelijke dingen hieromtrent denken, tenzij die dingen duidelijk onderscheiden aan hem worden voorgelegd, hetgeen dus in deze artikelen zal geschieden:

AANGAANDE DE LIEFDE EN DE NAASTENLIEFDE: 1. Dat de liefde der nutten de naastenliefde is. 2. Dat het de Heer is uit Wien [*a quo*], en dat het de naaste is tot wien [*ad quem*]. 3. Dat de liefde tot den Heer bestaat in de naastenliefde, omdat zij in nut bestaat. 4. Dat het nut is naar behoren getrouw, oprecht en gerecht zijn ambt uitoefenen, en zijn werk doen. 5. Dat er gemene nutten zijn, die ook nutten der naastenliefde zijn. 6. Dat de nutten geen nutten der naastenliefde worden bij een ander dan bij hem die strijdt tegen de boze dingen, welke vanuit de hel zijn; 7. Aangezien die zijn tegen de liefde tot den Heer, en tegen de naastenliefde jegens den naaste. 8. Dat nutten die tot eerste en laatste doel het eigen goede hebben, geen nutten der naastenliefde zijn.

AANGAANDE DE WIJSHEID EN AANGAANDE HET GELOOF: 1. Dat het geloof niet iets anders is dan de waarheid. 2. Dat de waarheid waarheid wordt wanneer zij wordt doorvat en geliefd, en dat zij geloof wordt geheten wanneer zij wordt geweten en gedacht. 3. Dat de ware dingen des geloofs enerzijds den Heer betreffen, anderzijds den naaste. 4. Kortom, hoe de Heer moet worden toegegaan [*adeundus*], opdat er verbinding geschiede; en daarna hoe de Heer door den mens nutten doet. 5. Het ene en het andere leren de geestelijke, de zedelijke en de burgerlijke ware dingen. 6. Geloof is die dingen weten en denken; naastenliefde is die dingen willen en doen. 7. Daarom wanneer de Goddelijke Liefde des Heren ontstaat bij den mens in de naastenliefde, zijnde

die dingen willen en doen, zo ontstaat bij den mens de Goddelijke Wijsheid in het geloof, zijnde de ware dingen weten en denken. 8. Dat de verbinding van de naastenliefde en het geloof wederkerig is.

Over de liefde en de naastenliefde.

1. *Dat de liefde der nutten de naastenliefde is.* In alle en afzonderlijke dingen zijn deze drie: doel, oorzaak en uitwerking; het doel is waaruit [*a quo*], de oorzaak is waardoor [*per quod*], en de uitwerking is waarin [*in quo*]; en wanneer het einddoel door de oorzaak is in de uitwerking, dan bestaat het; in alle liefde en haar aandoening is het einddoel, en het einddoel bedoelt of wil doen wat het liefheeft, en de daad is deszelfs uitwerking. De Heer is het einddoel *a quo*, de mens is de oorzaak *per quem*, en het nut is de uitwerking waarin het einddoel bestaat. De Heer is het einddoel *a quo*, omdat Hij vanuit Zijn Goddelijke Liefde voortdurend bedoelt of wil nutten doen, dat is, goede dingen voor het menselijk geslacht: de mens is de oorzaak door wien [*per quem*], omdat hij in de liefde der nutten is of kan zijn, en in die liefde bedoelt of wil nutten doen; en de nutten zijn de uitwerkingen waarin het einddoel bestaat; het zijn de nutten die ook de goede dingen worden genoemd. Daaruit blijkt, dat de liefde der nutten de naastenliefde is, welke de mens jegens den naaste zal hebben. Dat in alle en de afzonderlijke dingen is doel, oorzaak en uitwerking, kan worden nagevorst aan de hand van onverschillig welke zaak: als bijvoorbeeld een mens iets doet, dan zegt hij bij zichzelf of tot een ander, of zegt de ander tegen hem: Waarom doe je dit? dus: Wat is het doel? Waardoor doe je dit? dus: Door welke oorzaak? en Wat doe je? dus: Wat is de uitwerking? Einddoel, oorzaak en uitwerking worden ook genoemd de finale oorzaak, de middellijke oorzaak, en het veroorzaakte; en het is krachtens de wet der oorzaken, dat het einddoel is het al in de oorzaak, en vandaar het al in de uitwerking; het einddoel immers is het wezen zelf ervan; eender is het de Heer; omdat Hij het einddoel is, is Hij het al in de liefde der nutten of in de naastenliefde bij den mens, en vandaar het al in de nutten uit hem, dat is, in de nutten door hem: daarvandaan is het, dat in de Kerk wordt geloofd, dat al het goede is uit God, en niets uit den mens, en dat God is het Goede Zelf. Daaruit volgt dus, dat naastenliefde betrachten is nutten doen, of de goede dingen die des nuts zijn; aldus dat de liefde der nutten is naastenliefde.

2. *Dat de Heer is uit Wien* [*a quo*], *en dat de naaste is tot wien* [*ad quem*]. Dat de Heer is uit Wien [*a quo*] de liefde der nutten of de naastenliefde is en bestaat, blijkt uit hetgeen boven is gezegd. Dat de naastenliefde is tot wien [*ad quem*], is omdat de naaste het is jegens wien de naastenliefde gehad zal worden, en aan wien de naastenliefde bewezen zal worden. Omdat gezegd wordt dat de naaste is tot wien [*ad quem*] zal ook worden gezegd wie en wat de naaste is. De naaste in den breiden zin is het gemene of het openbare welzijn; in minder

breiden zin zijn het de Kerk, het Vaderland, het Gezelschap groter en kleiner; en in strikten zin de medeburger, de genoot en de broeder; aan dezen en genen nutten vanuit liefde bewijzen, is de naastenliefde jegens den naaste betrachten; deze immers heeft genen lief; dat hij dezen liefheeft, is omdat de liefde der nutten en de liefde van den naaste niet gescheiden kunnen worden; de mens kan weliswaar vanuit de liefde der nutten of vanuit de naastenliefde den onvriend [*inimicus*] en den boze weldoen, maar aan hen bewijst hij de nutten der boetedoening [*resipiscentia*, letterlijk “weer tot inkeer komen”] of der verzoening, welke nutten verschillend zijn, en op verschillende wijze geschieden; men zie Matth. v: 25, 43, 44 e.v.; Lukas vi: 27, 28, 35.

3. *Dat de liefde tot den Heer bestaat in naastenliefde, omdat zij in het nut bestaat.* Dit leert de Heer Zelf, aldus bij Johannes: “*Wie Mijn geboden heeft en dezelve doet, die is het die Mij liefheeft. Indien iemand Mij zal hebben liefgehad, die bewaart Mijn Woord. Die Mij niet liefheeft, bewaart Mijn woorden niet*”, xiv: 21, 23, 24. Bij denzelfde: “*Indien gij Mijn bevelen zult bewaard hebben, zo zult gij in Mijn liefde blijven*”, xv: 10; de geboden, de woorden en de bevelen bewaren, is de goede dingen der naastenliefde doen, zijnde de nutten aan den naaste. En bij denzelfde: “*Jesus zeide driemaal tot Petrus: Hebt gij Mij lief? En driemaal antwoordde Petrus dat hij Hem liefhad. Jesus zeide driemaal: “Weidt Mijn schapen, en Mijn lammeren*”, xxi: 15, 16, 17; de schapen en de lammeren weiden, zijn de nutten of de goede dingen der naastenliefde, bij hen die het Evangelie prediken, en den Heer liefhebben; daaruit blijkt dat de liefde tot den Heer bestaat in naastenliefde, omdat zij in nut bestaat; voorts ook dat de verbinding van de liefde tot den Heer met de naastenliefde jegens den naaste, aldus de verbinding van den Heer met den mens, is in het nut; en dat er zodanige en zoveel verbinding is, hoedanig en hoeveel liefde van het nut er is; de Heer immers is in het nut als in het goede dat uit Hem is; en de mens die in de liefde van het nut is, is in het nut zoals uit zich, maar nochtans erkent hij dat het niet is uit hem maar uit den Heer: de mens immers kan niet den Heer liefhebben vanuit zich, noch kan hij vanuit zich het nut liefhebben; maar de Heer heeft hem lief, en Zijn liefde in hem maakt Hij wederkerig [*reciprocet*], en eveneens maakt Hij dat hem dit toeschijnt alsof hij den Heer liefhad vanuit zich; dit dus is de liefde van den Heer uit den Heer. Daaruit blijkt ook, hoe de liefde tot den Heer bestaat in naastenliefde of in de liefde van het nut.

4. *Dat het nut is naar behoren, getrouw, oprecht en gerecht zijn ambt vervullen, en zijn werk doen.* Niet wordt geweten dan slechts duister, en nog maar door weinigen, wat in het Woord onder de goede dingen der naastenliefde, welke

ook worden genoemd werken, voorts ook vruchten, en hier nutten, eigenlijk wordt verstaan. Vanuit den zin der letter des Woords gelooft men, dat het is aan de armen geven, den behoeftigen bijstand verlenen, weduwen en wezen weldoen, en eendere dingen meer: maar deze nutten worden niet onder vruchten, werken, en goede dingen der naastenliefde daar verstaan; maar verstaan wordt naar behoren, getrouw, oprecht en gerecht zijn ambt, zaken en werken vervullen; wanneer dit geschiedt, wordt zorg gedragen voor het gemene of openbare welzijn, aldus eveneens voor het Vaderland, het Gezelschap groter en kleiner, en voor den medeburger, den genoot en den broeder, zijnde de Naaste in den breder en strikter zin, zoals boven is gezegd: een ieder immers dan, hetzij hij is priester, hetzij een overheidspersoon en ambtenaar, hetzij een handelaar, hetzij een werkman, doet dagelijks nutten, de priester door prediking, de overheidspersoon en de ambtenaar door hun administratie, de handelaar in zijn zakendoen, en de werkman door zijn werk. Zo bij voorbeeld bewijst de rechter die naar behoren, getrouw, oprecht en gerecht oordeelt, den naaste nut zo vaak hij vonnis velt; de bediener eender zo vaak hij leert; aldus eveneens de overigen. Dat zodanige nutten onder de goede dingen der naastenliefde en onder de werken worden verstaan, blijkt uit de regering des Heren in de hemelen: daar zijn, zoals in de wereld, allen in enige functie en bediening, of in enig ambt of in enig werk; en de afzonderlijken hebben grootheid, welgesteldheid en gelukzaligheid volgens hun getrouwheid, oprechtheid en gerechtigheid daar; een luiaard en een slappeling wordt niet toegelaten in den hemel, maar uitgeworpen of in de hel of in een woestijn, waar hij dan leeft in gebrek aan alles en in ellende. Zulke dingen in de hemelen worden genoemd goede dingen der naastenliefde, werken en nutten. Een elk ook die getrouw, oprecht en gerecht was in zijn ambt en werk in de wereld, is eveneens getrouw, oprecht en gerecht na het heengaan uit de wereld, en hij wordt aangenomen in den hemel door de engelen; en eveneens heeft een ieder volgens het hoedanige van zijn getrouwheid, oprechtheid en gerechtigheid, hemelse vreugde; de oorzaak hiervan is deze, dat een animus die toegewijd is aan zijn taak en werk, vanuit de liefde des nuts, in zijn geheel wordt samengehouden, en alsdan is in een geestelijk verkwikkelijke, zijnde het verkwikkelijke der getrouwheid, oprechtheid en gerechtigheid, en wordt afgehouden van het verkwikkelijke van bedriegerijen en boosaardigheid, voorts van het verkwikkelijke van alleen maar babbelen en banketeren, hetgeen ook het verkwikkelijke van den lediggang is, en lediggang is des duivels oorkussen. Een ieder kan zien dat de Heer in de liefde van dezen niet kan woning hebben, maar dat Hij het kan in de liefde van genen.

5. *Dat er gemene nutten zijn, die ook nutten der naastenliefde zijn.* De eigenlijke en echte nutten der naastenliefde zijn de nutten van ieders functie en beheer, zoals boven is gezegd; en deze worden dan de goede dingen der naastenliefde, waarin bestaat de liefde tot den Heer, of waarmede deze liefde is verbonden, wanneer de mens dezelve doet vanuit geestelijke getrouwheid en oprechtheid, welke is bij hen die de nutten liefhebben omdat zij nutten zijn, en die geloven dat al het goede is uit den Heer. Maar behalve die nutten zijn er ook gemene nutten: getrouw de eegade liefhebben, naar behoren de kinderen opvoeden, het huis voorzichtig bestieren, gerecht handelen met het dienstpersoneel daar; deze werken worden werken der naastenliefde wanneer zij geschieden vanuit de liefde van het nut, en jegens de eegade als zij geschieden vanuit de onderlinge en kuise liefde. Er zijn ook andere gemene nutten, zoals bijdragen aan hetgeen nuttig is en verplicht voor het beheer van de Kerk, welke goede dingen nutten der naastenliefde worden voor zoveel de Kerk als naaste in een hogeren graad wordt geliefd; onder de gemene nutten is ook het bijdragen aan de kosten en de uitvoeringen van te bouwen en in stand te houden weeshuizen, inrichtingen ter opneming van vreemdelingen [*xenodochia*], gymnasia, en eendere andere stichtingen, die voor een deel vrijwillig zijn; hulp verlenen aan behoeftigen, wezen, weduwen, alleen omdat zij behoeftigen, weduwen en wezen zijn, en aan bedelaars geven alleen omdat zij bedelaars zijn, dit zijn nutten der uitwendige naastenliefde, welke naastenliefde medelijden wordt genoemd; maar het zijn niet nutten der inwendige naastenliefde, dan alleen voor zoveel als zij vanuit het nut zelf en de liefde ervan trekken; de uitwendige naastenliefde immers zonder de inwendige is geen naastenliefde; de inwendige tegelijk maakt haar: de uitwendige naastenliefde immers vanuit de inwendige handelt voorzichtig, doch de uitwendige naastenliefde zonder de inwendige handelt onvoorzichtig, en meermalen ongerecht.

6. *Dat de nutten geen nutten der naastenliefde worden bij een ander dan bij hem die strijdt tegen de boze dingen, welke uit de hel zijn;* want de nutten die de mens doet zolang hij in de hel is, dat is, zolang de liefde die zijn leven maakt, daar is en daaruit is, zijn niet de nutten der naastenliefde; die immers hebben niets gemeen met den hemel, en in dezelve is niet de Heer; de liefde van des mensen leven is daar en is daaruit, zolang hij niet had gestreden tegen de boze dingen die daar en daaruit zijn; die boze dingen staan beschreven in den Dekaloog, en zullen worden gezien in de ontvouwing ervan; die nutten welke onder de gedaante van naastenliefde of onder de gedaante van vroomheid geschieden, zijn beschreven in het Woord; die onder de gedaante van naastenliefde aldus bij Mattheus: *“Velen zullen tot Mij zeggen te dien dage: Heer, Heer, hebben wij niet*

bij Uw Naam geprofeteerd, en bij Uw naam demonische dingen ⁹⁾ *uitgeworpen, en in Uw Naam vele deugden gedaan? Maar dan zal Ik hun belijden: Ik ken u niet; wijkt van Mij, gij werkers der ongerechtigheid*", VII: 22, 23; en die onder de gedaante van vroomheid bij Lukas: "*Dan zult gij aanvangen te zeggen: Gegeten hebben wij vóór U, en gedronken, en in onze straten hebt Gij geleerd. Maar Hij zal zeggen: Ik zeg u: Ik ken u niet vanwaar gij zijt, wijkt van Mij, alle gij werkers der ongerechtigheid*", XIII: 26, 27; en eveneens werden zij verstaan onder de vijf dwaze maagden die geen olie hadden in de lampen, tot wie, toen zij kwamen, de Bruidegom zeide: "*Ik ken u niet*", Matth. xxv: 1 tot 12. Zolang immers de helse en duivelse boze dingen door den strijd niet verwijderd zijn, kan de mens wel nutten doen, maar deze hebben niets van naastenliefde en vandaar niets van vroomheid in; zij zijn immers innerlijk bezoedeld.

7. *Aangezien die zijn tegen de liefde tot den Heer, en tegen de naastenliefde jegens den naaste; want alle nutten, die in hun wezen nutten der naastenliefde zijn, zijn uit den Heer, en geschieden uit Hem door de mensen; en alsdan in het nut verbindt Zich de Heer met den mens, of de liefde tot den Heer met de naastenliefde jegens den naaste. Dat niemand enig nut kan doen tenzij uit den Heer, leert Hijzelf bij Johannes: "Die in Mij blijft en Ik in hem, deze draagt veel vrucht, omdat gij zonder Mij niet wat ook kunt doen", xv: 5; vrucht is nut. Dat de nutten die geschieden uit den mens die niet had gestreden of strijdt tegen de boze dingen, welke zijn uit de hel, zijn tegen de liefde tot den Heer en tegen de naastenliefde jegens den naaste, is omdat de boze dingen, welke van binnen in de nutten schuilen, zijn tegen den Heer, aldus tegen de liefde tot Hem, en vandaar tegen de liefde der nutten, zijnde de naastenliefde; want de hel en de hemel kunnen niet tezamen zijn; zij zijn immers tegengesteld, of de een tegen den ander; deswege hebben zij die zodanige nutten doen, den naaste niet lief, dat is, het gemene en openbare welzijn, de Kerk, het Vaderland, het Gezelschap, den medeburger, den genoot en den broeder, die in breiden en strikten zin de naaste zijn. Dat het zo is, bleek mij uit zeer veel ondervinding. Zodanig zijn die nutten binnen den mens die ze doet. Maar buiten den mens zijn het nochtans nutten, ook opgewekt door den Heer bij den mens terwille van het gemene en particuliere goede, maar niet gedaan uit den Heer; en daarom worden die nutten niet beloond in den hemel, maar zij worden beloond en moeten worden beloond in de wereld.*

8. *Dat de nutten die als eerste en laatste doel hebben het eigen goede, niet de nutten der naastenliefde zijn. Dat het einddoel is het al der uitwerking of*

9 *daemonia*, niet *demones*.

het al des nuts, en dat de Heer dat einddoel is, en dat het uit het einddoel is dat het nut het nut der naastenliefde is, werd boven in dit artikel bevestigd. Wanneer dus de mens het einddoel is, dat is, diens eigen goede, dan is hij het al der uitwerking of het al des nuts; vandaar wordt diens nut niet het nut in wezen, maar in schijn, waarin het leven is vanuit het lichaam, en niet enig leven vanuit den geest.

Over de wijsheid en over het geloof

1. *Dat het geloof niet iets anders is dan de waarheid:* De Christelijke wereld begon, nadat de naastenliefde ophield, daarvan onkundig te zijn dat de naastenliefde en het geloof één zijn, bijgevolg dat er geen geloof is waar geen naastenliefde is, en geen naastenliefde waar geen geloof is; vanuit die onwetendheid kwam de blindheid op, dat men niet wist wat naastenliefde en wat geloof is: men begon toen dezelve te scheiden, niet slechts in de denking, maar ook in de leer, en daardoor de Christelijke Kerk, welke in zich één is, te verdelen in meerdere, en deze te onderscheiden volgens de dogma's van het afgescheiden geloof. Wanneer naastenliefde en geloof bij den mens gescheiden zijn, dan wordt niet geweten wat naastenliefde en wat geloof is; naastenliefde immers zal het geven dat er geloof zij, en het geloof zal dit leren; en eveneens zal de naastenliefde verlichten, en het geloof zal zien; en daarom, als de naastenliefde en het geloof worden gescheiden, is de ene noch het andere bij den mens; het is als wanneer gij de kandelaar wegneemt, gij ook het licht wegneemt, en donkerheid volgt. Dit is de oorzaak, dat onder het geloof [heden] wordt verstaan dat wat de mens gelooft en niet ziet; en daarom zegt men dat dit en dat moet worden geloofd; en nauwelijks iemand zegt "ik zie het niet", maar men zegt: "ik geloof". Zo weet niemand of het waar dan wel vals is. Aldus leidt de blinde den blinde, en beiden vallen in den kuil. Dat het geloof niet iets anders is dan de waarheid, wordt weliswaar erkend wanneer men zegt dat het ware is des geloofs, en dat het geloof is van het ware; doch indien wordt gevraagd of dit of dat de waarheid is, zo wordt geantwoord: "Het is des geloofs", en verder onderzoek wordt niet gedaan. Aldus aanvaardt men als waarheid des geloofs, met toegesloten ogen en dichtgestopt verstand, al datgene waarin een ieder is geboren om te geloven. Een zodanige blindheid was door de Ouden nooit geloof genoemd; maar dat wat zij door enig licht in de denking konden erkennen dat het waar was. Vandaar is het, dat in de Hebreeuwse Taal waarheid en geloof één woord zijn. Dat woord is *amen* en *amuna*.

2. *Dat de waarheid waarheid wordt wanneer zij wordt doorvat en geliefd; en dat zij geloof wordt geheten wanneer zij wordt geweten en gedacht.* De verdedigers van het afgescheiden geloof willen dat zij worden geloofd, zeggende dat de geestelijke dingen met het menselijk verstand niet kunnen worden begrepen, omdat zij hetzelfde de boven gaan; maar nochtans ontkennen zij de verlichting niet; de verlichting die zij niet ontkennen, wordt hier verstaan onder de doorvatting, aldus hieronder, dat de waarheid waarheid wordt wanneer zij

wordt doorvat en geliefd; maar nochtans geeft de liefde van het ware het dat de doorvatte waarheid waarheid wordt; zij immers geeft het leven. Dat de verlichting die doorvatting is, is omdat alle waarheid in het licht is, en des mensen verstand kan in dat licht verheven worden; dat alle waarheid is in het licht, is omdat het licht voortgaande uit den Heer als Zon de waarheid zelf is; vandaar is het, dat elk ware in den hemel lichtend is, en dat het Woord, zijnde het Goddelijk Ware, aan de engelen daar het gemene licht geeft; weswege ook de Heer wordt genoemd het Woord, en eveneens het Licht, Joh. 1: 1, 2, 3. Dat het menselijk verstand in dat licht kan worden verheven, is te weten gegeven vanuit veel ondervinding; ook het verstand van hen die niet in de liefde van het ware zijn, maar slechts in de begeerte van weten, of in de aandoening van den roem deswege; met dit verschil, dat zij die in de liefde van het ware zijn, daadwerkelijk in het licht des hemels zijn, en dat zij derhalve in de verlichting en doorvatting van het ware zijn wanneer zij het Woord lezen; de overigen echter zijn niet in de verlichting en doorvatting van het ware, maar slechts in de bevestiging van hun beginselen, waarvan zij niet weten of het ware dingen dan wel valse dingen zijn; met het verschil ook dat zij die in de liefde van het ware zijn, wanneer zij het Woord lezen en vanuit hetzelfde denken, het gezicht van hun verstand bestendig in het beginsel zelf houden, en zo nagaan of dit waar is vooraleer het wordt bevestigd; de overigen echter nemen vanuit de wetenschap van het geheugen een beginsel aan, niet willens te weten of het wel waar is, en hetzelfde, als zij de faam der geleerdheid begeren, door het Woord en door de rede bevestigen; en zodanig is de genius der geleerdheid [*eruditio*, letterlijk ontruwing, of beschaving], zijnde de eigenwaan, dat die elk valse kan bevestigen dermate dat het hunzelf en den anderen toeschijnt een ware te zijn; daarvandaan de ketterijen, de verdeeldheden, en de verdedigingen van met elkander in strijd zijnde dogma's in de Kerk; daarvandaan eveneens het verschil dat zij die in de liefde van het ware zijn, wijs zijn en geestelijk worden, de overigen echter natuurlijk blijven en in geestelijke dingen waanzinnig zijn. Dat de waarheid geloof wordt geheten wanneer zij wordt geweten en gedacht, is omdat de doorvatte waarheid daarna zaak des geheugens wordt, en deze wordt geloofd; daaruit blijkt ook, dat het geloof niet iets anders is dan de waarheid.

3. *Dat de ware dingen des geloofs enerzijds den Heer beschouwen, anderzijds den naaste.* Alle ware dingen beschouwen deze drie als hun universele objecten: boven zich den Heer en den hemel, naast zich de wereld en den naaste, en beneden zich den duivel en de hel; en de ware dingen zullen den mens leren hoe hij kan worden gescheiden van den duivel en de hel, en verbonden met

den Heer en den hemel, en zulks door een leven in de wereld waarin hij is, en door een leven met den naaste met wien hij is; door dit en dat geschiedt alle scheiding en verbinding, Opdat de mens worde gescheiden van den duivel en de hel, en verbonden met den Heer en den hemel, zal hij de boze dingen weten en vanuit die de valse dingen, omdat deze de duivel en de hel zijn; en zal hij de goede dingen weten en vanuit die de ware dingen, omdat deze de Heer en de hemel zijn. Dat de boze en de valse dingen de duivel en de hel zijn, is omdat die daarvandaan zijn; en dat de goede en de ware dingen den Heer en de hemel zijn, is omdat die daarvandaan zijn. Als de mens deze en die dingen niet weet, ziet hij niet enigen weg van uitgang uit de hel, en niet enigen weg tot ingang in den hemel; de ware dingen zullen dat leren, en de ware dingen die leren zijn den mens gegeven in het Woord en vanuit het Woord: en omdat de weg hierheen en daarheen is vanuit de wereld, en in de wereld is het leven van den mens, en met den naaste daar, is derhalve dat leven de weg dien de ware dingen zullen leren; als dus des mensen leven is volgens de ware dingen des Woords, zo wordt de weg tot de hel en uit de hel gesloten, en wordt de weg tot den Heer en uit den Heer geopend, en des mensen leven wordt des Heren leven bij hem. Dit is het wat wordt verstaan onder des Heren woorden bij Johannes: “*Ik, Ik ben de weg, de waarheid en het leven*”, xiv: 6. Andersom echter: als des mensen leven is tegen de ware dingen des Woords, zo wordt de weg uit den hemel en tot den hemel gesloten, en wordt de weg tot de hel en uit de hel geopend, en des mensen leven wordt niet het leven, maar wordt de dood. Dat het leven des Heren bij den mens het leven der naastenliefde jegens den naaste is, en dat de verbinding is in de liefde der nutten, is boven aangaande de naastenliefde gezegd; en omdat de ware dingen dit leven zullen leren, zo blijkt dat die enerzijds den Heer beschouwen, en anderzijds den naaste.

4. *Dat de ware dingen leren hoe de Heer moet worden toegegaan, daarna hoe de Heer door den mens nutten doet.* Hoe de Heer wordt toegegaan¹⁰), is nu gezegd, en zal in de ontvouwing van den Dekaloog uitvoerig worden gezegd; hoe echter de Heer daarna door den mens nutten doet, zal nu gezegd worden. Het is bekend, dat de mens niet kan doen enig goede uit zich dat in zich het goede is, maar uit den Heer; bijgevolg niet enig nut dat in zich nut is; het nut immers is het goede; waaruit volgt, dat de Heer elk nut dat het goede is, door den mens doet. Dat de Heer wil dat de mens het goede doe zoals vanuit zich, is elders getoond; hoe echter de mens het goede zal doen zoals vanuit zich,

10 Het Latijn des Woods maakt onderscheid tussen *addire* (toegaan) en *ire ad* (gaan tot).

zullen ook de ware dingen des Woords leren; en omdat de ware dingen dit zullen leren, zo blijkt dat de ware dingen zijn der wetenschap en der denking, en dat de goede dingen zijn des wils en der daad; en dat zo de ware dingen worden goede dingen door willen en doen; hetgeen immers de mens wil en doet, dit noemt hij het goede, doch wat de mens weet en denkt, dit noemt hij het ware; en dat wat in de daad is, aldus in het goede, is èn willen èn denken èn weten. De samenvatting ervan dus in het laatste is het goede; dit heeft in zich een uitwendigen vorm vanuit de ware dingen in de denking, en een inwendigen vorm vanuit de liefde des wils. Hoe echter de Heer nutten, zijnde de goede dingen, doet bij den mens, is ook gezegd en getoond in de ontvouwing van de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid.

5. *Dat het ene en het andere leren de geestelijke, de zedelijke, en de burgerlijke ware dingen.* Eerst zal gezegd worden wat geestelijke ware dingen, zedelijke ware dingen, en burgerlijke ware dingen zijn; ten tweede, dat de geestelijke mens ook een zedelijk en burgerlijk mens is; ten derde, dat het geestelijke is in het zedelijke en het burgerlijke; ten vierde, dat er, als zij worden gescheiden, geen verbinding is met den Heer.

1. *Wat geestelijke ware dingen, zedelijke ware dingen, en burgerlijke ware dingen zijn.* Geestelijke ware dingen zijn die welke het Woord leert over God, dat Hij is de ene Schepper des Heelals; dat Hij is Oneindig, Eeuwig, Almachtig, Alwetend, Alomtegenwoordig, Voorzienend; dat de Heer ten aanzien van het Menselijke Zijn Zoon is; dat God Schepper en Hij één is; dat Hij is de Verlosser, Hervormer, Wederverwekker en Heiland; dat Hij is de Heer des hemels en der aarde; dat Hij is de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid; dat Hij is het Goede Zelf en het Ware Zelf; dat Hij is het Leven Zelf; dat het al der liefde, der naastenliefde, en van het goede, voorts het al der wijsheid, des geloofs, en van het ware is uit Hem en niets uit den mens; en vandaar dat geen mens verdienste heeft uit enige liefde, naastenliefde en enig goede, ook niet uit enige wijsheid, enig geloof en enig ware; dat derhalve Hij Alleen moet worden aanbeden; zo verder dat het heilige Woord Goddelijk is, dat er het leven na den dood is, dat er de hemel en de hel zijn, de hemel voor hen die goed leven, en de hel voor hen die boos leven; en meerdere dingen die zijn der leer vanuit het Woord, als aangaande den Doop en het Heilig Avondmaal; deze en eendere dingen zijn eigenlijk geestelijke ware dingen. De zedelijke ware dingen echter zijn die welke het Woord leert aangaande het leven van den mens met den naaste, welk leven de naastenliefde wordt genoemd, welker goede dingen, zijnde de nutten, samengevat betrekking hebben op de gerechtigheid en de billijkheid, op de

oprechtheid en de rechtheid, op de kuisheid, op de matigheid, op de waarheid, op de voorzichtigheid, en op de welwillendheid; tot de ware dingen van het zedelijk leven behoren ook de tegengestelde dingen welke de naastenliefde vernietigen, en in hoofdzaak betrekking hebben op de ongerechtigheid en de onbillijkheid, op de onoprechtheid en het bedrog, op de wulpsheid, op de onmatigheid, op de leugen, op de arglist, op onvriendschap, haat en wraak, en op onwelwillendheid. Dat deze dingen eveneens ware dingen van het zedelijk leven worden geheten, is omdat de mens alle dingen, waarvan hij denkt dat het zo is, hetzij boos hetzij, goed, rangschikt onder de ware dingen; hij zegt immers dat het waar is dat dit boos en dat goed is: dit zijn zedelijke ware dingen. De burgerlijke ware dingen echter zijn de burgerlijke wetten van koninkrijken en burgerijen [*civitates*], welke in hoofdzaak betrekking hebben op verscheidene gerechtigheden die hebben te geschieden, en in het tegenovergestelde op verscheidene gewelddadigheden die metterdaad plaats vinden.

2. *Dat de geestelijke mens ook een zedelijk en burgerlijk mens is.* Het wordt door velen geloofd dat geestelijk diegenen zijn die de boven opgesomde geestelijke ware dingen weten, en te meer zij die ze spreken, en nog meer zij die met enig verstand ze doorvatten; maar nochtans zijn die niet geestelijk; het is slechts een weten, en vanuit wetenschap een denken en spreken, en vanuit de gave des verstands die ieder mens heeft, een doorvatten; en deze dingen alleen maken niet den geestelijken mens; hun ontbreekt de liefde vanuit[*ex*] den Heer, en de liefde uit [*a*] den Heer is de liefde der nutten, welke de naastenliefde wordt genoemd; in deze verbindt Zich de Heer met den mens, en maakt hem geestelijk; hij doet immers dan uit den Heer nutten, en niet uit zichzelf. Dit leert de Heer in vele plaatsen in het Woord, en aldus bij Johannes: “*Blijft in Mij, ook Ik in u. Gelijkerwijs de rank niet vrucht kan dragen uit zichzelf tenzij hij gebleven zal zijn in den wijnstok, aldus ook gij niet tenzij gij in Mij zult gebleven zijn. Ik, Ik ben de wijnstok, gij de ranken; die blijft in Mij, en Ik in hem, deze draagt veel vrucht; omdat zonder Mij gij niet wat ook kunt doen*”, xv: 4, 5; de vruchten zijn de nutten of de goede dingen der naastenliefde, en de goede dingen der naastenliefde zijn niet iets anders dan de zedelijke goede dingen. Daaruit blijkt, dat de geestelijke mens ook een zedelijk mens is. Dat de zedelijke mens eveneens is een burgerlijk mens, is omdat de burgerlijke wetten de nutten zelf in daad zijn, en deze worden genoemd uitoefeningen, werken en daden. Als voorbeeld diene het zevende gebod van den Dekaloog: “Gij zult niet stelen”. Het geestelijke in dat gebod is: niet iets aan den Heer ontnemen, en aan zich toeschrijven, en zeggen dat dit het zijne is; voorts ook

door valse dingen iemand de ware dingen zijns geloofs afnemen: het zedelijke daarin is, niet onoprecht, ongerecht, en bedriegelijk handelen met den naaste, en hem diens schatten ontfutselen; het burgerlijke echter is: niet stelen. Wie kan niet zien, dat een mens die geleid wordt door den Heer, en daardoor een geestelijk mens is, ook een zedelijk en burgerlijk mens is? Diene ook het vijfde gebod tot voorbeeld: “Gij zult niet doden”. Het geestelijke daarin is: Niet zult gij loochenen God, aldus den Heer, want Hem loochenen is Hem doden en kruisigen bij zich; voorts niet het geestelijk leven van den mens vernietigen, want zo doodt gij diens ziel. Het zedelijke is: niet zult gij den naaste haten, en wraak over hem begeren; de haat immers en de wraak heeft de vermoording van hem in zich. En het burgerlijke is: niet zult gij zijn lichaam doden. Uit deze dingen kan men zien, dat een geestelijk mens, zijnde hij die door den Heer wordt geleid, ook een zedelijk en burgerlijk mens is; anders hij die geleid wordt door zichzelf, waarover aanstonds.

3. *Dat het geestelijke is in het zedelijke en het burgerlijke.* Dit volgt uit de boven gezegde dingen, namelijk dat de Heer Zich verbindt met den mens in de liefde der nutten, of in de naastenliefde jegens den naaste; het geestelijke is vanuit de verbinding van den Heer, het zedelijke is vanuit de naastenliefde, en het burgerlijke vanuit de uitoefening ervan. Het geestelijke zal in den mens zijn, opdat hij gezaligd worde; en dit is uit den Heer, niet boven of buiten den mens, maar binnen hem; dit kan niet zijn in des menschen wetenschap alleen en vandaar in diens denking en spraak; het zal zijn in diens leven, en zijn leven is willen en doen; en daarom, wanneer weten en denken eveneens willen en doen is, dan is het geestelijke in het zedelijke en het burgerlijke. Als zij zeggen: Hoe kan ik willen en doen? zo is het antwoord: Strijdt tegen de boze dingen die uit de hel zijn, en gij zult willen en doen, niet uit u, maar uit den Heer; want eenmaal de boze dingen verwijderd zijnde, doet de Heer alle dingen.

4. *Dat als zij worden gescheiden, er geen verbinding met den Heer is.* Dit kan worden gezien uit de rede en uit de ondervinding. *Uit de rede:* Als een mens een zodanig geheugen en een zodanig verstand heeft, dat hij kan weten en doorvatten alle ware dingen des hemels en der Kerk, en niet enige ervan wil doen, wordt dan niet van hem gezegd, dat hij een inzichtsvol mens is, maar boos? ja zelfs, dat hij des te meer gestraft moet worden? Daaruit volgt, dat wie het geestelijke scheidt van het zedelijke en het burgerlijke, niet is een geestelijk mens, noch een zedelijk mens, noch een burgerlijk mens. *Uit de ondervinding:* Er zijn zodanigen in de wereld; en met dezulken heb ik gesproken na den dood, en ik heb gehoord dat zij alle dingen des Woords wisten, en vele ware dingen vandaar; en dat zij geloofd hadden dat zij daardoor zouden blinken

in den hemel zoals sterren; maar toen hun leven werd uitgevorst, werd bevonden dat dit leven louter lichamelijk en wereldlijk was, en vanwege de boze dingen en misdaden die zij bij zichzelf hadden gedacht en gewild, hels; derhalve werden hun alle dingen afgenomen die zij hadden geweten vanuit het Woord, en zij werden ieder zijn eigen wil, en neergeworpen in de hel tot huns gelijken, waar zij waanzinnig spraken volgens hun denkingen in de wereld, en schandelijkheden uitvoerden volgens hun liefden daar.

6. *Dat het geloof is die dingen weten en denken, en de naastenliefde die dingen willen en doen.* Dat de waarheid het geloof wordt geheten wanneer de mens haar weet en denkt, is boven bevestigd; dat echter de waarheid naastenliefde wordt, wanneer de mens haar wil en doet, zal nu bevestigd worden; de waarheid is zoals een zaad, hetwelk, buiten de aarde beschouwd, slechts een zaad is; doch wanneer het komt in de aarde, wordt het een plant of een boom, en neemt zijn eigen vorm aan, en krijgt vandaar een anderen naam. De waarheid is ook zoals een kleet, dat buiten den mens slechts een lap stof is, aangepast aan het lichaam; maar wanneer het wordt aangetrokken, wordt het een bekleding waarin de mens is. Iets eenders is het geval met de waarheid en de naastenliefde. De waarheid als zij wordt geweten en gedacht, is slechts waarheid, en wordt geloof genoemd; wanneer echter de mens haar wil en doet, wordt zij naastenliefde; geheel en al zoals het zaad een plant of een boom wordt, of zoals een lap stof een bekleding wordt waarin de mens is. De wetenschap en daaruit de denking zijn eveneens twee vermogens onderscheiden van den wil en de daad daaruit, en eveneens kunnen zij gescheiden worden; de mens immers kan veel dingen weten en denken die hij niet wil en vandaar niet doet; doch gescheiden zijnde maken zij niet des mensen leven, maar verbonden maken zij het. Iets eenders is het geval met het geloof en de naastenliefde. Deze dingen mogen nog door vergelijkingen worden toegelicht: Licht en warmte in de wereld zijn twee onderscheiden dingen, die èn gescheiden èn verbonden kunnen worden; gescheiden worden zij ook in wintertijd, en verbonden in zomertijd; doch gescheiden maken zij niet het plantaardige leven, dat is, brengen zij niet iets voort; doch verbonden maken zij het en brengen voort. Verder: long en hart in den mens zijn twee onderscheiden dingen, welker bewegingen èn gescheiden èn verbonden kunnen worden; zij worden gescheiden in bezwijmingen en verstikkingen; maar gescheiden maken zij niet het leven van des mensen lichaam, doch verbonden maken zij het. Iets eenders is het met de wetenschap en daaruit de denking des mensen, waartoe het geloof behoort, en met den wil en de daad, waartoe de naastenliefde behoort; de long stemt ook overeen met de denking

en vandaar met het geloof, en eender het licht; en het hart stemt overeen met den wil en vandaar met de naastenliefde, eender de warmte. Vanuit deze dingen kan men zien, dat in een geloof gescheiden van de naastenliefde niet méér van leven is dan in weten en denken gescheiden van willen en doen; het leven dat daaraan inis, is alleen dit dat men wil denken, en zich forceert [*faciat se*] te spreken, aldus te geloven.

7. *En daarom, wanneer de Goddelijke Liefde des Heren ontstaat bij den mens in de naastenliefde, zijnde de ware dingen willen en doen, ontstaat de Goddelijke Wijsheid des Heren bij den mens in het geloof, zijnde de ware dingen weten en denken.* Wat de Goddelijke Liefde des Heren is, en wat Zijn Goddelijke Wijsheid, is boven gezegd; over de naastenliefde en het geloof, en over de verbinding des Heren in de liefde der nutten, zijnde de naastenliefde bij den mens, is ook gesproken; nu zal ook worden gehandeld over de verbinding van den Heer met het geloof bij hem. De Heer verbindt Zich met den mens in de naastenliefde en vanuit die in het geloof, niet echter in het geloof en vanuit dat in de naastenliefde: de oorzaak hiervan is deze, dat de verbinding van den Heer met den mens is in de liefde van diens wil, welke het leven van hem maakt, dus in de naastenliefde, welke het geestelijke leven van hem maakt; vanuit deze maakt de Heer levend de ware dingen der denking, welke de ware dingen des geloofs worden genoemd, en verbindt die met het leven. De eerste ware dingen bij den mens, welke het geloof worden genoemd, zijn nog niet levend; zij zijn immers van het allene geheugen, en vandaar der denking en der spraak, gebonden aan zijn natuurlijke liefde, die vanuit zijn weetbegeerte die dingen put, en vanuit de begeerte naar roem vanwege de wetenschap of vanwege de ontwikkeling [*eruditio*] ze opwekt, zodat hij ze ofwel

denkt ofwel spreekt; doch die ware dingen worden dan eerst levend gemaakt, wanneer de mens wordt wederverwekt, hetgeen geschiedt door een leven volgens die, welk leven de naastenliefde is. Dan wordt het gemoed van den geestelijken mens geopend, in welk gemoed de verbinding geschiedt van den Heer met den mens, en vandaar worden levend gemaakt de ware dingen der kindsheid, der knapenjaren, en der eerste jongelingsjaren van den mens. De verbinding van de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid geschiedt dan met de naastenliefde bij den mens, en van de Goddelijke Wijsheid en de Goddelijke Liefde in het geloof bij hem, en maakt dat zoals de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid in den Heer één zijn, ook de naastenliefde en het geloof bij den mens één zijn. Maar over deze dingen zal meer worden gezegd in de ontvouwing van den Dekaloog.

8. Dat de verbinding van de naastenliefde en het geloof wederkerig is. Dat de verbinding van de naastenliefde en het geloof wederkerig is, werd boven ontvouwd, waar gehandeld is over de wederkerige verbinding van de liefde en de wijsheid, en dezelve werd toegelicht door de overeenstemming met de wederkerige verbinding van hart en long.

XII. Dat de Heer door Zijn Goddelijke Liefde en Zijn Goddelijke Wijsheid bezielt alle dingen in den hemel en alle dingen in de wereld tot aan de laatsten ervan toe, sommige opdat zij leven, en sommige opdat zij zijn en bestaan. Het oog ziet het heelal, en het gemoed denkt daarover, eerst dat het geschapen is, en daarna door Wien het geschapen is. Een gemoed dat denkt vanuit het oog, denkt dat het heelal is geschapen uit de natuur; het gemoed echter dat niet denkt vanuit het oog, denkt dat het vanuit God is; het gemoed echter dat op den middenweg is, denkt dat het heelal is vanuit een Zijnde [*ens*], waarvan het geen idee heeft; het doorvat immers dat niet iets vanuit het niets is; maar dit gemoed valt in de natuur, omdat het aangaande het oneindige de idee van ruimte heeft, en aangaande het eeuwige de idee van tijd. Dezen zijn innerlijk natuurlijk; en zij die over de natuur als schepster eenvoudig denken, zijn uiterlijk natuurlijk; zij echter die over God als de Schepper des heelals, vanuit godsdienst eenvoudig denken, zijn uiterlijk geestelijk; zij echter die over God als Schepper des heelals, vanuit godsdienst wijs denken, zijn innerlijk geestelijk; maar dezen en genen denken vanuit den Heer. Om nu te doorvatten en zo te weten, dat alle dingen zijn geschapen uit God, zijnde de Heer uit het eeuwige, de Goddelijke Liefde Zelf en de Goddelijke Wijsheid Zelf, aldus het Leven Zelf, moet op streng onderscheiden wijze worden voortgeschreden; hetgeen geschieden zal in deze orde: 1. Dat de Heer is de Zon in den engellijken hemel; 2. Dat vanuit die Zon is de oorsprong aller dingen; 3. Dat vanuit die Zon de tegenwoordigheid des Heren is overal; 4. Dat alle dingen die geschapen zijn, tot de volgzzaamheid aan het Leven zelf, zijnde de Heer, geschapen zijn; 5. Dat de zielen des levens, en de levende zielen, en de plantaardige zielen, uit het leven dat uit den Heer is, worden bezielt door nutten en volgens dezelve.

1. Dat de Heer is de Zon in de engelinnen hemel. Dat de Heer is de Zon in den engellijken hemel, daarvan was men tot dusver onkundig, omdat het onbekend was, dat de geestelijke wereld is onderscheiden van de natuurlijke wereld, en dat gene boven deze is, en zij onderling niets gemeen hebben dan zoals het eerdere en het latere, en zoals de oorzaak en de uitwerking; vandaar was het onbekend wat het geestelijke is, en bovendien dat in gene wereld engelen en geesten zijn, en dat dezen en genen mensen zijn in alle gelijkenis

met de mensen in de wereld, met het allene verschil dat genen geestelijk zijn, en de mensen natuurlijk; voorts dat alle dingen die daar zijn, vanuit allenen geestelijken oorsprong zijn, en dat alle dingen die hier zijn, vanuit zowel geestelijken als natuurlijke oorsprong zijn. En omdat deze dingen onbekend waren, was het ook onbekend dat de engelen en de geesten een ander licht en een andere warmte hebben dan de mensen; en dat het licht en de warmte daar hun wezen trekken uit hun Zon, zoals het licht en de warmte in de natuurlijke wereld hun wezen uit onze zon, bijgevolg dat het wezen van het licht en de warmte vanuit hun Zon geestelijk is, en dat het wezen van het licht en de warmte vanuit onze zon natuurlijk is, waaraan evenwel het geestelijke vanuit hun Zon is toegevoegd, hetwelk bij den mens diens verstand verlicht, terwijl het natuurlijke diens oog verlicht. Uit deze en gene dingen blijkt, dat de Zon der geestelijke wereld in haar wezen datgene is waaruit al het geestelijke zijn opkomst [*ortus*] trekt; en dat de zon der natuurlijke wereld in haar wezen datgene is waaruit al het natuurlijke zijn opkomst trekt: het geestelijke kan nergens anders vandaan het wezen trekken dan vanuit de Goddelijke Liefde en vanuit de Goddelijke Wijsheid, want liefhebben en wijszijn is geestelijk; het natuurlijke echter kan nergens anders vandaan zijn wezen trekken dan vanuit louter vuur en vanuit louter licht. Daaruit nu volgt, dat de Zon der geestelijke wereld in haar Zijn is God, zijnde de Heer uit het eeuwige, en dat de warmte vanuit die Zon is de liefde, en het licht vanuit die Zon is de wijsheid. Dat tot nu toe niet wat ook is onthuld aangaande die Zon, hoewel zij in veel plaatsen in het Woord wordt verstaan waar de Zon wordt genoemd, is omdat het niet onthuld mocht worden voordat het Laatste Gericht was voltrokken, en uit den Heer de Nieuwe Kerk, zijnde Nova Hierosolyma, moest worden geïnstauréerd; dat het niet eerder is onthuld, heeft verscheidene oorzaken, maar het is hier niet ter plaatse dezelve aan te voeren. Wanneer eenmaal bekend is geworden, dat engelen en geesten mensen zijn, en zij onder elkander leven zoals de mensen in de wereld, en zij geheel en al boven de natuur zijn, en de mensen binnen de natuur, zo kan dan vanuit de rede worden geconcludeerd, dat genen een andere Zon hebben, en dat zij het is vanuit dewelke het al der liefde en het al der wijsheid den oorsprong afleidt, en vandaar het al van het waarlijk menselijke leven. Dat die Zon mij is verschenen [of van mij is gezien, *visus est*], en eveneens daarin de Heer, zie men in het Werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, n 116 tot 140; en in het Werkje OVER DE PLANETEN EN OVER DE AARDBOLLEN IN HET HEELAL, n 40, 41, 42.

2. *Dat vanuit die Zon de oorsprong van alle dingen is.* Niet kan door iemand gedacht worden, dat het heelal uit het eeuwige is, en dat het is uit het niets; en vandaar kan niet worden ontkend dat het geschapen is, en door Iemand, en dat Die is het Zijn zelf in zich Oneindig en Eeuwig, de Liefde zelf, de Wijsheid zelf, en het Leven zelf; en dat Hij ook is het gemene Middelpunt, uit hetwelk Hij schouwt, regeert en voorziet alle dingen als aanwezig, waarmede verbinding wordt gegeven, en volgens de verbinding het leven der liefde en der wijsheid, en gezegendheid en gelukzaligheid; en dat dit middelpunt verschijnt voor de engelen als Zon, vurig en vlamig, en dat die verschijning is vanuit de Goddelijke Liefde en vanuit de Goddelijke Wijsheid, welke voortgaan uit Hem, vanuit dewelke al het geestelijke ontstaat, en door het geestelijke, middels de zon der wereld, al het natuurlijke. Het menselijk gemoed kan krachtens het verstand, dat in de waarheden des lichts kan worden verheven, indien het wil, zien dat het heelal uit God, Die zodanig en Die één is, geschapen is. Daar er dus twee zonnen zijn, de een van de geestelijke wereld, en de ander van de natuurlijke wereld, en de Zon der geestelijke wereld schouwt uit het eerste tot laatsten, en de zon der natuurlijke wereld uit het middelste tot laatsten, zo blijkt, dat de Zon der geestelijke wereld — waarin God is, en die vanuit God is, Die het leven zelf is — datgene is vanuit hetwelk alle dingen zijn gemaakt en geschapen; en dat de zon der wereld — waarin vuur is, en die vanuit vuur is, die niet het leven is — datgene is waardoor die dingen zijn geschapen welke beneden het midden zijn, en welke in zich dood zijn; en daarom is de natuur erkennen, welke in zich dood is, het vuur aanbidden dat in de zon der wereld is: zij die dit doen, zijn dood; doch het Leven als schepper erkennen, is God aanbidden, Die in de Zon des hemels is; zij die dit doen, zijn levend. Dode mensen worden degenen geheten die in de hel zijn: levende mensen echter worden degenen geheten die in den Hemel zijn.

3. *Dat vanuit die Zon is de tegenwoordigheid des Heren overal.* Dat de Heer alomtegenwoordig is, is vanuit het Woord in de Kerk bekend; en wat Zijn tegenwoordigheid is, en hoedanig, is eerder gezegd; hier nu zal worden gezegd hoe dit kan worden begrepen: het kan worden begrepen vanuit de overeenstemming van de zon der wereld met de Zon des Hemels, en vandaar van de natuur met het Leven; welke overeenstemming ook van dienst is voor de vergelijking. Een ieder is het bekend [*novit*], dat de zon der wereld is overal in haar wereld, en dat haar tegenwoordigheid bestaat door het licht en door de warmte; en deze tegenwoordigheid is zodanig, hoewel op een afstand, dat zij als het ware in dezelve is; het verschil is, dat de warmte die zij uitzendt, vuur in haar oorsprong is, en het licht dat zij ook uitzendt, een vlam daaruit

in zijn oorsprong is; en dat alle dingen welke door die zon zijn geschapen, de recipiënten ervan zijn, volmaakt meer en minder volgens de vormen en de afstanden. Vandaar is het, dat alle dingen der natuurlijke wereld volgens de tegenwoordigheid der zon groeien, en volgens de afwezigheid ervan afvallen [*decrescant*]; zij groeien alnaar de warmte met haar licht één maakt; zij vallen af naarmate de warmte met haar licht niet één maakt. Maar deze zon werkt in de dingen die beneden haar zijn, welke de natuurlijke dingen worden genoemd; doch zij werkt volstrekt niets in de dingen die boven haar zijn, en de geestelijke dingen worden genoemd: werken immers in de lagere dingen is volgens de orde; doch werken in de hogere dingen is tegen de orde, want dit is werken in de dingen vanuit welke zij zijn; doch werken in de lagere dingen is volgens de orde, want dat is werken in de dingen die vanuit haar zijn. Het is de Zon des hemels vanuit welke de zon der wereld is, en het zijn de geestelijke dingen vanuit welke de natuurlijke dingen zijn. Uit deze vergelijking kan enigermate de tegenwoordigheid vanuit de zon worden gezien. Doch de tegenwoordigheid van de Zon des hemels is universeel, niet alleen in de geestelijke wereld waar de engelen en de geesten zijn, maar ook in de natuurlijke wereld waar de mensen zijn; want de mensen nemen nergens anders vandaan de liefde van hun wil en de wijsheid van hun verstand op; en zonder die Zon zou niet enig dier leven, noch enig plantaardige ontstaan; over welke zaak men zie hetgeen eender is gezegd en toegelicht. De tegenwoordigheid van deze Zon bestaat ook door warmte en licht, maar de warmte ervan is in haar wezen de liefde, en het licht ervan is in zijn wezen de wijsheid; en daaraan geeft het licht en de warmte van de zon der wereld aanvullende hulp [*succenturiat*] door datgene toe te voegen waardoor zij ontstaan in de natuur en blijven bestaan daar. Maar de tegenwoordigheid van de Zon des hemels door de geestelijke warmte en het geestelijke licht verschilt van de tegenwoordigheid van de zon der wereld, welke is door de natuurlijke warmte en het natuurlijk licht, hierin, dat de tegenwoordigheid van de Zon des hemels universeel is en heersende zowel in de geestelijke wereld als in de natuurlijke wereld, terwijl de tegenwoordigheid van de zon der wereld slechts is speciaal voor de natuurlijke wereld, en daar dienaar is [*famulans*]; voorts hierin, dat de tegenwoordigheid van de Zon des hemels niet is in een uitgebreide van ruimte en tijd, terwijl de tegenwoordigheid van de zon der wereld is in dezelve, want het uitgebreide van ruimte en tijd is met de natuur geschapen; vandaar is het, dat de tegenwoordigheid van de Zon des hemels de alomtegenwoordigheid is. De tegenwoordigheid van de Zon des hemels is in zich beschouwd bestendig; de Zon des hemels immers is altijd in haar

opkomst en in haar macht [*potential*]; maar bij de opnemenden, zijnde vooral de engelen, de geesten en de mensen, is zij onbestendig en niet in haar macht; zij wordt immers gevarieerd volgens de opneming. Hierin stemt die Zon overeen met de zon der wereld, namelijk dat deze ook bestendig is op haar plaats en in haar kracht [*virtus*], maar dat zij in den aardbol, die de recipiënt is, onbestendig wordt en niet in haar kracht; zij wordt immers gevarieerd volgens de omwentelingen rondom zijn as, welke dagen en nachten maken, en volgens de voortschrijdingen rondom de zon, welke lenten, zomers, herfst en winters maken. Aan de hand hiervan verschijnt de overeenstemming van de natuurlijke dingen der wereld met de geestelijke dingen des hemels. De tegenwoordigheid van de Zon des hemels in de natuurlijke wereld kan ook enigermate worden toegelicht door de tegenwoordigheid van het verstand en den wil in het lichaam van den mens; wat daar het verstand denkt, dat spreekt ogenblikkelijk de mond; en wat de wil bedoelt, dat doet ogenblikkelijk het lichaam; het gemoed des mensen immers is zijn geestelijke wereld, en zijn lichaam is zijn natuurlijke wereld; vandaar is het, dat de mens door de Ouden werd geheten een mikrokosmos. Vanuit deze dingen, eenmaal verstaan zijnde, kan de wijze mens zien en doorvatten de Goddelijke werking en den geestelijken invloed in de objecten der natuur, hetzij het een boom is met zijn vrucht, hetzij een plant met haar zaad, hetzij een worm met een cocon en een vlinder daarvanuit, hetzij een bij met haar honing en was, hetzij een ander dier, en hij kan lachen om den waanzin van hen die daarin de allene natuur zien en doorvatten.

4. *Dat alle dingen die geschapen zijn, tot volgzaamheid aan het Leven Zelf, hetwelk de Heer is geschapen zijn.* Eerst zal iets worden gezegd aangaande het leven, en daarna aangaande de schepping van alle dingen tot volgzaamheid [*obsequia*] aan het leven. Het leven is liefde en wijsheid, want voor zoveel de mens God en den naaste liefheeft, door de wijsheid, voor evenzoveel leeft hij; het leven zelf echter, zijnde het leven van alle dingen, is de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid; de Goddelijke Liefde is het Zijn [*Esse*] des levens, en de Goddelijke Wijsheid het Bestaan [*Existere*] ervan; dit verenigt met het andere over en weer is de Heer; het ene en het andere, zowel het Goddelijk Zijn als het Goddelijk Bestaan, is oneindig en eeuwig, omdat de Goddelijke Liefde is oneindig en eeuwig, en de Goddelijke Wijsheid is oneindig en eeuwig. Hoewel deze en gene verbinding kan hebben met den engel en met den mens, bestaat er nochtans geen reden van het eindige en het oneindige; maar omdat het bezwaarlijk onder het verstand valt, hoe er enige verbinding kan zijn wanneer er geen reden bestaat, zal het derhalve

worden ontvouwd: Niet bestaat er enige reden tussen het natuurlijke en het geestelijke, maar er bestaat verbinding door overeenstemmingen; ook bestaat er geen reden tussen het geestelijke waarin de engelen van den laatsten Hemel zijn, met het hemelse waarin de engelen van den hoogsten Hemel zijn; maar er bestaat verbinding door overeenstemmingen; eender bestaat er geen reden tussen het hemelse waarin de engelen van den hoogsten Hemel zijn, met het Goddelijke des Heren, maar er bestaat nochtans verbinding door overeenstemmingen; hoedanig de verbinding is door de overeenstemmingen is, is elders gezegd en getoond. Dat het Goddelijke oneindig en eeuwig is, is omdat het is het al in alle dingen des levens der liefde en der wijsheid bij de engelen en bij de mensen; en dezen en genen zijn geschapen ontvangers des levens uit den Heer, dus eindig, en de Heer is ongeschapen, in Zich het Leven, en vandaar het Leven zelf; en daarom, al zouden de mensen en vanuit hen de engelen en de geesten tot in het eeuwige worden vermenigvuldigd, dan geeft nochtans de Heer hun het leven, en leidt Hij hen vanuit Zich in de meest afzonderlijke dingen, zoals men boven, waar over Zijn Goddelijke Voorzienigheid is gehandeld, zie bevestigd; hierin is het eeuwige en waar het eeuwige is, daar is ook het oneindige. Aangezien er niet enige reden is tussen het oneindige en het eindige, laat daarom een ieder zich daarvoor wachten om over het oneindige te denken als over niets [*de nullol*]; aangaande niets kan niet worden gesproken over het oneindige en het eeuwige, noch over de verbinding met iets; vanuit niets wordt ook niet iets: maar het oneindig en eeuwig Goddelijke is *Zijn* zelf, vanuit hetwelk het eindige wordt geschapen, waarmede er verbinding is. Maar dit zou met veel dingen uitvoerig kunnen worden toegelicht door vergelijkingen van natuurlijke met geestelijke dingen, waartussen geen verhouding bestaat, maar nochtans verbinding door overeenstemmingen; zodanig is alle oorzaak en uitwerking onderling, zodanig is het eerdere en het latere onderling, en zodanig is de hogere en de lagere graad onderling, en zodanig is de liefde en de wijsheid der mensen en der engelen onderling; maar nochtans is de liefde en de wijsheid der engelen, hoewel zij onuitsprekelijk en onbegrijpelijk voor den mens is, toch nog de ene en de andere eindig, en niet vatbaar voor het oneindige dan alleen door overeenstemmingen. Dat alle dingen zijn geschapen tot volgzzaamheid aan het Leven, hetwelk de Heer is, volgt in zijn orde hieruit, dat de mensen en vanuit hen de engelen zijn geschapen tot opneming van het leven uit den Heer, en eveneens niets anders zijn dan receptakels, hoewel het hun in het vrije waarin zij worden gehouden door den Heer, toeschijnt alsof zij geen receptakels waren; maar nochtans zijn zij het, zowel de goeden als de bozen;

het vrije immers waarin zij worden gehouden, is eveneens uit den Heer. Het leven der mensen en der engelen is verstaan, en daaruit denken en spreken; en het is willen en daaruit doen; en daarom zijn deze dingen eveneens des levens uit den Heer, omdat zij de uitwerkingen des levens zijn. Alle dingen die in de wereld geschapen zijn, zijn geschapen tot nut, het voordeel, ook tot verlustiging der mensen, sommige dichtst nabij, sommige verderaf. Omdat nu deze dingen terwille van den mens zijn geschapen, zo volgt dat zij zijn tot volgzzaamheid aan den Heer, Die het Leven bij hen is. Zij verschijnen volgzzaam bij de goeden, omdat dezen leven uit den Heer, maar niet bij de bozen; maar nochtans strekken de dingen, die geschapen zijn, evenzeer dezen als genen tot nut, voordeel en verlustiging; de Heer zegt immers dat Hij Zijn Zon doet opgaan over de bozen en de goeden, en regen zendt over de gerechten en de ongerechten, Matth. v: 45. Dat de bozen ook niet iets van leven uit zich hebben, en dat zij nochtans door den Heer worden geleid, buiten hun medeweten en hun wil, kan worden gezien in de plaatsen waar is gehandeld over het leven van hen die in de hel zijn.

5. Dat de zielen des levens, en de levende zielen, en de plantaardige zielen, uit het leven dat uit den Heer is, worden bezielde door nutten en volgens die. Onder de zielen des levens worden de mensen en de engelen verstaan; onder de levende zielen worden de dieren verstaan, die in het Woord ook levende zielen worden genoemd; en onder de plantaardige zielen worden de bomen en planten van elk geslacht verstaan. Dat de zielen des levens, of de mensen en de engelen, worden bezielde uit het leven dat uit den Heer is, daarover werd in het vorengaande gehandeld; dat de levende zielen, of de dieren, worden bezielde door het leven uit den Heer, is ook getoond in het vorengaande; eender de plantaardige dingen; deze zijn immers de nutten, welke de laatste uitwerkingen des levens zijn; en de levende zielen zijn de aandoeningen van verschillend geslacht, overeenstemmende met het leven van hen die in de geestelijke wereld zijn, krachtens welke overeenstemming zij “bemiddelende levens” kunnen worden geheten. Onder de bezieling wordt niet slechts verstaan dat zij leven, maar ook dat zij zijn en bestaan. Dat zij aanhoudend worden bezielde, dat is, leven, zijn, en bestaan uit den Heer, is omdat de schepping, als zij eenmaal is volbracht, nochtans wordt voortgezet door den invloed uit de Zon des hemels; als er daaruit niet voortdurende invloed was, zouden alle dingen vergaan; want de invloed van de zon der wereld is niets zonder dien invloed; want deze is alleen een instrumentale oorzaak, gene de principale. Er is een overeenstemming van de warmte en haar uitwerking met het leven der liefde des Heren, en een overeenstemming van het licht en zijn uitwerking met het leven der wijsheid

des Heren; want de Goddelijke Liefde voortgaande uit de Zon des hemels is de warmte in de geestelijke wereld, en de Goddelijke Wijsheid voortgaande uit die Zon is het licht daar; met deze stemmen overeen de warmte en het licht van de zon der wereld, want alles is overeenstemming. Hoe echter de Heer vanuit Zijn Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid, welke zijn het Leven Zelf, invloeit, en het geschapen heelal bezielt, zal ook in het kort worden gezegd; het Goddelijke voortgaande is dat wat rondom Hemzelf aan de engelen verschijnt als Zon; en vanuit deze gaat voort Zijn Goddelijke door geestelijke atmosferen, welke Hij had geschapen voor de overdracht van het licht en de warmte tot aan de engelen toe, en welke Hij had aangepast aan het leven van zowel het gemoed als het lichaam van hen, opdat zij vanuit het licht het inzicht opnemen, voorts ook opdat zij zien, en eveneens opdat zij volgens de overeenstemming ademen, want de engelen ademen evenals de mensen; en opdat zij vanuit de warmte de liefde opnemen, voorts ook opdat zij voelen, en eveneens opdat volgens de overeenstemming hun hart klopt, want de engelen verheugen zich in het bezit van een hartslag evenals de mensen. Die geestelijke atmosferen worden vermeerderd in dichtheid bij discrete graden, waarover boven is gehandeld, tot aan de engelen van den laagsten hemel toe, aan wie zij zo worden aangepast. Vandaar is het, dat de engelen van den hoogsten hemel leven zoals in een zuivere aura, de engelen van den middelsten hemel zoals in aether, en de engelen van den laatsten hemel zoals in lucht. Onder deze atmosferen in iederen hemel zijn landen waarop zij wonen, en zijn hun paleizen en huizen, voorts paradijsse tuinen, behalve bouwlanden, rozenperken en grasvelden, welke iederen morgen nieuw ontstaan, de afzonderlijke dingen ieder volgens de opneming der liefde en der wijsheid bij de engelen uit den Heer. Al deze dingen zijn vanuit geestelijken oorsprong, en vanuit geen natuurlijken oorsprong; de geestelijke oorsprong is het leven uit den Heer. Tot de overeenstemming van deze dingen zijn alle dingen geschapen die in de natuurlijke wereld verschijnen, waar derhalve eendere dingen ontstaan, met dit verschil dat deze dingen eender vanuit geestelijken oorsprong zijn, maar tevens vanuit natuurlijken oorsprong; de natuurlijke oorsprong is toegevoegd, opdat zij tevens stoffelijk zijn, en vandaar vast, terwille van het einddoel, zijnde de voortschepping van het menselijk geslacht, hetgeen niet kan geschieden dan in de laatsten waar het volle is; en opdat vanuit het menselijk geslacht als een kweekplaats de bewoners der geestelijke wereld, zijnde de engelen, tot ontstaan komen: dit is het eerste en laatste einddoel der schepping. Maar een volle idee van de schepping of van het ontstaan van alle dingen in hun orde uit het Leven hetwelk de Heer is,

kan niet worden gegeven vanwege de verborgenheden, welke in den hemel bekend zijn, en weliswaar aan mij zijn vergemeenschap; maar omdat die vol zijn van zulke dingen die dieper verscholen zijn in de wetenschappen, kunnen zij niet worden beschreven dan door boeken, en nauwelijks alsdan tot aan het verstaan toe; daarvan evenwel deze in kort bestek: Dat de Zon des hemels, waarin de Heer is, het gemene middelpunt van het heelal is; en dat alle dingen des heelals omtrekken en omtrekken zijn tot aan den laatsten toe; en dat Hij deze vanuit Zich alleen regeert zoals één continue, maar de bemiddelende regeert vanuit laatsten; en dat Hij voortdurend dezelve bezielt en aandrijft, even gemakkelijk zoals de mens vanuit het verstand en den wil zijn lichaam bezielt en aandrijft; en dat de invloed geschiedt in nutten, en vanuit deze in de vormen ervan. ¹¹⁾

11 *Voetnoot in het Manuscript:* Hier volgt de Engellijke Idee, hetzij als inlassing, hetzij als toevoegsel bij wijze van aanhangsel, dan wel in noten.

De engellijke idee aangaande de schepping van het heelal uit den Heer

De engellijke idee aangaande het heelal geschapen uit den Heer is deze: Dat God het Middelpunt is, en dat Hij Mens is; en als God niet Mens was, zou de schepping niet mogelijk zijn geweest; en dat de Heer uit het eeuwige die God is. Over de Schepping: dat de Heer uit het eeuwige, of God, door Zijn Goddelijke voortgaande het heelal en alle dingen daar heeft geschapen; en omdat het Goddelijke voortgaande eveneens is het Leven zelf, dat alle dingen vanuit het Leven en door het Leven geschapen zijn; en dat het Goddelijke voortgaande het naast datgene is wat vóór de Engelen verschijnt als Zon; dat die vóór hun ogen verschijnt vurig en vlammig, hetgeen geschiedt omdat het Goddelijke voortgaande is de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid, welke verschijning zodanig is vanuit de verte (daaraan toevoegend, dat dit Goddelijke voortgaande datgene is wat de Ouden afbeeldden door gouden of lichtende, zuivere cirkels rondom het hoofd Gods, en welke de huidige schilders nog van de Ouden hebben aangehouden). Zij zeiden, dat vanuit die Zon, als een groot centrum, voortgaan cirkels, de een na den ander, en de een uit den ander, tot aan den laatste, waar het einde van dezelve is, stilhoudende in rust; en dat die cirkels, waarvan de ene is uit den ander en de ene na den ander, verschijnende als uitgebreid in de breedte en in de lengte, de geestelijke atmosferen zijn, welke het licht en de warmte uit hun Zon vult, en door welke zij zich voortplant tot den laatsten cirkel; en dat in den laatsten, door middel van die atmosferen, en daarna door middel van de natuurlijke atmosferen, welke uit de zon der wereld zijn, de schepping van de aarde is geschied, en op dezelve de schepping van alle dingen die van nut zijn, welke schepping daarna door verwekkingen vanuit zaden, in baarmoeders of in eieren, wordt voortgezet. Die engelen, die wisten, dat het heelal, aldus geschapen, een werk was voortgezet uit den Schepper tot aan laatsten toe, en dat dit, omdat het een voortgezet werk was, hetwelk zoals een ene samengeschakeld, van den Heer, Die het gemene middelpunt is, afhangt, door Hem wordt aangedreven en geregeerd, zeiden dat het Eerste voortgaande wordt voortgezet tot aan laatsten toe door discrete graden, geheel en al zoals het einddoel door oorzaken in uitwerkingen, of zoals het voortbrengende en de voortbrengselen in onafgebroken reeks; en dat de voortzetting niet alleen was in, maar ook rondom, uit het Eerste, en vandaar uit elk eerdere in elk latere, tot aan het laatste toe; en dat zo het Eerste, en daaruit de latere dingen, in hun orde in het laatste of uiterste samenbestaan. Vanuit dit continue, zoals een éne, hadden zij de idee aangaande den Heer, namelijk dat Hij was het al in alle

dingen, dat Hij was almachtig, alomtegenwoordig en alwetend, Oneindig en Eeuwig; en eveneens de idee wat de orde was volgens welke de Heer, door Zijn Goddelijke Liefde en Zijn Goddelijke Wijsheid, alle dingen beschikt, voorziet, en bestuurt.

Gevraagd werd: “Waarvandaan dan de hel?” Zij zeiden: Vanwege het Vrije des mensen, zonder hetwelk de mens geen mens zou zijn; dat de mens vanuit dat vrije het continue in zich verbrak; dit eenmaal verbroken zijnde, is de afscheiding geschiedt; en het continue, dat van scheppingswege in hem was, is geworden zoals een keten, of een aaneengeschakeld werk, dat als de schakels boven zijn gebroken en verscheurd, uiteenvalt, en daarna van tere draadjes afhangt. De afscheiding, of de breuk, is geschied en geschiedt door de ontkenning Gods.

Dat door die warmte en dat licht geschapen zijn alle dingen die in de geestelijke wereld zijn, en in de natuurlijke wereld.

Dat er graden van die warmte en van dat licht zijn.

Dat er drie graden van dat licht en die warmte zijn tot de laatsten der geestelijke wereld, en daarna drie graden tot de laatsten der natuurlijke wereld.

Dat God is de de Bron van alle hemelse, geestelijke, en natuurlijke nutten.

Dat alle nutten in God zijn in hun leven zelf, aldus in hun zijn.

Omdat God is de Liefde zelf, dat de nutten zijn van Zijn Goddelijke liefde zelf.

Dat het nut en het goede één ding zijn.

Dat de Goddelijke Liefde is het Goddelijke Goede.

Dat de Goddelijke Liefde is de liefde der nutten.

Dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid verschijnt in de geestelijke wereld als Zon.

Dat vanuit de Zon, zijnde de Heer, in de geestelijke wereld voortgaat warmte en licht.

Dat deze warmte is de liefde voortgaande, en dat dit Licht is de wijsheid voortgaande.